

Хамгийн чухал нь сүрьеэг өртсөн Хүмүүс

ОЛОН НИЙТИЙГ ТАТАН ОРОЛЦУУЛАХ УДИРДАМЖ

Хамгийн чухал нь сүрьеэг өртсөн хүмүүс

/ОЛОН НИЙТИЙГ ТАТАН ОРОЛЦУУЛАХ УДИРДАМЖ/

ACT!
ACTIVISTS' COALITION ON TB
ASIA-PACIFIC

Хамгийн чухал нь сүрьеэг өртсөн хүмүүс

ЮЛОН НИЙТИЙГ ТАТАН ОРОЛЦУУЛАХ УДИРДАМЖ

*Хамгийн чухал нь сүрьеэд өрсөн хүмүүс
/Олон нийтийг татан оролцуулах удирдамж/*

Зохиогчийн эрх © 2023

АКТ! АП (Ази Номхон Далайн Сүрьеэгийн Эсрэг
Тэмцэгчдийн Эвсэл)

болон АПКАСО (Ази Номхон Далайн Бүсийн ДОХ-ын Эсрэг
Үйлчилгээний Байгууллагуудын Зөвлөл)

Бүх эрх хуулиар хамгаалагдсан.

Энэхүү номын аль ч хэсгийг зохиогчийн эрх эзэмшигч
болон нийтлэгчийн зөвшөөрөлгүйгээр ямар ч хэлбэрээр,
ямар ч аргаар хуулбарлаж болохгүй.

Зохиогч:

АПКАСО

66/5, 33 цамхаг, Сой Сүхумвит 33

Сүхумвит зам, Клонгтон Нуа, Ваттана

Бангкок 10110 Тайланд

Утас: +66 (0)2 044 8800

Имэйл: secretariat@apcaso.org

Вэбсайт: www.apcaso.org

Хэвлэлийн баг:

Мангала Намасиваям: *Төслийн зохицуулагч*

Мариа Лени И. Феликс: *Зохиолч*

Мария Виржиниа М.Торрес: *Редактор*

Олдрин Барон Катимбанг: *Зураач*

Виктор Деннис Т. Ниерва: *Номын дизайнер*

Монгол хэлний орчуулга:

Монголын сүрьеэтэй тэмцэх холбоо

М.Ганзориг: Хянан тохиолдуулсан

Ц.Базаррагчаа: Хянан тохиолдуулсан

Тайландад хэвлэгдсэн

Агуулга

Өмнөх үг	ix
Талархал	xi
Товчлол, нэр томьёо	xii
Тайлбар толь	xiii
Энэхүү номыг хэрхэн ашиглах тухайд	xv
Оршил	xviii

1-Р ХЭСЭГ

<i>Сүрьеэтэй тэмцэхэд олон нийтийг татах үзэл санаа, ойлголт</i>	1
--	---

1.1	Урьдчилсан нөхцөл, утга санаа	2
1.2	Зорилго	8
1.3	Үндсэн зарчмууд	13
1.4	Үндсэн үнэ цэнэ	15

2-Р ХЭСЭГ

<i>Олон нийтийн оролцооны тоглогчдын үүрэг, хариуцлага, чанар</i>	18
---	----

2.1	Олон нийтийн оролцооны тоглогчдын үүрэг, хариуцлага	19
2.1.1	<i>Сүрьеэд өртсөн олон нийт, түүний гишүүд</i>	20
2.1.2	<i>Олон нийтийн удирдагчид</i>	21
2.1.3	<i>Олон нийтийн оролцооны түншүүд</i>	24
2.2	Олон нийтийн оролцооны тоглогчдын чанар чансаа	28

3-Р ХЭСЭГ

Сүрьеэд өртөгсөдийн тогтвортой сүлжээг бий болгоход оролцох олон нийтийн оролцоо: үйл явц, арга хэлжээ 31

3.1	Бэлтгэл үе шат	33
3.1.1	Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах	33
3.1.2	Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөө боловсруулах	37
3.1.3	Нөөц болоцоог дайчлах	40
3.1.4	Харилцаа холбооны төлөвлөгөө боловсруулах	41
3.2	Олон нийтийг дайчлах үе шат	47
3.2.1	Олон нийтийн бэлэн байдал	48
3.2.2	Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүд болон удирдагчдын чадавхийг дээшлүүлж бататгах	51
3.2.3	Сүлжээ бий болгох	56
3.2.4	Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагаа	62
3.2.5	Олон нийтийн дайчилгааны оролцоонд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх	66
3.3	Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) үе шат	71
3.3.1	Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх ажиллагааны тодорхойлолт ба зорилго	71
3.3.2	Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх ажиллагааны хүрээ ба бүрэлдэхүүн хэсгүүд	72
3.3.3	Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоо	74

4-Р ХЭСЭГ

Олон нийтийн оролцооны оролцоонд зориулсан хэрэгслүүдийн эмхтгэл 81

4.1	Олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй тоглогчдын үзэл баримтлал, үүрэг, хариуцлага, шинж чанарыг ойлгох хэрэгслүүд	82
4.1.1	Олон нийтийн оролцооны тухай үзэл баримтлалын танилцуулга	83

4.1.2	<i>Олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй тоглогчдын хүлээх үүрэг, хариуцлага, чанарын танилцуулга</i>	86
4.2.	Олон нийтийн оролцооны хэрэгсэлд бэлтгэ	92
4.2.1	<i>Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах</i>	92
4.2.2	<i>Олон нийтийн оролцооны төлөвлөлт</i>	106
4.2.3	<i>Нөөц бололцоог дайчлах</i>	119
4.2.4	<i>Харилцаа холбооны төлөвлөлт</i>	124
4.3	Дайчилгааны үйл ажиллагаа болон олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх оролцооны хэрэгсэл	126
4.3.1	<i>Удирдагч болон гишүүдийн чадавхийг бэхжүүлэх</i>	126
4.3.2	<i>Сүлжээг бий болгох</i>	134
4.3.3	<i>Нөлөөлөл</i>	146
4.3.4	<i>Олон нийт удирдсан хяналт</i>	156
4.3.5	<i>Оролцооны үнэлгээ</i>	158
	Олон нийтийн оролцоонд зориулсан 4-р хэсэг дэх хэрэгслүүдийн эмхэтгэл.	163
	Тэмдэглэл	165
	Ишлэл	173

Өмнөх үг

2016 оны сүүлээр АПКАСО Сүрьеэд өртсөн хүмүүс болон сүрьеэгийн эсрэг иргэний нийгмийг хамарсан бүс нутгийн хэмжээний нөлөөллийг дайчлах зайлшгүй шаардлагатайг олж харснаар Ази Номхон далайн бүс нутагт “Сүрьеэгийн эсрэг идэвхтнүүдийн эвслийг” (АКТ! АП) байгуулсан юм. Тэр үед сүрьеэд өртсөн хүмүүс, иргэний нийгмийн байдал эрс өөр байв— нөлөөллийн ажлын санхүүгийн болон техникийн дэмжлэг үзүүлэхэд нэн бэрх, сүрьеэд өртсөн олон нийт харилцан тэгш эрхтэй түнш биш, харин ч хөтөлбөр, үйлчилгээ авах үүргээ бараг үргэлж шахуу шилжүүлж өгдөг байв. Тус бүс нутгийн зарим улс орнуудад сүрьеэгийн дэмжих бүлгүүд байсан хэдий ч, нөлөөллийн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг орон нутгийн болон үндэсний сүрьеэгийн сүлжээ хязгаарлагдмал байв. Ийм үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудын чадавхи, итгэл үнэмшил, дэмжлэг авах боломж бодлогод нөлөөлөх чадавхи тун хязгаарлагдмал байсан юм. АПКАСО болон бидний улс орнууд дахь түншүүд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээг өөрчлөх хүчин зүйл нь биоанагаах ухааны давамгайлсан арга барилаас татгалзаж, сүрьеэгээр өвчлөөд эдгэрсэн хүмүүс, сүрьеэд өртсөн олон нийт, иргэний нийгмийн утга учиртай оролцоо, манлайллын орон зайг бий болгох явдал гэдгийг маш сайн мэдэж байсан тул энэхүү нөхцөл байдал нь томоохон сорилтыг бий болгосон юм.

Тухайн үед бид АКТ! АП-ын салбар байгууллагуудтай хамтран АКТ!АП-аар дамжуулан зохицуулалттай, чадавхижсан бүс нутгийн сүрьеэгийн эсрэг олон нийт, идэвхтнүүдийн хөдөлгөөнийг дэмжихээр болсон билээ.

Долоон жилийн дараа өнөөдөр АПКАСО нь бүс нутгийн дотор болон гадна мэдэгдэхүйц эерэг өөрчлөлтүүдийг авчирсан гэрч болж байгаадаа баяртай байна. АКТ! АП улс орны хэмжээнд сүрьеэгийн эсрэг бүс нутгийн эвсэл болон байгуулагдсан билээ. Иргэний нийгмийн сүлжээнүүд бий болж, үргэлжлэн хөгжиж, нөөц болон шийдвэр гаргах орон зайд бүр хүртээмжтэй болж байна.

АПКАСО болон АКТ! АП эдгээр ололт амжилтыг зөвхөн өөрсдийн хүчин чармайлттай холбон хэзээ ч тайлбарлахгүй, тэгвэл үнэнд нийцэхгүй. Гэхдээ бид улс орон, бүс нутаг, дэлхийн түвшинд хувь нэмрээ оруулж буй хүмүүсийн хамтын олон нийтийн салшгүй гишүүн болсондоо баяртай байдаг, бахархаж байдаг. Тэрчлэн АКТ! АП -ыг зохион байгуулдаг АПКАСО нь энэхүү гарын авлагыг бүс нутагтаа оруулж буй бас нэгэн хувь нэмэр болно хэмээн баяртай байгаад зогсохгүй, сүрьеэгийн эсрэг хийх тэмцэлд олон нийтийг дайчлах, улам бэхжүүлэх, иргэний нийгмээс хийх сурталчилгаа, идэвхэд нөлөөлнө хэмээн найдаж байна

Энэхүү удирдамж ном нь үндсэндээ Глобал Сангийн Олон нийт, Эрх, Жендэрийн Стратегийн Санаачилга (CRG SI)-ийн дэмжлэгтэйгээр сүрьеэтэй тэмцэх олон нийтийн чадавхийг бэхжүүлэх гурван жилийн хөтөлбөрийн хүрээнд KHANA (Камбож), Stop TB Partnership (Индонези), APLHIV (Пакистан), Trisuli Plus (Балба), SCDI (Вьетнам) зэрэг байгууллагуудтай хамтран ажилласнаар олж авсан туршлага дээр үндэслэсэн болно. Энэхүү ном нь бидний хамтын хувь бүтээл юм.

АПКАСО болон АКТ! АП-ын хувьд энэхүү гарын авлагын тусламжтайгаар олон нийт, иргэний нийгэм нь сүрьеэтэй тэмцэхдээ хамгийн чухал, тэгш эрхтэй оролцогчид болж, сүрьеэтэй тэмцэх тогтсон ойлголт практикийг бүрмөсөн өөрчилнө гэдэгт найдаж байна. Бидний зорилго нь зүгээр оролцох, тогтсон дүрмийг баримтлах нь хангалтгүй, харин ч шаардлагатай үед эсэргүүцэх, зөрчих, дүрэм, стратегийг дахин тодорхойлох, ерөнхий хандлагыг сайжруулахад оршино.

РД Марте

Гүйцэтгэх захирал
АПКАСО

Талархал

ЭНЭХҮҮ олон нийтийн оролцооны удирдамж номонд тухайн бүс нутгийн хүмүүс сүрьеэд өртсөн, зовж шаналсан, олон жилийн турш идэвхтэй тэмцсэн, эдгэрч эрүүлжсэн хамгийн шилдэг практик, туршлага, сургамж, хичээлийн хамгийн охь дээж нь багтсан. АКТ! АП болон АПКАСО нь бүс нутагтаа сүрьеэтэй тэмцэх тэмцэлд олон нийтийг гол төв болгож, дэмжих, түүнээ улам баталгаажуулах чиглэлээр тасралтгүй хүчин чармайлт гаргаж байгаад Глобаль Сангийн дэргэдэх Олон Нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачилга (CESI) багт гүн талархлаа илэрхийлж байна.

Манай байгууллагын улс улсын түншүүд болох “APLHIV” (ХДХВ-ийн Халдвартай Хүмүүсийн Нийгэмлэг), Пакистаны Асгар Сатти, Узайр Тарик; KHANA Камбожийн Чоуб Сок Чамреун, Чанторн Фонг; Балбын “ Trisuli Plus” Ачут Ситуала; “SCDI” (Олон Нийтийн Хөгжлийг Дэмжих Санаачилга) Вьетнамын Ву Нгок Хоа; болон “Stop TB Partnership” Индонезийн Теа Хутанамон нарт өөрсдийн түүхийг хуваалцаж, Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн дуу хоолойг хүргэж байгаад бид чин сэтгэлээсээ талархаж байгаагаа илэрхийлье. Манай зөвлөх Мария Лени Феликст эдгээр түүхийг чадварлаг эмхэтгэж, удирдамж ном болгон нэгтгэсэнд гүнээ талархаж байна. Энэхүү номыг дэлхий даяар Сүрьеэд өртсөн олон нийт өөрсдийн улс оронд сүрьеэгийн тогтвортой хөдөлгөөнийг бий болгох, оролцооны санаачлагуудыг дэмжих зорилгоор ашиглаж болох юм.

Товчлол ба нэр томъёо

АКТ! АП	Ази Номхон Далайн Сүрьеэгийн Эсрэг Тэмцэгчдийн Эвсэл
APLHIV	ХДХВ-ийн Халдвартай хүмүүсийн нийгэмлэг
CCM	Үндэсний зохицуулах зөвлөл
CE	Олон нийтийн оролцоо
CESI	Олон нийтийн оролцооны стратегийн санаачлага
CLM	Олон нийт удирдсан хяналт
CLOs	Олон нийт удирдсан байгууллагууд
CRG	Олон нийт, эрх, жендэр
CSOs	Иргэний нийгмийн байгууллагууд
CS	Иргэний нийгэм
CSS	Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх
Глобаль сан	Сүрьеэ, ДОХ, хумхаатай тэмцэх Глобаль сан
KHANA	Кхмер ХДХВ-ДОХ-ын ТББ-ын холбоо – Камбож
SCDI	Олон нийтийн хөгжлийн санаачлагыг дэмжих төв - Вьетнам
STPI	Сүрьеэгийн эсрэг түншлэл Индонез
STP	Сүрьеэгийн эсрэг түншлэл (Stop TB partnership)
Trishuli Plus	Балба дахь Олон нийтийн үйл ажиллагааны бүлэг

Үндсэн нэр томъёоны товч толь

Олон нийт: Энэ нь “нийтлэг шинж чанаруудтай, нийтлэг эрх ашгийнхаа төлөө хамтран ажиллах” сүрьеэд өртсөн нийгмийн дэд бүлгүүдэд хамаарна. (Жишээ нь: газар зүйн нийтлэг байршил, хүйс, нас, соёл, нийгмийн онцлог, эдийн засаг, улс төрийн асуудлууд, хүний эрхийн асуудал гэх зэрэг)

Олон нийт төвтэй: Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг өөрсдийнх нь хэрэгцээ шаардлага, тулгарсан асуудалтай холбоотойгоор шийдвэр гаргахдаа татан оролцуулна. Үйлчилгээг төлөвлөх, боловсруулах, хэрэгжүүлэх, тэрчлэн сүрээтэй тэмцэх үндэсний стратеги төлөвлөгөөг боловсруулах, үнэлгээ хяналтыг хийхэд тэдний оролцоо зайлшгүй чухал.

Олон нийтийг хүчирхэгжүүлэх: Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний хүрээнд сүрээтэй, сүрьеэгээр өвчлөөд эдгэрсэн бүлэг хүмүүс, эмзэг бүлгийн хүн амын бие даасан байдал, өөрийгөө тодорхойлох чадавхийг нэмэгдүүлэх үйл явц үүнд хамаарна.

Олон нийтийн гишүүд: Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн дэд бүлгүүдэд харьяалагддаг, олон нийтийн байгууллага, сүлжээний нэг хэсэг болгон зохион байгуулалттай эсвэл ямар ч байгууллага, сүлжээнд хараахан хамааралгүй (зохион байгуулалтгүй) хүмүүс үүнд хамаарна.

Олон нийтийн удирдагчид: Сүрьеэгийн сүлжээ болон байгууллагуудад албан ёсны манлайллын үүрэг гүйцэтгэдэг эсвэл албан тушаал хашдаг хүмүүс үүнд хамаарна.

Олон нийтийн оролцоо: Сүрьеэгээр өвчилсөн, эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгүүд сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлоход эрх тэгш түншийн хувиар идэвхтэй оролцдог хамтын ажиллагааны үйл явцыг хэлнэ. Тэд

тогтвортой үр дүнд хүрэхэд чиглэсэн төлөвлөлт, хэрэгжилт, нөлөөлөл, хууль эрх зүйн тогтолцоо, бодлого боловсруулах, үйл ажиллагааны удирдамж, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ зэрэг бүх шатанд шийдвэр гаргахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Тэрчлэн олон нийтийн оролцоо нь сүрьеэд өртсөн олон нийт хамтаараа тодорхойлсон зорилт бүхий давтагдах үйл явц юм.

Иргэний нийгмийн байгууллагууд (ИНБ): Сүрьеэтэй тэмцэхдээ Сүрьеэд өртсөн олон нийттэй хамтран ажилладаг, олон улс, бүс нутаг болон орон нутгийн түвшинд үйл ажиллагаа явуулдаг ашгийн бус байгууллагууд (жишээ нь, төрийн бус байгууллага, олон нийтэд түшиглэсэн байгууллага, шашин шүтлэгт суурилсан байгууллага, мэргэжлийн холбоод гэх зэрэг) юм.

Сүрьеэд өртсөн хүмүүс: Үүнд дархлааны үйл ажиллагаанд нөлөөлдөг биологийн болон зан үйлийн хүчин зүйлсийн улмаас өндөр эрсдэлтэй хүмүүс (жишээлбэл, ХДХВ-ийн халдвартай хүмүүс, эрүүл бус амьдралын хэв маягтай хүмүүс, мансууруулах бодис хэрэглэдэг хүмүүс); сүрьеэд өртөх өндөр магадлалтай хүмүүс (эрүүл мэндийн ажилтнууд, сүрьеэгийн хавьтал болсон хүмүүс, хоригдож буй хүмүүс, уул уурхайн нөлөөлөлд өртсөн хүн амыг оролцуулан); эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдах боломж хязгаарлагдмал хүмүүс (ядуу тарчиг нөхцөлд амьдарч буй эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд, алслагдсан хүн ам, орон гэргүй хүмүүс, цагаачид, дүрвэгсэд, дотоод дүрвэгсэд, уугуул иргэд, үндэстний цөөнх, биеэ үнэлэгчид, хар тамхи хэрэглэдэг хүмүүс, мөн эрчүүдтэй бэлгийн хавьталд ордог эрчүүд) гэх зэрэг.

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний харилцан уялдаатай тогтвортой хөдөлгөөн: Энэ нь тэдний харилцаа холбоо, сургалтын холболтыг бий болгох, хадгалах, дэмжих чадвар, түүнчлэн хөтөлбөрийг зохицуулах платформ, үйлчилгээ үзүүлэх суваг болох хууль ёсны байдал, хамтын удирдлагатай байгууллага болох үйл ажиллагааг илэрхийлдэг.

Энэхүү удирдамж номыг хэрхэн ашиглах тухайг

*“Бодлоготой, бие сэтгэлээ бүрэн зориулсан цөөхөн бүлэг хүмүүс
л бүх дэлхийг өөрчилж чадна гэдэгт хэзээ ч бүү эргэлз; хэрэг
дээрээ, амжилт авчрах цор ганц зүйл энэ юм шүү.”*

- Маргарет Мид, 1901-1978

Энэ ном хэнд зориулагдсан вэ?

Энэ удирдамж номыг голчлон сүрьеэд өртсөн олон нийтийн удирдагчид болон гишүүдэд зориулан бүтээсэн бөгөөд сүлжээн дэх тогтвортой хөдөлгөөнийг бий болгоход чиглэсэн оролцооны санаачлагыг хэрэгжүүлэхэд нь туслах зорилготой юм. Олон нийтийн оролцооны үзэл баримтлал, үйл явцыг хэрэгжүүлэхэд сүрьеэд өртсөн хувь хүмүүсийн байр сууринаас ханддаг. Тэдний дуу хоолойг энэхүү номонд оруулсан болно.

Иргэний нийгмийн байгууллага, төр, хувийн хэвшил, хөгжлийн түншүүдтэй бат бөх түншлэл тогтоохын чухлыг энэхүү номонд онцлон тэмдэглэсэн. Энэхүү онцлох зүйл нь харилцан яриа, бүтээлч үйл ажиллагаан дээр утга учиртай оролцоо цэцэглэдэг гэдгийг хүлээн зөвшөөрч, бат итгэлтэй байгаагаас үүдэлтэй юм. Иймээс энэхүү удирдамж ном нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүрьеэг устгах эрхэм зорилгод хэрхэн дэмжлэг үзүүлэх талаар хамтрагчидаа чиглүүлэхэд зориулагдсан болно.

Удирдамж ном ямар бүтэцтэй вэ?

Удирдамж номыг дөрвөн хэсэг болгон зохион байгуулж, олон нийтийн оролцооны үзэл бодлыг судалж, үр дүнтэйгээр чиглүүлэх үүднээс хэрэглэгчдэд өгөөжтэй хэлбэрээр толилуулж байна.

1-р бүлэг: Олон нийтийн оролцооны нөхцөл байдал, утга учрыг судалж, холбогдох жишээнүүдийн дагуу удирдан чиглүүлэх зарчим, зорилго, үндсэн үнэт зүйлсийг тодорхойлсон. Энэ хэсэг нь олон нийтийн оролцооны талаар илүү гүнзгий ойлголтод болох хүрээг танд олгох зорилготой юм.

2-р бүлэг: Сүрьеэд өртсөн хүмүүс, удирдагчид, түншүүдийг хамарсан тоглогчдын үүрэг, хариуцлага, чанарыг тодорхойлно.

3-р бүлэг: Бэлтгэл үе, олон нийтийг дайчлах үе, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх үе гэсэн гурван шаттайгаар үйл явц, үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлсэн болно.

4-р бүлэг: Олон нийтийн оролцоог хангах арга хэрэгслийг хэрхэн ашиглахыг харуулсан. Энэхүү удирдамж номонд өгөгдсөн дасгал, тараах материал, тоглоомуудыг авч үзэхдээ тэдгээр нь сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах нөхцөлд тохируулсан жишээ хэрэглүүр гэдгийг санаарай. Олон нийтийн оролцооны үйл явцыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай гэж үзвэл, одоо ашиглаж байгаа хэрэгслүүдийг нэгтгэж хэрэглэж болно. Энэхүү удирдамж номонд дараахь зүйлс багтана:

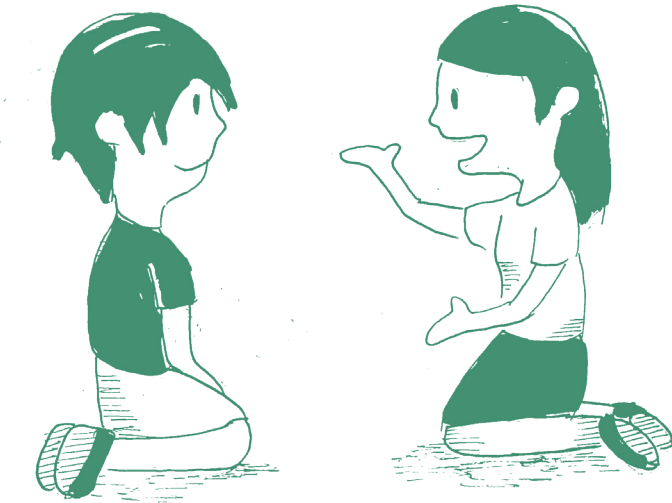
- Бэлтгэл үе шат, олон нийтийг дайчлах үе шат, бэхжүүлэх үе шат гэсэн гурван үе шаттай хүмүүсийн оролцооны бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг хэрэгжүүлэх нарийвчилсан **алхмууд**. Тодорхой алхмуудад хамаарах санал болгож буй хэрэгслүүдийг мөн онцлон тэмдэглэв.
- **Интерактив дасгалууд/үйл ажиллагаануудыг** бүлгүүдийн нэг хэсэг болгон зааврын хамт оруулсан болно. Хэрэглэгчдэд хурдан олоход туслах үүднээс

тэдгээр хэрэгслүүдийн хуудсыг удирдамж номын үндсэн бүлгүүдийн тодорхой хэсэгт нарийн зааж өгсөн болно.

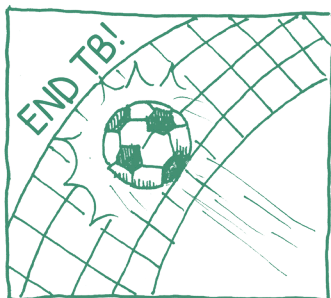
- Алхам бүрийг бүтээлчээр гүйцэтгэхэд зориулагдсан **тоглоомууд**. Эдгээр тоглоомын хуудсуудыг хэрэглэгчдэд хүртээмжтэй болгох үүднээс удирдамж номын үндсэн бүлгүүдийн тодорхой хэсэгт мөн адил зааж өгсөн болно.

Удирдамж номыг судалж байхдаа бүлэг тус бүрийн санаа, үзэл баримтлалыг харуулсан зураг, урлагийн бүтээлүүдтэй таарах болно. Тэдгээр үзүүлэн таниулах хэрэглүүр нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн авах алхмууд, үйл ажиллагааг ойлгох, саадгүй хэрэгжүүлэхэд туслах зорилготой юм.

Нэмэлт агуулга нь ухагдахуун, мэдээллийн эх сурвалжийн ахиу тодруулга, энэхүү номонд ашигласан нэр томъёог тодорхойлсон тайлбар толь, хэрэглүүрийн жагсаалт, лавлагаа зэргийг багтаасан болно.

Оршил

2021 оны эхээр Ази Номхон Далайн Сүрьеэгийн Эсрэг Тэмцэгчдийн Эвсэл (АКТ! АП) болон АПКАСО нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн олон нийтийн сүлжээ, байгууллагуудын чадавхийг бэхжүүлэх иж бүрэн хүчин чармайлтыг санаачилсан. Олон нийт, Эрх, Жендэрийн Стратегийн Санаачлагыг (CRG SI) дэмжихийн тулд Сүрьеэд өртсөн хүмүүс олон нийтийн сүлжээ болон байгууллагуудын урт хугацааны чадавхийг бэхжүүлэх ажлыг эхлүүлсэн юм. Энэ

хугацаанд сүрьеэгийн оношилгоо, эмчилгээний хүртээмж нь Ковид-19 цар тахлын улмаас хүндрэлтэй тулгарсан. ДЭМБ-ын 2022 оны тайланд өмнөх жилүүдэд гарсан ахиц дэвшил удааширч, зогсонги байдалд орсон эсвэл урвуу байдалтай байсан нь дэлхийн сүрьеэгийн зорилтууд замаасаа алдагдаж, 2021 онд 3 сүрьеэгийн улмаас 1.6 сая хүн нас барсан гэсэн тооцоо гарчээ.

Энэхүү сорилттой нөхцөл байдалтай тулгарсан тул АКТ! АП болон АПКАСО нь сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад үндэсний болон орон нутгийн түвшинд олон нийтийн оролцоог эрчимтэй, бэхжүүлэхэд хувь нэмрээ оруулахаас өөр аргагүй болсон. “Хэнийг ч бүү орхи” гэсэн уриа нь дайны үеийн тулааны уриатай адил илүү утга учиртай цуурайтаж байв. Үүний үр дүнд олон нийт, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран Олон нийтийн оролцооны Стратегийн Санаачилга (CE SI) төслийг хэрэгжүүлсэн. Энэхүү төсөл нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний тогтвортой хөдөлгөөнийг бий болгох, олон нийтийн чадавхийг бэхжүүлэх зорилготой юм.

Олон нийтийн оролцооны Стратегийн Санаачлагыг (CE SI) улс орны түвшинд хэрэгжүүлсний үр дүн нь утга учиртай оролцоо аажмаар боловч мэдэгдэхүйц нэмэгдэж байгааг харуулж байна. Үүнд, Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөрүүд болон Үндэсний зохицуулах зөвлөл (ҮЗЗ)-д Олон нийт, Эрх, Жендэр (CRG)-ийн асуудлыг нэгтгэх зэрэг багтана. Сүрьеэд өртсөн Олон нийт, Эрх, Жендэр (CRG)-д зориулсан дотоод нөөцийг хамруулах талаар сурталчлах ажлыг амжилттай хэрэгжүүлсэн.

Түнш улс орнуудын олон нийтийн оролцооны санаачлагуудад ажиглагдсан эерэг үр дүнгээс урам авч, АКТ! АП болон АПКАСО нь хөдөлгөөнийг бий болгох хүрээнд үйл явцыг улам боловсронгуй, албан ёсны болгоход чиглэсэн арга хэрэгслийг боловсруулахаар хамтран ажилласан. Энэхүү санаачилга нь “Сүрьеэд Өртсөн Хүмүүс: Олон нийтийн Оролцооны тухай удирдамж ном”-ыг бүтээхэд хүргэсэн юм.

Олон нийтийн оролцооны удирдамж номыг хөгжүүлэх нь

“Олон нийтийн оролцооны тухай удирдамж номны зорилго, зорилт нь түлхүүр, эмзэг, гадуурхагдсан ард иргэдийн эрүүл мэнд, хүний эрх, нийгмийн шударга ёсыг хангах, нөлөөлөл, тогтолцоог сайжруулахад олон нийт, иргэний нийгмийн байгууллагуудыг нэгтгэж, дэмжих зорилготой бүрэн нийцэж байгаа юм. Энэхүү удирдамж номыг голчлон сүрьеэд өртсөн нийгмийн бүлэг хүмүүсийн удирдагчид, гишүүдэд зориулан бүтээсэн болно.

Тодруулбал, удирдамж ном нь:

- Нийгмийн тухайн бүлэг хүмүүсийн удирдагчид, сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүдэд оролцооны үзэл баримтлал, үйл явцтай холбоотой мэдлэг, ур чадвар, хандлагыг олгох.
- Олон нийтийн оролцоог хангах санаачлагыг хэрэгжүүлэхэд нийгмийн тухайн бүлэг хүмүүсийн удирдагчдын манлайлах чадавхийг бататган бэхжүүлэх.
- Сүрьеэд өртсөн нийгмийн бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах, тэдний оролцоог төлөвлөх, харилцаа холбоо тогтоох, нөөц боломжийг дайчлах, санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, сүлжээ бий болгох, сурталчлах, олон нийтийн оролцооны санаачлагыг хянах, үнэлэх зэрэг практик хэрэгслээр хангах.
- Камбож, Балба, Вьетнам, Индонез, Пакистанд Олон нийтийн оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI)-ын хэрэгжилтээс сургамж авсан жишээг хуваалцах.
- Ази, Номхон далайн бүс нутгийн улс орнуудын олон нийтийн оролцооны талаарх мэдлэг мэдээллийг солилцоход дэмжлэг үзүүлэх.

Олон нийт төвтэй, хэрэглэгчдэд ээлтэй байхын тулд энэхүү удирдамж номыг боловсруулахдаа **Оролцооны Аргыг** ашигласан. Олон нийтийн оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI)-ын түнш таван орны төсөл хэрэгжүүлэгчидтэй зөвлөлдөх уулзалт, гол мэдээлэгчийн ярилцлагыг хийж, номын агуулга, арга зүй, арга хэрэгслийн талаар тэдний санал, зөвлөмжийг цуглуулсан. Нэмэлт санал хүсэлт, ойлголт авах зорилгоор АПКАСО-тай баталгаажуулах уулзалт хийсэн болно. Холбогдох баримт бичиг, хэвлэл, тоглоомуудыг шалгаж, энэхүү номонд оруулахын тулд зохих ёсоор тохируулсан. Хэрэглэгчийн ойлголтыг сайжруулахын тулд интерактив дасгалууд, тоглоомууд болон инфографикуудыг нэгтгэсэн болно.

Удирдамж ном нь үндсэн дөрвөн хэсгээс бүрдэнэ.

- 1-р хэсэг.** Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцооны тухай ойлголттой болох
- 2-р хэсэг.** Олон нийтийн оролцооны тоглогчдын үүрэг, хариуцлага, шинж чанарууд
- 3-р хэсэг.** Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний тогтвортой хөдөлгөөнийг дэмжих олон нийтийн оролцоо: үйл явц ба үйл ажиллагаа
- 4-р хэсэг.** Олон нийтийн оролцоонд зориулсан хэрэгслүүд

1-Р ХЭСЭГ

Сүрьеэтэй тэмцэхэд олон нийтийг татах үзэл санаа,

ойлголт

Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцоог Зүүн өмнөд Азиас гаралтай, Малайз, Бруней, Сингапур (сепак рага), Индонези (раго), Филиппин (сипа), Тайланд (такрав), Камбож (сек дай), Мьянмар (чинлон), Энэтхэг, Пакистан зэрэг Азийн янз бүрийн оронд өргөн дэлгэрсэн уламжлалт багийн спорт болох сепак такрав буюу кик волейбол зэрэг тоглоомтой адил төстэй.

Олон нийтийн оролцоо болон сепак такрав хоёулаа нэгдмэл баг, тодорхой зорилго, тогтсон үйл явц эсвэл механизм, арга хэрэгсэл, арга техник зэрэг үндсэн үнэт зүйлсийн хамт тоглоход зориулагдсан бүтцийг хуваалцдаг. Гэсэн хэдий ч, олон нийтийн оролцоо нь сепак такрав тоглоомд мөрддөг тодорхой дүрмээс илүү үндсэн зарчмуудын дагуу явагддаг гэдгийг анхаарах нь чухал. Олон нийтийн оролцоо, Сепак Такрав хоёулаа хатуу баг, тодорхой зорилго, тоглох үйл явц, түүнчлэн оролцоо, үндсэн үнэт зүйлсийн хэрэгсэл, арга техникийг багтаасан тоглох тогтолцоотой байдаг.

1.1 Урьдчилсан нөхцөл, утга санаа

Олон нийтийн оролцоог судлахын өмнө сүрьеэд өртсөн нийгмийн тэр бүлэг хүмүүсийн урьдчилсан нөхцөл байдал, утга учрыг хэсэгхэн зуур ч болов, эргэцүүлэн бодох нь чухал юм. Тэд гэж хэн бэ? Сүрьеэгийн нөхцөлд бид гурван өөр бүлгийг тодорхойлж болох юм.⁶

- а. **Дархлааны үйл ажиллагааг бууруулдаг биологийн болон зан үйлийн хүчин зүйлээс шалтгаалж сүрьеэгийн эрсдэл өндөртэй хүмүүс** (жишээлбэл, ХДХВ-ийн халдвартай хүмүүс, ужиг өвчтэй хүмүүс, эрүүл бус амьдралын хэв маягтай хүмүүс, мансууруулах бодис хэрэглэдэг хүмүүс).
- б. **Амьдралын болон ажлын нөхцлөөс хамааран сүрьеэд өртөх өндөр магадлалтай хүмүүс** (жишээлбэл, эрүүл мэндийн ажилтнууд, сүрьеэгийн хавьтал болсон хүмүүс, хоригдож байгаа хүмүүс, уул уурхайн нөлөөлөлд өртсөн бүс нутагт амьдардаг хүмүүс, хэт ачаалалтай эсвэл агааржуулалт муутай байранд байдаг хүмүүс).
- в. **Хүйс, газарзүйн байршил, хөдөлгөөний хязгаарлагдмал байдал, эрх зүйн байдал, гутаан доромжлол зэрэг хүчин зүйлсийн улмаас эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад бэрхшээл тулгарсан хүмүүс** (жишээлбэл, ядуу орчинд амьдарч буй эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд, алслагдсан хүн ам, орон гэргүй хүмүүс, цагаачид, дүрвэгсэд, дотоод дүрвэгсэд, уугуул иргэд, үндэстний цөөнх, биеэ үнэлэгч, бэлгийн наймааны хохирогчид, мансууруулах бодис хэрэглэгчид, ижил хүйстэнтэйгээ бэлгийн хавьталд ордог эрчүүд).

“Олон нийтийн оролцоо гэж юу вэ? Бид сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийг хамруулах гэж оролдоход зарим нь, “Бидний гол зорилго бол эмчилгээнд хамрагдах. Бидний гол санаа зовж байгаа зүйл бол эмчилгээ хийлгэх, сүрьеэгийн талаар мэдээлэл, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг сонирхохгүй байна” гэнэ. Эсвэл “Би завгүй байна, мөнгө олох хэрэгтэй. Гэр бүлээ тэжээх хэрэгтэй” гэнэ. Мөн зарим нь, “Бид боловсролгүй учраас сүрьеэгийн дугуйлан зохион байгуулж, сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээг сайжруулах талаар ухуулга явуулъя гэсэн ч мэдлэг, ур чадвар дутмаг байна” гэнэ.

Одоо сүрьеэтэй зарим хүмүүс сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийн оролцооны талаар юу хэлэхийг харцгаая:

Манай дүүрэгт сүрьеэгээр өвчилсөн хүмүүст зориулсан хэлэлцүүлэг зохион байгуулдаг гэдгийг би мэдээгүй.

Би эхэндээ ийм үйл ажиллагаа нь зөвхөн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэгчдэд зориулагдсан байдаг, над шиг сүрьеэгийн өвчтөнд зориулагдаагүй гэж боддог байсан.

Сүрьеэтэй тэмцэх байгууллагын төлөөлөгч хэлэхдээ, “Бид хяналтын үйл ажиллагаа нь утга учиртай, сонирхолтой тул үүнд оролцох хүсэлтэй байна.”

Сүрьеэгээр өвчилсөн нэг эмэгтэй анхнаасаа сүрьеэгийн байгууллагад элсэх эсвэл сүрьеэтэй тэмцэх аянд оролцохоос татгалзсан, учир нь тэр ялгаварлан гадуурхах, гутаан доромжлохоос эмээж байснаа хуваалцжээ. Гэсэн хэдий ч, сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд идэвхтэй оролцох нь гутаан доромжлол, ялгаварлан гадуурхахтай тэмцэх хүчирхэг хэрэгсэл болдог гэдгийг хожим ойлгожээ.

Эдгээр хариу үйлдэл нь 2021 онд 20 улс, түүний дотор Азийн 6 улсыг хамарсан Олон нийт, Эрх, Жендэрийн Стратегийн Санаачлагын (CRG SI) үнэлгээнд илэрсэн зөрүүг онцолж байна.

Сүрьеэд өртсөн нийгмийн бүлгийн оролцоотой холбоотой 2021 оны Олон нийт, Эрх, Жендэрийн (CRG) үнэлгээний үр дүнг судалжгаая:

- Үнэлгээнд хамрагдсан 20 орны дийлэнх нь сүрьеэгийн эсрэг үндэсний хариу арга хэмжээ авахад сүрьеэд өртсөн хүмүүс, түүнчлэн түлхүүр, эмзэг бүлгийн хүн амыг дайчлах, чухал ач холбогдолтой оролцоо дутмаг байгааг тогтоосон.
- Дөрвөн орны шинжилгээнд сүрьеэгийн халдвартай иргэдийн оролцоог огт авч үзээгүй.
- Үнэлгээнд хамрагдсан улс орнуудын 16-д сүрьеэтэй холбоотой бусад асуудлуудтай харьцуулахад сүрьеэгийн хариу арга хэмжээнд сүрьеэд өртсөн иргэдийн оролцооны талаар хангалттай яриа байгаагүй.
- Судалгааны үр дүнд сүрьеэд өртсөн иргэдийн оролцоог үнэлдэг 16 орны 10-д нь сүрьеэгийн асуудалд зориулсан иргэний нийгэм, олон нийтийн бүлгүүд ховор байгааг онцолжээ. Эдгээр бүлгүүд нөлөөллийн хязгаарлалттай тулгарсан бөгөөд санхүүгийн болон бусад дэмжлэгийг хязгаарласан нь сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд идэвхтэй хувь нэмэр оруулахад саад болж байв.
- Үнэлгээгээр 8 оронд Сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрүүд, сүрьеэтэй тэмцэх бодлого, хөтөлбөрийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хянах, үнэлэхэд сүрьеэд өртсөн хүмүүсийг бодитойгоор татан оролцуулахад хангалтгүй байсан нь тогтоогдсон.
- Хоёр улсад хийсэн үнэлгээгээр сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоог бодитойгоор хэрэгжүүлэхэд саад болж буй хууль тогтоомж, бодлогын хийдэл, саад бэрхшээлийг илрүүлсэн. Эдгээр хийдэл сүрьеэ өвчнөөр өвчилсөн хүмүүсийн эрүүл мэндийн шийдвэр гаргах үйл явцад оролцох эрхийг хүлээн зөвшөөрсөн хууль тогтоомж байхгүй байсантай холбоотой.

Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийг үр дүнтэй хамруулж чадаагүйтэй холбоотой эдгээр санал хүсэлтийг олж мэдсэнээр сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийн оролцоо яагаад хэрэгжихэд илүү хэцүү байдаг талаар эргэцүүлэн бодоход хүргэж байна. Энэ нь мөн “Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцоонд саад болж буй бэрхшээл юу вэ?” гэсэн асуултад хүргэдэг. Нийтлэг хүлээн зөвшөөрөгдсөн саад бэрхшээлүүдийн зарим нь:

- **Мэдлэг, ойлголт дутмаг:** Сүрьеэд өртсөн тухайн нийгмийн бүх гишүүд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээнд оролцохын утга учир, ач холбогдлын талаар хангалттай мэдээлэл, мэдлэгтэй байдаггүй.
- **Хүний эрх ба жендэртэй холбоотой саад бэрхшээлүүд:** Эдгээрт голчлон гутаан доромжлох, ялгаварлан гадуурхах, эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн аль алиных нь жендэртэй холбоотой эрсдэл, сүрьеэгээр өвчилсөн хүмүүст тулгардаг шийтгэлийн хууль тогтоомж, бодлого, нийгэмд шударга ёс, хариуцлагын механизмын хүртээмжгүй байдал зэрэг орно.
- **Олон нийтийг хамарсан үйл ажиллагаа явуулах чадавхи дутмаг:** Энэ нь сүрьеэд өртсөн иргэдийн институци, зохион байгуулалт, манлайлал, удирдлагын чадавхи хангалтгүй байгаатай холбоотой юм.

- **Харилцаа, холбооны бэрхшээл** нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоо, дайчилгаанд саад учруулдаг. Эдгээр бэрхшээл нь нөлөөллийн болон олон нийтийн дайчилгааны нэр томъёоны талаарх нийтлэг ойлголт дутмаг, харилцааны арга барил дахь соёл, хэл шинжлэлийн ялгаатай байх (хэл яриа, дүрслэл, жишээ хүн бүгдэд нийцэхгүй), Сүрьеэд өртсөн хүмүүст хамааралгүй байх, харилцааны зохисгүй сувгууд зэрэг багтана.
- **Нөөцийн дутагдал.** Тухайн нийгмийн бүлгүүдийн удирдагчид болон байгууллагууд санхүү, хүний болон биений хүчний нөөцийн дутагдалтай тулгардаг нь олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй харилцахад саад болдог. Олон нийтийн тогтолцоог хөгжүүлэх нь чухал хэдий ч хандивлагчид, түншүүд, засгийн газрын хөрөнгө оруулалт дутагддаг.
- **Нийгэм, эдийн засгийн хүчин зүйлс.** Сүрьеэд өртсөн олон хүмүүст олон нийтийн янз бүрийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцоход шаардагдах санхүүгийн хэрэгсэл, нөөц бололцоо, цаг хугацаа дутагддаг.
- **Сүрьеэтэй болон сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс байгууллагын гишүүнчлэлээ хадгалах, эмзэг бүлэгт хүрч ажиллахад өөр бусад ч бэрхшээл учирдаг.** Сүрьеэгийн эмчилгээ дууссаны дараа зарим хүмүүс нөлөөллийн болон олон нийтийн идэвхтэй үйл ажиллагаанаас хойргошиж, сүрьеэд өртөгсдийн цуглаан зэрэгт, оролцох сонирхолгүй болдог. Цагаачид, бичиг баримтгүй хүмүүс, хоригдлууд гэх зэрэг эмзэг бүлэгт хүрч ажиллахад нь олон нийтийн удирдагчдад сайн мэдэхгүй байж болох тодорхой өөр зохион байгуулалт, дайчлах стратеги шаардагддаг, энэ ч бэрхшээл учруулдаг.

Эдгээр саад бэрхшээл нь үндэсний болон орон нутгийн аль алинд нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн оролцоог бодитойгоор хангахгүй байх нөхцөл шалтгааныг бий болгодог. Сүрьеэгийн стратеги төлөвлөгөө боловсруулах, хөтөлбөрийн үнэлгээнд оролцох, техникийн ажлын хэсэгт хувь нэмрээ оруулах, нөөц бололцоогоо дайчлах, сурталчлах, шинжилгээ, үнэлгээ хийх, хяналт тавих, судалгаа хийх, сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэхэд тэдний оролцоо хангалтгүй хэвээр байна.

Олон нийтийн оролцоо нь асар том сорилт боловч, “сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний хүртээмж, тогтвортой байдлыг нэмэгдүүлэх, 2030 он гэхэд сүрьеэг устгах ахиц дэвшлийг хурдасгахад” тун чухал, түлхэц өгөх хүч болж байгаа нь эргэлзээгүй.

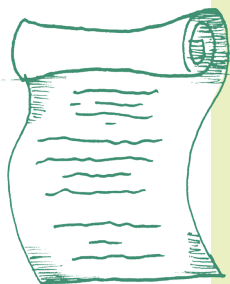
Энэхүү номонд сүрьеэтэй болон сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийнхэн сүрьеэгийн тусламж, үйлчилгээний тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлоход эрх тэгш түншийн хувиар идэвхтэй оролцдог үйл явц хэмээн олон нийтийн оролцоог тодорхойлсон юм. Ингэснээр тогтвортой үр дүнд хүрэхэд чиглэсэн төлөвлөлт, хэрэгжилт, сурталчилгаа, хууль эрх зүйн болон бодлогын тогтолцоог боловсруулах, үйл ажиллагааны удирдамж, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ зэрэг бүхий л хүрээнд шийдвэр гаргахад чухал үүрэг гүйцэтгэх болно. Түүнчлэн олон нийтийн оролцоо нь Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн хамтын хүчээр тодорхойлсон зорилтуудад зангилагдсан давтагдах үйл явц хэмээн ойлгож болно.

Энэхүү тодорхойлолтод тусгагдсан олон нийтийн үр дүнтэй оролцооны чухал элемент нь дараах зүйлсийг агуулна.

- Утга учиртай оролцоо
- Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээ, эмчилгээний хүртээмж, дагаж мөрдөх байдал сайжирсан, эсэх
- Хүчирхэгжилт, өөрийн болгох
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээнд оролцох зайлшгүй шаардлагатай талаарх ойлголт дутмаг, олон нийтийн оролцооны хязгаарлагдмал чадавх, нөөцийн дутагдал, гутаан доромжлол, ялгаварлан гадуурхалттай холбоотой асуудлууд зэрэг саад бэрхшээлийг даван туулах.

Олон нийтийн оролцооны тодорхойлолтын гол цөм нь сүрьеэтэй, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийнхэн зэрэг хүн амын томоохон оролцоонд хамрагдах эрх юм.

Сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийн эрхийн тунхаглалын 21 дүгээр зүйл

Оролцох эрх. Сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүс төрийн үйл хэрэгт шууд болон өөрийн байгууллага, сонгогдсон төлөөлөөрөө дамжуулан оролцох эрхтэй. Үүнд, сүрьеэтэй холбоотой хууль тогтоомж, бодлого, журам, заавар, төсөв, хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих, үнэлгээ өгөх бүхий л үйл явц, механизмд идэвхтэй оролцох эрх хамаарна. Энэ эрх нь засаглалын бүх түвшинд сүрьеэгийн эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, сүрьеэгийн талаархи эмнэлгийн судалгаанд хамаарна. Төр засаг, олон улсын байгууллага, уугуул иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагууд дэмжлэг үзүүлж, шаардлагатай бол утга учиртай, үр дүнтэй оролцоог хангахын тулд боломжийн орон байраар хангах ёстой.

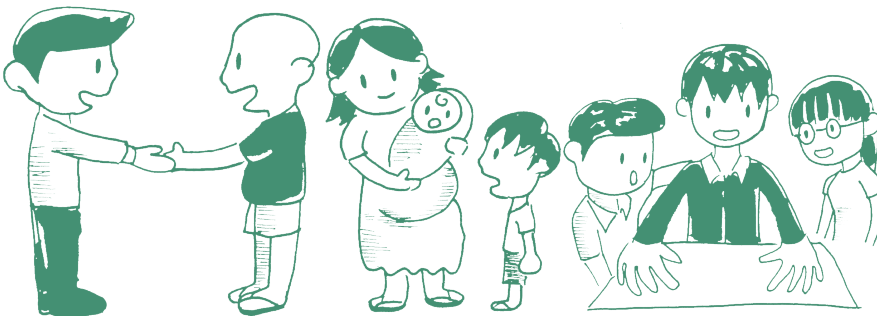
1.2 Зорилго

Сепак такрау-д тоглогчид бөмбөгийг тороор дамжуулж, өрсөлдөгчийнхөө талбай руу цохиж оноо авах зорилготой байдаг, эцсийн зорилго нь тоглолтонд ялах явдал юм. Үүний нэгэн адил сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцоо тодорхой зорилгод тулгуурладаг. Хэрэв та сүрьеэд өртсөн нийгмийн бүлгүүдийн удирдагчидтай хамтран ажиллах зорилгынхоо талаар ярилцах гэвэл тэдний ихэнх нь дараах зүйлийг илэрхийлэх болно.

“Бид сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний харилцан уялдаатай тогтвортой хөдөлгөөнийг бий болгож, чадавхийг нь нэмэгдүүлэхийг зорьж байна. Олон нийтийн оролцоогоор дамжуулан эдгээр зорилгод хүрснээр 2030 он гэхэд сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд үндэсний болон орон нутгийн түвшинд идэвхтэй хувь нэмэр оруулах боломжтой.”¹⁸

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн зохион байгуулалтыг бий болгох нь яагаад чухал вэ? Яагаад олон нийтийн оролцооны чухал зорилт болдог вэ?

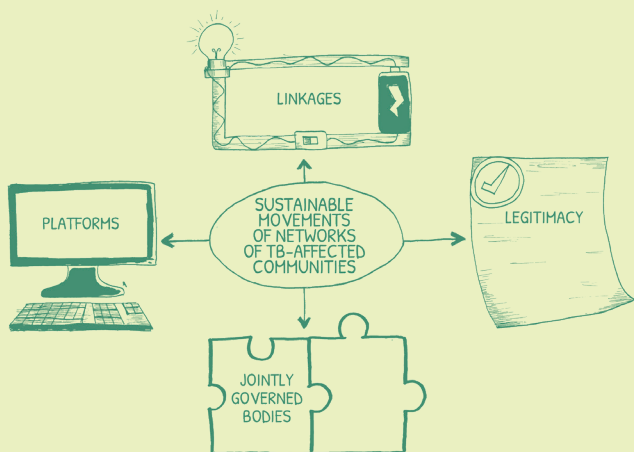
Манай нийгмийн бүлгийн олон удирдагчид, оролцоог чиглүүлэгчид энэ зорилтыг сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэг болох олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) үе шаттай салшгүй холбоотой гэж үздэг. Тэдний үзэж байгаагаар, сүрьеэд өртсөн иргэдийн дунд мэдээлэлтэй, чадвартай, олон нийтэд түшиглэсэн байгууллага, бүлэг, бүтцийг орон нутгийн тогтолцоог бэхжүүлэх үе шатаар дамжуулан хөгжүүлж, хүчирхэг сүлжээг бий болгоход хувь нэмрээ оруулах боломжтой.

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний харилцан уялдаатай, тогтвортой, нэгдсэн зохион байгуулалтыг бий болгохын тулд тэдний хүсэл эрмэлзэл нь дараах зүйлийг хийж чадна гэдгээс үүдэлтэй:

- **Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээг илүү өндөр түвшинд сайжруулах талаар мэдээлж сурталчилж сүрьеэд өртсөн орон нутгийн жижиг байгууллагуудын чадавхийг нэмэгдүүлнэ.**
Сүлжээгээр дамжуулан харилцаа холбоо тогтоосноор сүрьеэтэй болон, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийнхний сайн сайхан байдал, таатай орчныг хамтран бүрдүүлж байгаа тул зорилгодоо хүрэх боломж нэмэгддэг. Энэхүү хамтын арга нь сүрьеэтэй тэмцэх үр дүнтэй туршлагыг өргөжүүлэх зэрэг мэдлэг, инновацыг хуваалцахад дэмжлэг болдог.
- Хөтөлбөр, үйл ажиллагааныхаа тогтвортой байдлыг хангахад хувь нэмэр оруулах **нөөцийг шуурхай дайчилж**, бие даасан байгууллага, сүлжээг тасралтгүй ажиллуулна. Энэ нь эргээд бие даасан байдлыг бий болгож, гадны санхүүжилтээс хараат байхыг бууруулж чадна.
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахтай холбоотой олон нийтийн оролцооны үр дүнтэй туршлага, арга хэрэгсэл, өгөгдлийг түгээн дэлгэрүүлэх, сургалтын солилцоог хөхүүлэн дэмжих, **харилцан уялдаа холбоо, дэмжлэг үзүүлэх соёлыг төлөвшүүлэх.**
- Үндэсний болон орон нутгийн түвшинд утга учиртай оролцоог дэмжих **чадавхитай бүтэц, зохион байгуулалтын дэд бүтцийг бий болгоход туслах.**

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн зохион байгуулалтын үндэс нь дараах дөрвөн нөхцлийг бий болгох, дэмжих, тогтворжуулах чадварт суурилдаг:

- а. Сүрьеэд өртөгсдийн бүлэг, байгууллагуудын хооронд ижил төстэй хөтөлбөрүүдтэй харилцах, мэдлэг солилцоход туслах холбоосууд;
- б. Хамтарсан бодлого, хөтөлбөрийн зорилгод хүрэхийн тулд сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн янз бүрийн бүлэг, байгууллагуудын хөтөлбөр, үйл ажиллагаа, нөөцийг зохицуулах платформууд;
- в. Сүрьеэд өртсөн олон нийт, эмзэг бүлгийн хүн амд чиглэсэн сүрьеэгээс урьдчилан сэргийлэх, оношлох, эмчлэхтэй холбоотой бодлого, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд хариуцлагатай, зардал багатай байгууллага Засгийн газар болон хандивлагчдад байх;
- г. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах хөтөлбөрүүдийн уялдаа холбоотой хэрэгжилт, шинжилгээ, үнэлгээнд хяналт тавих хамтын удирдлагатай байгууллагууд.

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн зохион байгуулалтыг бий болгох нь олон нийтийн эрх мэдлийг нэмэгдүүлэх зорилготой нягт холбоотой. Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн хувьд, **эрх мэдлийг нэмэгдүүлэх** нь юу гэсэн үг вэ? Тэдний хувьд, энэ нь сүрьеэтэй, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс болон эмзэг бүлгийн хүн амд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээнд бие даасан, өөрийгөө тодорхойлох чадварыг нэмэгдүүлэх үйл явцыг илэрхийлдэг. Тэдний эрх мэдлийг нэмэгдүүлэх нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн дунд манлайлах ур чадварыг хөгжүүлж, нийгэмд бие даах чадварыг нь хөгжүүлэх, тэдний амьдралд нөлөөлөх асуудлаар шийдвэр гаргах боломжийг олгодог тасралтгүй үйл явц гэж үздэг.

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн боломж боллоцоог өргөтгөх онцлог хэдэн зүйлийг энд дурдъя:

- Үндэсний болон орон нутгийн түвшинд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний нөөц, шийдвэр, үйл явц дахь олон нийтийн хяналтыг сайжруулсан.
- Сүрьеэгийн тархалтын талаарх ойлголт, түүнчлэн сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний хүрээнд хувь хүний эрх, үүргийн талаарх ойлголт сайжирсан.
- Хүний эрх, жендэрийн тэгш байдлыг хангахтай холбоотой бодлого, хөтөлбөрийн асуудлаар яриа хэлэлцээ хийх, сурталчлах боломж, чадавхи.

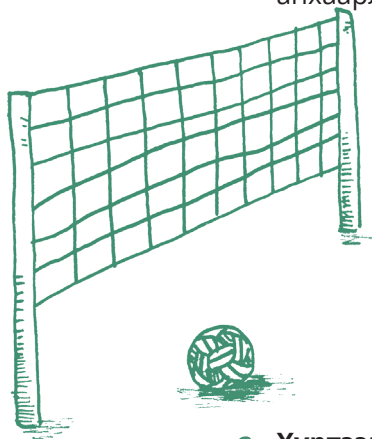
- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн доторх олон нийт удирдсан байгууллага, сүлжээнүүдээс бүрдсэн тогтвортой хөдөлгөөнүүд оршин тогтносон.
- Хөтөлбөрийг хамтдаа тусгах, төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хянах, үнэлэх чадвар.
- Бодлого боловсруулах үйл явцад нөлөөлөхөд чиглэсэн нөлөөлөл, олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагаанд манлайлах.
- Сүрьеэгийн оролцогч талуудтай харилцах явцад бие даасан байдал, эерэг бие даасан үзэл баримтлалыг нэмэгдүүлсэн.
- Сүрьеэтэй тэмцэх ажилд олон нийтийг татан оролцуулах үйл ажиллагаанд хүлээх хариуцлага.
- Сүрьеэгийн олон нийтийн төлөөлөгчөөр ажилладаг, чадварлаг, чин сэтгэлтэй олон нийтийн удирдагчдын нөөцтэй болох.

1.3 Үндсэн зарчмууд

Олон нийтийн оролцооны чухал тал бол түүний үйл явц, үйл ажиллагааг зохицуулдаг зарчмуудыг дагаж мөрдөх явдал юм. Ихэнх олон нийтийн удирдагчдын онцлон тэмдэглэсэнээр, “сүрьеэгийн халдварт өртсөн хүмүүсийг оролцооны тоглоомын талбайд татах” нь дараах үндсэн зарчмуудыг агуулна^{20,21}:

- **Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн бүлгүүдийг мэддэг, ойлгодог байх.** Тэдний хаа байгаагаас нь ажлаа эхэл. Тэд гэж хэн бэ, хаана тэд байдаг вэ, тэдэнд тулгарч буй бэрхшээл, тэдний хэрэгцээ юу байдаг вэ, тэднийг хэрхэн яаж татан оролцуулах вэ, тэгж татан оролцуулахад бидний түншүүд хэн болох вэ зэрэг тэдний түүхийн талаархи мэдлэгтэй бай.

- **Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг үйл явц, хүчин чармайлтын гол цөмд оролцуулах.** Тэдний эрүүл мэнд, сайн сайхан байдлыг сайжруулахад тэргүүлэх ач холбогдол өг. Тэдний бие бялдар, ур чадвар, авъяас чадвар, үр дүнтэй дадлага, шинэчлэл, хүсэл тэмүүллээр дүүрэн оролцооны талбарыг бий болго. Сүрьеэ өвчнийг таслан зогсооход тэднийг чадавхжуулахад анхаарлаа төвлөрүүл.

- **Хүртээмжтэй төлөвлөлт, бэлтгэл зайлшгүй шаардлагатай.** Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг татан оролцуулахын тулд бэлэн байдал нэн чухал юм. Төлөвлөлт, бэлтгэл ажлыг хамтран хийж, оролцооны үйл ажиллагаа, арга техник, хэрэгсэл нь хэрэглэгчдэд ээлтэй байх ёстой. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад оролцож буй олон талын оролцогчдын дуу хоолой, санаа бодлыг сонсох нь маш чухал.
- **Сүрьеэд өртсөн олон нийт, түншүүдтэй итгэлцлийг бий болгож, харилцаа холбоог хөгжүүлэх.** Оролцогчдын дунд ил тод, харилцан ойлголцол, хүндэтгэлтэй байх, аюулгүй орчинг бүрдүүлэх. Оролцох үйл ажиллагааны зорилго, журам, үр дүн нь хэлэлцүүлэгт ил тод, нээлттэй байх ёстой.
- Төрөл бүрийн арга, сувгийг ашиглан оролцогчдын хооронд **тасралтгүй, тууштай харилцаа холбоог хадгалах.**

- Олон нийтийн оролцооны зорилгодоо хүрэхийн тулд **хамтын шийдвэр гаргахад** дэмжлэг үзүүлнэ. Энэ зарчмын гол цөм нь сүрьеэд өртсөн олон нийт болон хамтрагчдын оролцоог хангах, оролцооны соёлыг төлөвшүүлэхэд оршино.
- Олон нийтийн оролцооны амжилт, алдаа дутагдлын талаархи ойлголтын тухай **суралцах сэтгэлгээг өөртөө шингээ.**
- **Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцооны үр дүн, үр нөлөөг үндэсний болон орон нутгийн түвшинд баярлан тэмдэглэх.** Энэхүү зарчим нь сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний ахиц дэвшлийг нямбай баримтжуулж, үнэлж, хүлээн зөвшөөрч, сүрьеэд өртсөн олон нийт болон бусдад ил тод байлгах боломжийг олгодог.

1.4 Үндсэн үнэм зүйл

Үнэт зүйлс нь бидний үйл ажиллагааны үндэс суурь болох үзэл санаа, үндсэн итгэл үнэмшлийг илэрхийлдэг. Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцоо нь түүний үйл явц, үйл ажиллагааг чиглүүлдэг үндсэн үнэт зүйлс дээр суурилдаг. Эдгээр үндсэн үнэт зүйлд **хүний эрхийг хамгаалах, жендэрийн тэгш байдлыг** хангах зэрэг орно.

“Сүрьеэ болон бусад эрүүл мэндийн асуудалд хүний эрхэд суурилсан, жендэрийн мэдрэмжтэй хандах хандлага нь хүний эрх, жендэрийн тэгш байдлын хэм хэмжээ, зарчмуудыг (ялгаварлан гадуурхахгүй байх, эрүүл мэндээ хамгаалах эрх, ил тод байдал, хариуцлагатай байх гэх мэт) хөтөлбөрүүдийн хэрэгжүүлэлт, хяналт, үнэлгээнд тусгах. Энэ нь мөн эмзэг бүлэг, түлхүүр хүн амыг чадавхжуулах, тэдний тодорхой эмзэг байдал, хэрэгцээг хангахад шаардлагатай хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх, өөрөөр хэлбэл тэдэнд хамааралтай

шийдвэр гаргах үйл явцад тэдний оролцоог хангах, гомдол гаргах, эрх зөрчигдсэн тохиолдолд хохирлыг барагдуулах механизмыг бий болгох гэсэн үг юм.”

“Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн хүйсийн ялгаа нь жендэрийн онцлогтой ажил мэргэжлийн нөлөөгөөр эрэгтэйчүүдэд илүү их нөлөөлдөг. Эрэгтэйчүүд ажил хөдөлмөртэй холбоотой шилжилт хөдөлгөөнд илүү өртөмтгий байдаг, энэ нь сүрьеэгийн эмчилгээг тасалдуулж болзошгүй юм. Нөгөө талаар, тодорхой нөхцөл байдалд эмэгтэйчүүд сүрьеэгийн үйлчилгээ авахад саад бэрхшээл тулгардаг. Энэ нь гэр бүлийн эрэгтэй гишүүдтэй харьцуулахад эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг дутуу үнэлдэг гэсэн ойлголттой холбоотой юм. Түүнчлэн эрүүл мэндийн байгууллагад хувийн нууцлал, хүүхэд асрах газар байхгүйгээс эмэгтэйчүүд үйлчилгээ авахаас татгалздаг. Эмэгтэй хоригдлууд хоригдож буй эрчүүдтэй харьцуулахад сүрьеэгийн эмчилгээнд хамрагдах боломж багатай тулгардаг. Цаашилбал, сүрьеэ нь ХДХВ-ийн халдвартай хүмүүсийн нас баралтын гуравны нэгд хувь нэмэр оруулдаг бөгөөд сүрьеэтэй холбоотой гутаан доромжлол нь ХДХВ-ийн халдвартай холбоотой гутаан доромжлол, ялгаварлан гадуурхалт улам бүр нэмэгддэг²³.

НҮБ-ын гишүүн орнууд 2023 оны 9-р сарын 22-ны өдөр Нью-Йорк хотноо болсон НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 78-р чуулганаар сүрьеэтэй тэмцэх дээд түвшний уулзалтаар (HLM) Улс төрийн тунхаглалыг албан ёсоор баталсан. Хүний эрхийг хамгаалах, жендэрийн тэгш байдлыг дэмжих амлалт нь дараах гол амлалтуудаас тодорхой харагдаж байна²⁴:

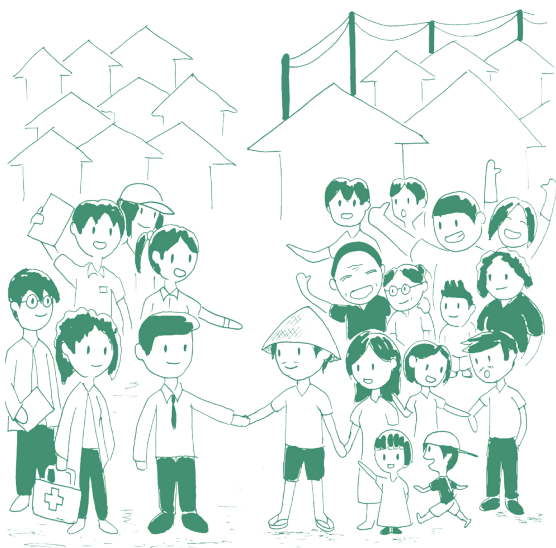
- Сүрьеэгийн оношилгоо, эмчилгээ, урьдчилан сэргийлэх ажлын цоорхойг арилгах замаар бүх хүнд хүрч ажиллах.
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээг эрх тэгш, хүний эрхэд суурилсан, хүн төвтэй болгож өөрчлөх

- Сүрьеэгийн төгсгөлийг авчрах чухал шинэ арга хэрэгслийг бий болгох ажлыг хурдасгах
- Сүрьеэ өвчнийг зогсооход шаардагдах хөрөнгийг хуваарилах
- НҮБ-с тогтмол тайлагнаж, хянаж байх зэрэг шийдэмгий, хариуцлагатай дэлхийн манлайллын дагуу тууштай ажиллах.

Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийн оролцооны тухай ойлголтыг дэлгэрэнгүй тайлбарласан гарын авлагыг үзэл баримтлалын зураглалын хэрэгслийн хамт 83-р хуудсанд гаргасан.

2-Р ХЭСЭГ

Олон нийтийн оролцооны тогломчдын үүрэг, хариуцлага, чанар

Үүрэг, хариуцлагыг тодорхой тодорхойлох нь олон нийтийн оролцооны үйл явц, үйл ажиллагаанд тоглогч бүрийн оруулсан хувь нэмэр, үүрэг даалгаврыг тодорхой болгож өгдөг тул маш чухал юм. Энэ нь сүрьеэгийн хариу арга хэмжээ болон холбогдох хүлээлтэд тэдний тодорхой үүрэг даалгаварыг тусгасан болно.

Энэ нь “нөлөөлөлд өртсөн гол хүн ам, нийгмийн бүлэг, байгууллага, сүлжээ, олон нийтийн түвшинд иргэний нийгэмтэй хамтран ажиллаж буй эрүүл мэндийг сайжруулахад чиглэсэн үйлчилгээ, үйл ажиллагааг явуулдаг төрийн болон хувийн хэвшлийн оролцогчдын үүрэг, оролцоог сайжруулахад чиглэсэн олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх хүрээтэй нийцэж байгаа юм.

Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) нь чадавхийг нэмэгдүүлэх, хүний болон санхүүгийн нөөцийг бэхжүүлэхэд ихээхэн ач холбогдол өгдөг. Зорилго нь олон нийт, олон нийтийн тоглогчдыг чадавхжуулах, тэднийг эрүүл мэнд, нийгмийн халамжийн албан ёсны тогтолцооны хажуугаар идэвхтэй, үр дүнтэй хувь нэмэр оруулах боломжийг олгох явдал юм.”²⁵

Олон нийтийн оролцоонд чухал тоглогчдын нь сүрьеэд өртсөн олон нийт (сүрьеэтэй өвчтөнүүд, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийнхэн гэх мэт), олон нийтийн удирдагчид багтдаг.

Нэмэлт хувь нэмэр оруулагчид буюу дэмжигч тоглогчид нь сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээнд оролцдог иргэний нийгмийн байгууллагууд, засгийн газрын төлөөлөгчид, хувийн хэвшил, хөгжлийн түншүүд багтана.

Үндсэн хувь тоглогчид, түншүүд хоёулаа оролцооны үйл явц, үйл ажиллагаанд тодорхой чухал үүрэг, хариуцлагатай байдаг. Олон нийтийн үр дүнтэй оролцооны зайлшгүй хүчин зүйл бол эдгээр тоглогчдын харуулсан чанарууд юм.

2.1 Олон нийтийн оролцооны тоглогчдын үүрэг, хариуцлага

Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд олон нийтийг амжилттай оролцуулах хүчин чармайлтыг багийн чадварлаг тоглогчид үндсэн зарчим, үндсэн үнэт зүйлсээр удирддаг гэдэгтэй олон хүн санал нийлэх байх. Үндсэн тоглогчид, түншүүд тус бүр нь тодорхой үүрэг, хариуцлагыг биелүүлдэг бөгөөд үүнийг дараагийн хуудсанд дэлгэрэнгүй тайлбарласан болно (олон нийтийн оролцоонд тоглогчдын үүрэг, хариуцлагын талаарх чиг баримжаа олгох хэрэгслүүд, үүргийн хүлээлтийн матриц болон Венн диаграммыг 86-р хуудаснаас үзнэ үү).

2.1.1 Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүд

Өмнө дурьдсанчлан сүрьеэд өртсөн олон нийт, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийн хүн ам багтана. Эдгээр нь сүрьеэгийн эсрэг үр дүнтэй хариу арга хэмжээ авахын тулд булгийн эхтэй адил чухал эх үүсвэр болдог. Зарим гишүүдийн хэлснээр “Сүрьеэгийн хариу арга хэмжээ бидний эргэн тойронд төвлөрсөн бөгөөд бидний оролцоогүйгээр бүрэн дүүрэн биш байна.”²⁶

Одоогийн байдлаар сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн олон нийтээс удирдан явуулж буй үйл ажиллагаа нь ихэвчлэн орон нутгийн хамтын олон нийтийн ашиг сонирхолд тулгуурлан бий болсон жижиг, албан бус бүтцийн хүрээнд явагддаг. Цаг хугацаа өнгөрөхөд сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээн дэх тогтвортой нэгдсэн зохион байгуулалт бий болгоход манлайлах үүрэг гүйцэтгэнэ гэсэн хүлээлт байна.

Одоо олон нийтийн оролцоог үр дүнтэй болгохын тулд сүрьеэ туссан өвчтөнүүд, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг

бүлгийнхний хүлээгдэж буй хариуцлагын зарим жишээг авч үзье:

- Сүрьеэгийн талаарх анхан шатны мэдлэг, түүнд тохирсон хариу арга хэмжээ авах
- Сүрьеэтэй тэмцэх байгууллага, сүлжээний гишүүнээр идэвхтэй оролцох
- Өөрийгөө хөгжүүлэх, ялангуяа сүрьеэгийн эсрэг хариу үйлдэл үзүүлэх ирээдүйн удирдагч болох үйлсэд оролцох
- Эрүүл мэнд, сайн сайхан байдлыг нэн тэргүүнд тавьж, сүрьеэгийн эмчилгээг дагаж мөрдөх, сүрьеэгийн дахилтаас урьдчилан сэргийлэхэд анхаарах
- Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлох, олон нийтийн оролцоог хангах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулахад хувь нэмэр оруулах
- Нийгэм, улс төр, хууль эрх зүй, жендэр, эдийн засаг, соёлын хүртээмжийн саад бэрхшээлийг арилгахад чиглэсэн нөлөөлөл, олон нийтийг дайчлах ажилд оролцох
- Хөтөлбөрийг боловсруулах, урьдчилан сэргийлэх, эмчлэх, арчилгааны хэрэгжилт, сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний хяналт-

шинжилгээ, үнэлгээний талаарх ойлголтод хувь нэмрээ оруулах зорилгоор сүрьеэтэй холбоотой амьдралын туршлагыг дэлгэрэнгүй харуулсан мэдээлэл, түүхийг хуваалцаах

- Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээнд олон нийт удирдсан хяналт тавих
- Сүрьеэд өртсөн хүмүүст үе тэнгийнхний дэмжлэг үзүүлэх
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний янз бүрийн оролцогчдыг урамшуулж, урам зориг өгөх

2.1.2 Олон нийтийн удирдагчид

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн дунд бид төлөвшил, хариуцлага, өөрийгөө хүндлэх гүн гүнзгий мэдрэмжээр тодорхойлогддог удирдагчидтай тулгардаг. Эдгээр удирдагчид сүрьеэ өвчин, олон нийтийн оролцоотой холбоотой чухал мэдлэг, ур чадварыг эзэмшсэн бөгөөд сүрьеэд өртсөн олон нийтийг удирдан чиглүүлж, дэмжиж, урам зориг өгч, төлөөлж, тэдний эрх мэдлийг нэмэгдүүлэхэд үр дүнтэй багийн ахлагчийн үүрэг гүйцэтгэдэг. Бид тэднийг манлайллыг идэвхжүүлэх хүрээнд идэвхжүүлэгч гэж нэрлэдэг.

Олон нийтийн удирдагчдын идэвхжүүлэгч гэж үздэг үндсэн үүрэг хариуцлагад дараахь зүйлс орно:

- **Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн шийдвэр гаргах үйл явцыг хөнгөвчлөх.** Манай олон нийтийн удирдагчид идэвхжүүлэгч удирдагч нь дарангуйлагч удирдагчаас ялгаатай гэдгийг ойлгодог.²⁷ Эхнийх нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн шийдвэр гаргах чадварыг хөгжүүлж, урамшуулахад анхаардаг бол сүүлийнх нь зөвхөн гишүүдийнхээ өмнөөс шийдвэр гаргадаг. Идэвхжүүлэгчид олон нийтийн гишүүдэд чухал шийдвэр гаргахад нь туслахын тулд зөвшилцлийг бий болгодог. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авч буй олон нийтийн удирдагчид шийдвэр гаргахад үр дүнтэй дэмжлэг үзүүлж байгааг бид хэрхэн батлах вэ? Жишээлбэл, сүрьеэтэй өвчтөн, өвчилөөд эдгэрсэн хүмүүс гутаан доромжлох, гэр бүлийн дэмжлэг дутмаг

байгаатай холбоотой асуудлыг яаралтай шийдвэрлэх шаардлагатай байна. Олон нийтийн удирдагчид сүрьеэтэй тэмцэх байгууллага болон түүний гишүүдтэй хамтран дараах үйлдлүүдийг хийж байгаа тохиолдолд энэ асуудлын талаар шийдвэр гаргахад дэмжлэг үзүүлж байгааг бид баталж чадна²⁸:

- Сүрьеэгээр өвдсөн олон нийт болон байгууллагыг яаралтай шийдвэр гаргах шаардлагатай асуудал, бэрхшээлийг тодруулахад чиглүүлнэ.
- Гэр бүлийн дэмжлэг дутмаг, гутаан доромжлолтой холбоотой асуудлуудыг шийдвэрлэх янз бүрийн хувилбар эсвэл шийдлийг олоход нь тэдэнд тусал.
- Тэдэнд хамгийн тохиромжтой хувилбар эсвэл шийдлийг сонгохыг зөвшөөр.
- Иж бүрэн хэлэлцүүлгийн дараа зөвшилцөлд суурилсан шийдвэр гаргах үйл явцыг хөнгөвчлөх
- Гишүүдийн зөвшилцсөн хамтын шийдвэрийг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар хөтөлбөр боловсруулахад дэмжлэг үзүүлнэ.
- Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд түлхэц өгч, удирдамжаар хангах.
- Сүрьеэд өртсөн иргэдийг олон нийтийн оролцооны зорилгод хүрэхийн тулд хичээнгүйлэн урамшуулах нь Олон нийтийн удирдагчдын бас нэг чухал үүрэг юм.

- **Сүрьеэд өртсөн олон нийт, байгууллагын гишүүдэд урам зориг өгөхийн тулд** олон нийтийн удирдагчдын авч үзэх зарим зөвлөмжийг энд оруулав:

- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн, ялангуяа сүрьеэтэй өвчтөнүүд, өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс дунд хамгийн үр дүнтэй урам зориг төрүүлэгчдийг тодорхойлох. Олон нийтийн удирдагчид эдгээр хүмүүсийг өөрсдийн гишүүдээ зорилгодоо хүрэхэд чиглэсэн олон төрлийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцуулах урам зориг өгөхөд татан оролцуулж болно.
  - Олон нийтийн байгууллага, сүрьеэгийн сүлжээний хувьд ач холбогдолтой ажлуудыг хийхдээ итгэлцлийг бий болгож, өөртөө итгэх итгэлийг төлөвшүүлэх
  - Сүрьеэд өртсөн орон нутагт олон нийтийн оролцооны төрөлхийн ур чадвар, туршлагыг ашиглах
  - Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний чанарыг сайжруулахад хүргэсэн хувь хүн болон хамтын хувь нэмрийг үнэлнэх
  - Үндэсний болон орон нутгийн түвшинд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээг хэрхэн сайжруулах талаар гишүүдээс санал, жишээ авах
  - Олон нийтийн удирдагчид болон сүрьеэд өртсөн олон нийт, түүнчлэн олон нийтийн байгууллагын гишүүдийн хооронд ил тод, хүндэтгэлтэй харилцах харилцааг хангах
  - Сүрьеэд өртсөн олон нийтэд хувь хүний болон байгууллагын зорилгоо нэгтгэхэд туслах.
- Олон нийт удирдсан байгууллага/сүлжээнд тогтвортой манлайллын соёлыг төлөвшүүлэх нь олон нийтийн удирдагчдын бас нэг чухал үүрэг юм. Энэхүү олон нийтийн удирдагчдын энэ тусгай үүргийн талаар ярихаасаа өмнө “Пассалонгийн ургамал” (1993) номондоо дурдсан Стив Бендер, Фелдер Рашинг нарын холбогдох эшлэлд гүнээ талархаж уншья:

“Хүмүүс байгалийн зайхалшгийг эзэмшдэггүй, тэд ердөө хэсэгхэн л өөрсөдөө анхаарал тавьдаг. Хэн нэгэнд баяр баясгалан авчирдаг зүйл бүгдэд бас л баяр баясгалан авчрах ёстой.”

Нэгдүгээрт, энэ ишлэл нь олон нийт удирдсан байгууллагуудын манлайлал нь нэг юм уу цөөн хэдэн хүнээр хязгаарлагдахгүй бөгөөд хувь хүний шинж чанарт төвлөрдөггүй гэдгийг онцолж байна. Энэ нь хамтын ажиллагааны баяр баясгалан, тасралтгүй байдал, олон нийтийн эрх мэдлийг нэмэгдүүлэх, тогтвортой манлайллын соёлыг хөхүүлэн дэмждэг тасралтгүй үйл явц юм.

Тогтвортой манлайлал нь хамтын манлайлал болон сүрьеэд өртсөн олон нийтийн дунд урт хугацааны шийдвэр гаргах, тууштай ажиллах чадвартай, бүлгийн удирдагчдын боловсон хүчнийг төлөвшүүлэх боломжийг бүрдүүлдэг. Үүнтэй холбогду олон нийтийн оролцооны удирдагчид манлайллыг үргэлжлүүлэх төлөвлөгөө боловсруулж, идэвхтэй хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Тэд ирээдүйн удирдагчдын чадавхийг тогтмол нэмэгдүүлэх үүрэгтэй юм.

2.1.3 Олон нийтийн оролцооны түншүүд

Манай үндсэн хувь нэмэр түншүүд олон нийтийн оролцооны үйл явц, үйл ажиллагаагаа үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай нөөцийг эзэмшсэн бол энэ нь дэмжигч түншүүд сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд хамтран ажиллах үүргээ гүйцэтгэж байгааг харуулж байна. Стоп ТБ Партнершип нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийг дэмжихийн ач холбогдлыг дараах илгээлтээр онцлон хүргэж байна:

“Дэлхий нийтээрээ Сүрьеэд өртсөн олон нийттэй харилцах, тэднийг эмчлэх, өвчний эсрэг хүн төвтэй дэлхийн хариу арга хэмжээнд манлайлагч, эрх тэгш түнш байх эрхийг олгох үүрэгтэй. Тэдэнд хүрч ажиллах нь Тогтвортой Хөгжлийн Зорилтуудын (ТХЗ) амлалтаа биелүүлэхэд чухал ач холбогдолтой төдийгүй энэ нь хэнийг ч орхигдуулахгүй байх явдал юм.”³⁰

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн түншүүд болон тэдний олон нийтийн оролцоонд гүйцэтгэх үүргийг доор харуулав:

- **Иргэний нийгмийн байгууллагууд (ИНБ):** Энэхүү номын хүрээнд ИНБ-ууд нь олон улсын, бүс нутгийн, орон нутгийн түвшинд үйл ажиллагаа явуулдаг ашгийн бус байгууллагууд (жишээлбэл, төрийн бус байгууллага, олон нийтэд түшиглэсэн байгууллага, итгэл үнэмшилд суурилсан байгууллага, мэргэжлийн холбоо гэх мэт) сүрьеэд өртсөн ард иргэдтэй хамтран өвчинд хариу арга хэмжээ авах.

Одоогийн байдлаар ИНБ-ууд сүрьеэгийн олон нийт удирдсан байгууллагуудтай (ОНУБ) хамтран ажиллаж, олон нийтийн оролцоог чиглүүлэгчээр ажиллаж байна. Ихэвчлэн тэдний үндсэн үүрэг хариуцлагад дараахь зүйлс орно:

- Байгууллагын хөгжлийн бүс дэх сүрьеэд өртсөн олон нийтийг төлөөлсөн олон нийт удирдсан байгууллагуудад (ОНУБ) техникийн туслалцаа үзүүлэх (тодорхой тойргийг зохион байгуулах, төлөөлөхөд олон нийтэд туслах), нөлөөлөл мөн олон нийт болон нөөцийг дайчлах.
- Олон нийтийн удирдагчдын чадавхийг бэхжүүлэх.
- Засгийн газар, хувийн хэвшил, хөгжлийн түншүүд, холбогдох ИНБ-уудтай хамтран ажиллаж, хөтөлбөрөө сурталчлах зорилгоор олон нийтийн удирдагчидтай хамтран ажиллах.
- Олон нийтийн оролцооны үйл явц, үйл ажиллагааг хөнгөвчлөхөд шүүгч, дасгалжуулагчаар ажиллах. Тэд олон нийтийн удирдагчид болон тэдний төлөөлөлд үр дүнтэй харилцаа холбоо тогтооход тусалж, тулгарч буй асуудлуудыг тойрсон зөрчилдөөнийг шийдвэрлэхэд тусалдаг.
- Сүрьеэд өртсөн нийгмийн бүлгүүдийг төлөөлж буй олон нийтийн удирдагчид, тухайн олон нийт удирдсан байгууллагуудын хооронд хэлэлцээ хийх буюу зуучлагчийн үүрэг гүйцэтгэх. Тухайлбал,

сүрьеэгийн хөтөлбөрт бодлогын өөрчлөлт оруулах эвсэл байгуулахад орон нутгийн эрүүл мэндийн байгууллагуудаас дэмжлэг авах.

- Төрийн бодлого, үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, засгийн газарт өөрсдийн үүрэг, хариуцлага, амлалтдаа хүндэтгэлтэй хандахын зэрэгцээ хариуцлага тооцох.
- Шийдвэр гаргагчдад утга учиртай оролцохыг уриалж байна.

- **Засгийн газар.** Засгийн газар, ялангуяа эрүүл мэндийн салбарын удирдлага дор олон нийтийн оролцоог хангах үндэс суурь болж, таатай орчныг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх үүрэгтэй.

Сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрүүд болон Төрийн бус байгууллага (ТББ), иргэний нийгмийн байгууллагууд (ИНБ)-ын хамтын ажиллагаа нь орон даяар сүрьеэгийн эсрэг үйл ажиллагааг өргөн хүрээнд өргөжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой болохыг сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийн оролцооны тайлан харуулж байна. Энэ нь Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөрүүд сүрьеэ өвчинд төвлөрсөн бус төрийн бус байгууллага болон бусад ИНБ-уудыг сүрьеэд өртсөн олон нийтийн хэрэгцээг хангах, дэмжлэг үзүүлэх замаар сүрьеэгийн талаар санаачилгадаа оруулахад түлхэц үзүүлэх үүрэг гүйцэтгэдэг гэсэн үг юм.³¹

Товчхондоо, засгийн газрын үндсэн үүрэг нь дараах зүйлийг агуулна:

- Олон нийтийг үндэсний стратегийн түншийн байр суурийг баримталдаг эрх зүйн болон бодлогын тогтолцоог бий болгох.
  - Олон нийтийн оролцоог дэмжих зорилгоор санхүүжилтийг сурталчлах, хуваарилах.
- **Хувийн хэвшил.** Эмнэлэг, эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгч зэрэг хувийн хэвшил сүрьеэтэй өвчтөнүүдийн нэлээд хэсэгт нь эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хүргэхэд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. “Хувийн хэвшил нь сүрьеэгийн ачаалал ихтэй олон оронд шинж тэмдэг илэрсэн хүмүүсийн анхны холбоо барих цэг байсаар ирсэн. Азийн зарим оронд өвчтөнүүдийн 70 хүртэлх хувь нь сүрьеэгийн шинж тэмдэг илэрвэл хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагуудаас тусламж хүсдэг.”³²

Хувийн хэвшлийн эрүүл мэндийн байгууллагууд сүрьеэтэй өвчтөн, тэдний гэр бүлийнхэнтэй өргөн хүрээтэй харилцан үйлчлэлцдэг тул олон нийтийн оролцоонд тэдний оролцоо зайлшгүй чухал юм. Тэд Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн удирдагчид болон олон нийт удирдсан байгууллагууд (ОНУБ) дараах байдлаар дэмжлэг үзүүлж болно:

- Сүрьеэтэй өвчтнүүд болон тэдний гэр бүлийг олон нийтэд сурталчлах, олон нийтийг идэвхжүүлэх янз бүрийн үйл ажиллагаанд оролцохыг дэмжих.
  - Бодлого боловсруулахад хувь нэмэр оруулах үүднээс холбогдох мэдлэгээ хуваалцах.
- Хоёр болон олон талт хандивлагч агентлагууд, НҮБ-ын байгууллагууд, олон улсын ТББ-уудыг багтаасан **хөгжлийн түншүүд** нь олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаанд санхүүжүүлэгч, техникийн туслалцаа үзүүлэх чухал үүргийг гүйцэтгэдэг.
  - Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг хандивлагчдын санхүүжүүлсэн үйл ажиллагаа болон хөтөлбөрүүдийг эрэмбэлэх, төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, хянах, үнэлэх зэрэгт эрх тэгш түнш болгон татан оролцуулах замаар жинхэнэ түншлэлийг бий болгох.

- Хөгжлийн түншүүдийн санхүүжилт, техникийн туслалцаа нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн хөтөлбөрүүдийн сайн туршлагад үнэ цэнийг нэмэхэд анхаарах.
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад чухал бөгөөд тогтвортой үр нөлөөг бий болгохын тулд олон нийтээр удирдуулсан байгууллагуудын хүч чадал, чадавхийг ашиглах.
- Хамтын ажиллагааны үйл ажиллагаанд олон нийтээр удирдуулсан хяналтыг хөнгөвчлөх.

2.2 Олон нийтийн оролцоотой тоглогчдын чанар чансаа

Бид олон нийтийн оролцоотой тоглогчдоос ямар чухал чанарыг эрэлхийлэх ёстой вэ? Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний нарийн төвөгтэй байдал, сорилтуудыг харгалзан бид сүрьеэгийн эсрэг ялалт байгуулахын тулд үнэ цэнэтэй чанаруудаар хангагдсан, ирээдүйг харсан тоглогчдыг шаарддаг.³³ Үнэт зүйлд төвлөрсөн, сайн сонсогч, харилцаа тогтоогч, багийн тоглогч, бэлтгэлтэй, чадварлаг харилцах, соёлд мэдрэмтгий байх зэрэг нь олон нийтийн оролцоог үр дүнтэй болгоход туслах гол чанарууд юм (90-р хуудаснаас Чанарын дасгал сонгох).

Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд олон нийтийн оролцоонд сайн тоглож болгодог олон талын шинж чанаруудын талаар тустай ойлголтууд:

- **Үнэт зүйлд төвлөрсөн тоглогч:** Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд хүний эрх, жендэрийн тэгш байдлыг хамгаалах талаар ойлгож, сурталчилж, хэрэгжүүлдэг.
- **Сайн сонсогч:** Төрөл бүрийн сонирхогч талуудын санаа бодлыг нэг талыг баримтлалгүйгээр сонсох, мэдээллийг шингээх, бүтээлч санал хүсэлт гаргах чадвартай. “Утга учиртай оролцоо нь олон нийт, төлөөлөгчид, сүрьеэтэй эсвэл сүрьеэгээр өвчилөөд эдгэрсэн хүмүүсийг сонсож, тэдний амьдралын туршлагыг ойлгохоос эхэлдэг” гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй.
- **Харилцаа үүсгэгч:** Итгэлцэл, ил тод байдлыг дэмжиж, харилцан хүндэтгэлийг төлөвшүүлж, хамтын ажиллагааны аюулгүй орон зайг бий болгож, түншлэлийг бий болгоход “тэвчээртэй байх нь ариун журам” гэж үздэг.
- **Багийн тоглогч:** Нөхцөл байдалд дасан зохицох чадвар шаардсан үед уян хатан байх, үүргээ ухамсарлах, бүлгийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй хувь нэмэр оруулах, бүлгийн зорилго, ололт амжилтыг хариуцах, дутагдлынхаа төлөө өөрийгөө хариуцах, багийн гишүүдтэй хамтран ажиллах дуртай, болон бусадтай шинж чанарууд.
- **Бэлтгэгдсэн:** Олон нийтийн оролцооны зорилгодоо хүрэхийн төлөө ажиллах, сорилт бэрхшээлийг даван туулахад бие бялдар, оюун ухаан, сэтгэл санааны хувьд бэлэн байна.

- **Чадвартай харилцах:** Сүрьеэд өртсөн олон нийт, түншүүдтэй үр дүнтэй, зохистой харилцах талаар мэдлэгтэй. Оролцооны бүх хэлбэрийн хувьд тэд санаа, үзэл бодлоо илэрхийлэхдээ бэлэн, ойлгомжтой, шуурхай, товч бөгөөд ёс зүйтэй байдаг.
- **Соёлын мэдрэмжтэй тоглогч:** Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн соёлын үүднээс үйл явдал, нөхцөл байдлыг ойлгодог. Гишүүдийн үнэт зүйл, итгэл үнэмшил, хэм хэмжээ, бэлгэдэл, хэл яриа, зан үйлийн эерэг талууд дээр тулгуурладаг.

3-Р ХЭСЭГ

Сүрьеэд өртөгсдийн тогтвортой сүлжээг бий болгоход оролцох олон нийтийн оролцоо: үйл явц, арга хэмжээ

Өмнөх бидний яриа тоглогчдын хүлээгдэж буй үүрэг, хариуцлага, чанарыг хамарсан олон нийтийн оролцоотой холбоотой гол гол санаан дээр төвлөрсөн билээ. Бид сүрьеэд өртсөн олон нийтэд харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн зохион байгуулалт бий болгоход чиглэсэн олон нийтийн оролцооны үйл явц, үйл ажиллагааны талаар судлах болно.³⁵ Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүд, удирдагчид, түншүүд хоорондоо хэрхэн яаж харилцах вэ? Яриагаа цааш үргэлжлүүлэх тохиромжтой асуулт бол энэ юм.

Ийм нэгдсэн хөдөлгөөнийг бий болгох нь АПКАСО -ийн 2021-2030 оны стратеги төлөвлөгөөний гол хэсэг бөгөөд нийгмийн шударга ёсыг дэмжих, эрүүл мэндийн үр дүнг сайжруулах, эрүүл мэндийн тэгш санхүүжилтийг дэмжих зорилгоор “иргэний нийгмийг цуглуулах, дэмжих, бэхжүүлэх, хөгжүүлэх, урамшуулах, дэмжих”-д анхаарлаа хандуулдаг. Зорилго нь олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх шилдэг туршлага, стандартыг бий болгох явдал юм.

АПКАСО-ийн олон нийтийн оролцооны урт хугацааны санаачилга нь олон нийт удирдсан байгууллагууд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, болон бусад түншүүдтэй хамтран сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээнүүдийн харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөн бий болгох явдал юм. Энэхүү санаачилга нь дараахь зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд чиглэгддэг:

- Бодлого, шийдвэр гаргах хэлэлцүүлэгт сүрьеэд өртсөн олон нийтийн **оролцоо, дуу хоолойг** нэмэгдүүлэх, түүнчлэн сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний удирдлага, зохицуулалтыг сайжруулах
- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн үндэсний стратеги, өртөг зардал бүхий төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд үзүүлэх **нөлөөг** бэхжүүлэх, тэдгээрт хүний эрх, жендэр, олон нийтийн хариу арга хэмжээ болон олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх зэрэг асуудлыг шийдвэрлэх
- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн үндэсний хөтөлбөрийн хамрах хүрээ, чанарт хяналт тавих, сүрьеэ өвчнийг таслан зогсоох амлалтыг сурталчлах, **боловсруулсан мэдээллийг** суртал ухуулга, хөтөлбөрийн үйл ажиллагаанд ашиглах боломжийг олгох

Энэхүү номонд бид холбогдох үйл ажиллагаатай олон нийтийн оролцооны үйл явцын харилцан уялдаатай гурван үе шатыг санал болгож байна. Эдгээр үе шатууд нь: 1. бэлтгэх үе шат, 2. олон нийтийг дайчлах үе шат, 3. олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх үе шатуудаас бүрдэнэ. Үе

шат бүрийн арга хэрэгсэл, аргачлалын жишээг номын 4-р хэсэгт дэлгэрэнгүй харуулав. АПКАСО-ийн олон нийтийн оролцооны стратегийн санаачилга төсөлд оролцогч орнуудын **ОНУБ** болон ИНБ-ын туршлага нь эдгээр гурван үе шатны бүтцийг бүрдүүлэхэд хувь нэмэр оруулсан.³⁶

3.1 Бэлтгэл үе шат

Бэлтгэл үе шат нь үндэсний болон орон нутгийн түвшинд олон нийтийн оролцоог хангах үндэс суурийг бүрдүүлдэг тул зайлшгүй шаардлагатай. Зарим удирдагчид болон түншүүдийн онцлон тэмдэглэсэнээр, “сүлжээнүүдийн харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөн бий болгох нь гишүүдийн стратегийн оролцоо хамаарч, үр дүнтэй бэлтгэлийг шаарддаг болохыг бид хүлээн зөвшөөрөх ёстой.”³⁷ Энэ үе шатанд хүлээгдэж буй үр дүнд нь дараахь зүйлээс бүрдэнэ: i. бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах, ii. олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөө, iii. нөөц бололцоог дайчлах стратеги, болон iv. холбоо харилцааны төлөвлөгөө.

3.1.1 Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах

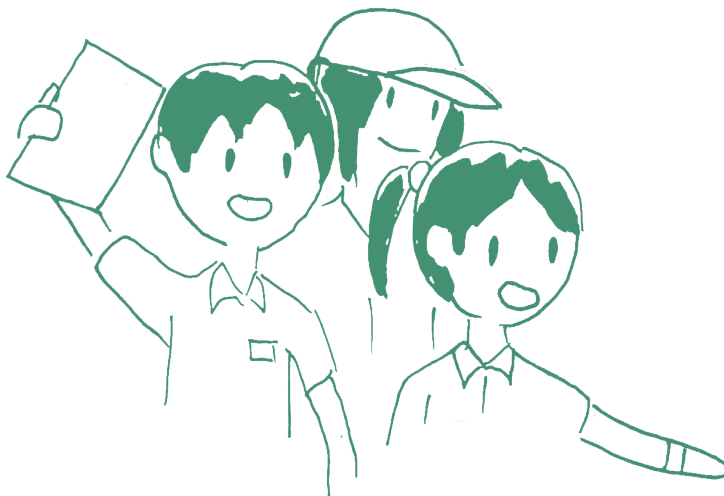
Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг ойлгоход бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах нь чухал юм. Гол санаа нь сүрьеэтэй өвчтөнүүд, сүрьеэгээр өвчилөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийн хүн ам байгаа газраас удирдагч, чиглүүлэгчид ажлаа эхэлдэг. Энэ зарчим нь олон нийтийн оролцооны богино болон урт хугацааны санаачилгад хамаарна.

Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах (CP) нь үндэсний болон орон нутгийн түвшинд сонгосон газруудын сүрьеэгийн нөхцөл байдал болон зорилтот бүлгүүдийн талаар шаардлагатай мэдээллийг цуглуулах арга юм. Энэ нь мэдээлэл цуглуулах, мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх, бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах, бэлтгэхэд оролцооны арга барил, хэрэгслийг ашигладаг.^{38, 39}

Олон нийтийн удирдагчид ИНБ-ын түншүүдийн дэмжлэгтэйгээр дараах алхмууд болон үйл ажиллагааг авч үзэж болно:

Алхам 1: Эдгээр үйл ажиллагааг эхлүүлэхийн тулд нийгмийн бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах багийг зохион байгуул:

- Талбайн мэдээлэл цуглуулахад бэлтгэхийн тулд зорилтот бүлгүүдийн талаарх урьдчилсан мэдээлэл цуглуулах зорилгоор хоёрдогч мэдээллийг хянан үзэх
- Зорилтот олон нийтийн гол асуултуудыг тодорхойлох
- Мэдээлэл цуглуулах, дүн шинжилгээ хийхэд тохиромжтой хэрэгслийг сонгох
- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сонгогдсон гишүүдийн саналыг цуглуулах
- Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах (СР) төлөвлөгөө, хэрэгслийг урьдчилан турших, эцэслэх, багцлах
- Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах (СР) төлөвлөгөөний арга хэрэгсэл, ерөнхий гүйцэтгэлийн талаар багийг сургах

Алхам 2: Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах зорилго, механизмын зорилтот бүлгүүдийг бэлтгэ.

Үйл ажиллагаанууд нь:

- Зорилго, үйл явцын талаар хамтын ойлголт, эзэмшилд байх олон нийтэд чиг баримжаа олгох уулзалт
- Үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд багийг дэмжих зорилгоор зорилтот бүлгүүдээс урамшуулж зоригжуулдаг хүмүүсийг тодорхойлох

Алхам 3: Зорилтот бүлгээс мэдээлэл цуглуул. Нийгэмд чиглэсэн, бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах (CP) төлөвлөгөөг эцэслэн баталснаар баг нь тойм, ярилцлага, фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг, зураглал, асуулга зэрэг дагалдах хэрэгслийг багтаасан мэдээлэл цуглуулах зэрэг сонгогдсон арга техникийг ашиглан мэдээлэл цуглуулахад бэлэн боллоо.

Үүнд дараахь зүйлс орно:

- Олон нийтийн гишүүдийн хүн ам зүйн мэдээлэл эсвэл мөн чанар
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад хүний эрх, жендэрийн тэгш байдлын талаарх мэдлэг
- Сүрьеэгийн хариу арга хэмжээний талаархи санал хүсэлт
- Сүрьеэгийн тусламж, үйлчилгээний талаарх хэрэгцээ, санаа зовоосон асуудал
- Сүрьеэгийн талаарх мэдлэг, хандлага, дадал.
- Олон нийтийн оролцоотой холбоотой түүхэн туршлага
- Олон нийтийн оролцоонд шаардлагатай оролцогч талууд
- Олон нийтийн оролцоонд зориулсан нөөц бололцоо

Алхам 4: Сүрьеэд өртсөн зорилтот бүлгүүдээс цуглуулсан мэдээллийг боловсруулах, дүн шинжилгээ хийх, баталгаажуулах. Мэдээлэл цуглуулж дуусмагц бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах (CP) баг дараахь зүйлийг хийх ёстой:

- Судалгааны асуултууд болон бүлгүүдийн талаар мэдээллийг тохирсон мэдээллийн шаардлагад тулгуурлан мэдээллийг ангилах
- Мэдээллийг баталгаажуулах, зохион байгуулах, хувилгах, нэгтгэх, дүн шинжилгээ хийхэд тохиромжтой хэлбэрт оруулах
- Өгөгдлийн ашигтай, бүрэн бүтэн байдлыг хангахын тулд боловсруулах бүх аргыг баримтжуулна. Чиг хандлага, шинж чанарыг тодорхойлохын тулд цуглуулсан мэдээллийг урьдчилсан буюу хайгуулын дүн шинжилгээ хийх
- Анхны үр дүнг баталгаажуулахын тулд олон нийтийн түвшний шинжилгээнд оруулах
- Өгөгдлийн шинжилгээний үр дүнг тайлбарлах

Алхам 5: Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийг бэлтгэж, эцэслэнэ. Өгөгдлийн шинжилгээ, баталгаажуулалт дууссаны дараа бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах багийн дараагийн ажил бол холбогдох бүх мэдээллийг нэгтгэж, гол үр дүнг нэгтгэн дүгнэх явдал юм. Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийг бүтээлч байдлаар бичиж, танилцуулна.

Алхам 6: Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийг түгээх.

Бүлгүүдийн мэдээллийг цуглуулж дууссаны дараах эцсийн алхам бол сүрьеэд өртсөн орон нутаг, түншүүд болон бусад оролцогч талуудын дунд мэдээллийг хуваалцах, түгээх, хэлэлцэх явдал юм. Олон нийтийн уулзалт зохион байгуулж, Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн үр дүнг танилцуулна. Тэдний санал хүсэлт, хариултаар дамжуулан цуглуулсан мэдээллийг улам боловсронгуй болгох болно. Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийг хуваалцахын тулд бүтээлч, хэрэглэгчдэд ээлтэй хэрэгслүүдийг ашиглана. Мэдээлэл түгээх форум, уулзалт, урлагийн наадам, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлд байршуулах зэрэг мэдээлэл солилцож болох зарим үйл ажиллагаа юм.

(Бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулахад дараах хэрэгслүүдийг 4-р хэсгээс харж болно: а. Хүний зангилаа тоглоом, хуудас.93; б. Надад зураг зур, хуудас.95; в. Сүрьеэгийн талаарх нөөц бололцооны зураглал, хуудас.97;

г. Хэн+Хийдэг тоглоом, хуудас.99; д. Халаасны хүснэгт, хуудас.101; е. Онц ноцтой ослын шинжилгээ, хуудас.104; болон ё. Олон нийтийн мэдээллийн баримтат жишээ хуудас, хуудас.105.)

3.1.2 Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөө боловсруулах

Сүрьеэгээр өвчилсөн хүмүүсийн дундах бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн үр дүн нь төлөвлөлт, стратеги боловсруулахад, ялангуяа олон нийтийг дайчлах, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд чиглэнэ. Төлөвлөгөөний боловсруулалт нь итгэлцлийг бий болгох, дэмжлэг авах, санал хүсэлтийг цуглуулахад тусална. Богино болон урт хугацааны хамтын ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулахад санал болгож буй алхмууд нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээний тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөнийг бий болгохтой ижил байна.⁴⁰

Алхам 1: Сүрьеэд өртсөн орон нутгийн иргэдтэй хамтран ажиллах төлөвлөгөөг боловсруулах төлөвлөлтийн багийг бүрдүүлэх. Үүнд стратеги төлөвлөгөө, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө багтсан болно.

Алхам 2: Олон нийтийн оролцооны зорилго, зорилтыг тодорхойлох. Энэ алхам нь Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн зорилтот бүлэгтэй харилцах үйл ажиллагааны чиглэлийг тодорхойлдог. Энэ нь:

- Олон нийтийн оролцооны зорилгын талаар өөрсдийн үзэл бодлыг хуваалцахад олон нийтийн гишүүдийг татан оролцуулах
- Сүрьеэгээр өвдсөн олон нийтийн гишүүдтэй хамтран зорилго, зорилтуудыг тодорхойлох

Алхам 3: Олон нийтийн оролцооны санаачлагад оролцогч талуудыг тодорхойлж, дүн шинжилгээ хийх. Сүрьеэд өртсөн зорилтот бүлгийн гишүүд олон нийтийн оролцоонд оролцогч талуудыг тодорхойлох, тэдний тодорхой сонирхол, хэрэгцээг ойлгох, нөлөөллийн

түвшинг үнэлэх, тэдэнтэй харилцах хамгийн үр дүнтэй арга замыг тодорхойлоход оролцох ёстой.

Алхам 4: Хамтын ажиллагааны стратегийг

тодорхойлох. Энэ алхам нь стратегийн хэрэгжилтийн цаг хугацаа, харилцааны сувгуудыг зааж өгөх, мэдээлэл өгөх, зөвлөлдөх, татан оролцуулах, хамтран ажиллах, чадавхжуулах зэрэг олон нийтийн оролцооны түвшинг тодорхойлдог. Үүнд олон нийтийг дайчлах тодорхой аргуудыг тодорхойлох, тодорхойлсон бусад гол оролцогч талуудыг татан оролцуулах зэрэг орно. Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг дайчлах, оролцогч талуудад, зорилго, зорилтодоо хүрэхэд чухал хувь хүмүүсийг оролцуулах, оролцоог дэмжихэд олон төрлийн арга хэрэгсэл, үйл ажиллагаа шаардлагатай.

Алхам 5: Олон нийтийн оролцоонд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоог боловсруулах.

Олон нийтийн оролцоог хангах хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ (ХШҮ) нь зорилго, стратеги, үзүүлэлтүүдийг тодорхойлсон. Тодруулбал, сүлжээнүүдийн харилцан уялдаатай тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөн бий болгоход чиглэсэн олон нийтийн нэгдсэн зохион байгуулалт, тогтолцоог бэхжүүлэх чиглэлээр ХШҮ-ний хүрээ нь дараах асуултуудыг авч үздэг:

- Олон нийтийн оролцооны үйл явцад юуг хянах вэ?
- Олон нийтийн оролцооны үйл явцад юуг үнэлэх вэ?
- Хяналт, үнэлгээг хэрхэн хийх вэ?
- Хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний үйл ажиллагааг хэзээ явуулах вэ?
- Хяналт үнэлгээний үйл ажиллагааг хэн явуулах вэ?
- Хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнг хэрхэн түгээж, ашиглах вэ?

Алхам 6: Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах.

Энэ нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн удирдагчид, түншүүд, гишүүдийн хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй стратеги, тодорхойлсон зорилго, зорилтуудыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаануудыг тусгадаг. Мөн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд оролцогч бүрийн үүрэг, цаг хугацаа, шаардлагатай нөөц, төсөв, ажлын төлөвлөгөөний үр дүнг хэмжих шалгуур үзүүлэлтүүд, үнэлгээний төлөвлөгөө зэрэг багтана. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулахад олон нийтийг дайчлах, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх нь гол зүйл юм.

(Таны олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг боловсруулахдаа ашиглаж болох дараах хэрэгслүүдийг энэхүү удирдамж номын 4-р хэсэгт заасан болно: а. Ойр дотны газрын зураглал, х.106; б. Олон нийтийн алсын хараатай холбоотой дүрд тоглох, х.108; в. SWOT шинжилгээ, х. 110; г. Найз эсвэл дайсан, Оролцогч талуудын дүн шинжилгээ, х.113; д. Оролцогч талуудын зураглалын жишээ, х.115; е. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний дасгал, хуудас.116; болон ё. Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний жишээ, х.117.)

3.1.3 Нөөц бололцоог дайчлах

Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг боловсруулахын хамт зорилго, зорилтоо хэрэгжүүлэхийн тулд нөөц бололцоогоо дайчилна.⁴² Үүнд үйлчилгээ үзүүлэгчдээс шинэ болон нэмэлт эх үүсвэрийг хангахад чиглэсэн бүхий л үйл ажиллагаа багтана. Тэрчлэн сүрьеэд өртсөн олон нийтийн нөөц бололцоог дайчлах, үр дүнтэй туршлагыг тодорхойлох, нэвтрүүлэх асуудлыг багтаах ёстой. Нөөц бололцоогоо дайчилж, олж авах нь олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөө хэрэгжих, тасралтгүй байх, улмаар өргөжих чадварыг баталгаажуулдаг. Энэ нь эргээд олон нийтийн оролцоог хангах нөөц бололцоог бий болгоно, бүтээлч байдал нэмэгдэнэ, чадвар чадавхи сайжирна. Дараах хэдэн алхам, үйл ажиллагаа нөөц бололцоог дайчлахад тусална:

Алхам 1: Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхийн тулд нөөц бололцоог дайчлах стратеги боловсруулах. Сүрьеэд өртсөн олон нийт стратегийг боловсруулахад оролцох ёстой, ялангуяа:

- Нөөцийн зорилтыг тодорхойлох
- Дотоод гадаад нөөц бололцоог тодорхойлох
- Нөөц бололцоо олгогчдын зураглалыг гаргах
- Нөөц бололцоонд хандах механизмыг тодорхойлох
- Нөөц бололцоог зөв ашиглах арга замыг тодорхой болгох

Алхам 2: Нөөц бололцоог дайчлах багийг бүрдүүлэх

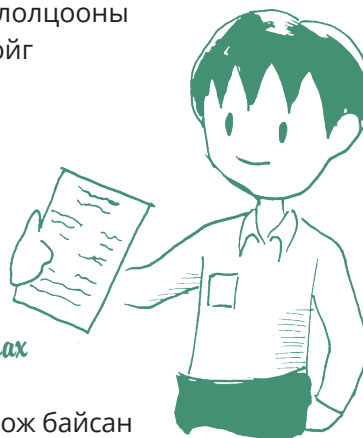
Энэ бол багийн хүчин чармайлт болох тул сүрьеэд өртсөн олон нийт, олон нийтийн удирдагчид, түншүүдээс аль болох чадварлаг хүмүүсийг багтаах ёстой. Багийн даалгавар нь дараахь зүйлээс бүрдэнэ:

- Нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөө гаргах
- Нөөц бололцоог дайчлах үйл явцыг удирдах
- Нөөц бололцоог олгогчдын түүхийг судлах
- Нөөц бололцоог олгогчидтой холбоо тогтоох
- Нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг удирдан чиглүүлэх
- Нөөц бололцоог дайчлах стратегийг шинэчлэх буюу шинээр боловсруулах

Алхам 3: Удирдамж, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний механизм зэрэг **нөөц бололцоог дайчлах тогтолцоо, журмыг бий болгох.**

Алхам 4: Нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөөг тогтвортой хэрэгжүүлэх. сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүд болон тэдний удирдагчид нөөц бололцоог дайчлахын чухлыг хүлээн зөвшөөрөх ёстой. Цаашилбал, олон нийтийн оролцооны бүх тоглогчид нөөц бололцоог тогтвортой дайчлах үйл явцад аль болохоор хичээл зүтгэл гаргаж, тууштай байх ёстой.

(Таны лавлагаа болох нөөц бололцоог дайчлах дараах хэрэгслүүд нь: а. Нөөц бололцоог дайчлах тухай эвлүүлэг, х.119; б. Нөөц бололцоог дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, х.121; в. төлөвлөгөөний жишээ, х.123; г. Нөөц бололцоог тодорхойлох маягт, нөөц бололцооны тэргүүлэх хэрэгцээ, нөөцийн хэрэгцээ, цоорхойг тодорхойлох, х.123)

3.1.4 Харилцаа холбооны төлөвлөгөө боловсруулах

Олон нийтийн оролцооны санаачлагад оролцож байсан бидний ихэнх хүмүүсийн хувьд үр дүнтэй харилцаа холбоо тогтоох нь цаашдын үйл явц, арга хэмжээнд чухал ач холбогдолтой гэдгийг бид мэднэ. Сүрьеэд өртсөн олон нийт болон бусад оролцогч талуудтай харилцах нь хэзээ ч амар хялбар байдаггүй ч, ихэнхдээ үнэ цэнэтэй байдаг. Олон нийтийн нэгэн удирдагч хэлэхдээ, “Олон нийтийн оролцоо бол харилцаа холбоо юм, учир нь бид сүрьеэгээр өвчилсөн иргэдтэйгээ сайн ярилцаж, тэдний асуудал, тулгамдсан зүйл, хүсэл эрмэлзлийг нь ойлгож,

сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний талаар үнэн зөв мэдээллээр хангах боломжтой болдог. Тэдэнд шаардлагатай тусламж, үйлчилгээ авах эрхийг нь хангах боломжийг олгодог.”⁴³

Харилцааны төлөвлөгөөтэй байх нь оролцооны явцад чухал ач холбогдолтой байдаг нь эргэлзээгүй. Үр дүнтэй харилцаа холбоо нь олон нийтийн оролцооны зорилго, зорилтыг бий болгоход тусалдаг. Дараах алхмууд нь харилцааны төлөвлөгөөг боловсруулахад тусална:

Алхам 1: Харилцааны төлөвлөгөөг боловсруулж, хэрэгжилтийг удирдан чиглүүлэх багийг бүрдүүлэх.

Багийн бүрэлдэхүүнд Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүдээс чадварлаг харилцаа холбооны ажилтнууд байх ёстой.

Алхам 2: Харилцааны төлөвлөгөөг боловсруулахад зорилтот олон нийтийг татан оролцуул. Тэднийг дараах байдлаар эрх, боломж бололцоогоор өргөтгөнө:

- Төлөвлөгөөний зорилго, зорилт санал болгож буй төсөлдөө тэднийг чиглүүлж өгөх
- Ямар харилцаа холбооны стратегиар хамтран ажиллах талаар хүсэлтийг нь сонсох
- Харилцаа холбооны төлөвлөгөөний төслийнхөө талаар тэдний санал бодлыг асууж, мэдэх

Алхам 3: Харилцаа холбооны төлөвлөгөөний зорилгыг тодорхой болгож, олон нийтийн оролцооны зорилго, зорилттой нийцэж байгаа эсэхийг баталгаажуулах. Энэ зорилго нь Сүрьеэд өртсөн олон

нийт, өөр бусад оролцогч талуудтай харилцах контент (мэдээлэл, гол мессеж гэх мэт) бий болгоход чиглэгддэг.

Алхам 4: Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн дунд цуглуулсан бүлгүүдийн талаар мэдээлэл, оролцогч талуудын дүн шинжилгээнд үндэслэн зорилтот бүлэг болон зорилтуудыг тодорхойлох. Шаардлагатай бол харилцааны зохих зорилтуудыг сонгож, эрэмбэлэхийн тулд нөхцөл байдлын шинжилгээний нэмэлт үйл ажиллагаануудаар мэдээллээ шинэчил.

Зорилтот хүмүүсийг тодорхойлсны дараа тус бүрийн харилцааны зорилгыг тодорхойлох цаг болжээ. Дараах асуултуудыг асууж сүрьеэгийн талаарх мэдлэгийг нэмэгдүүлж байна уу? Та сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцоонд хандах хандлагыг өөрчлөхийг зорьж байна уу? Сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийг гутаан доромжлох, ялгаварлан гадуурхахын эсрэг хууль батлах зэрэг үйл ажиллагааг идэвхжүүлэхийг хүсэж байна уу?

Зорилтот хүмүүсийг тодорхойлох асуултууд:

- Сүрьеэд өртсөн олон нийт, оролцогч талуудын үндсэн болон хоёрдогч хүмүүс хэн бэ?
- Сүрьеэгийн хариу урвалын талаарх таны мессежийг хэн мэдэх ёстой вэ? Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд сүрьеэгээр өртсөн хүмүүсийг татан оролцуулахын ач холбогдлын талаар хэн ярьж байна вэ?
- Сүрьеэгийн эсрэг хариу үйлдэл үзүүлэхэд хэн нөлөө үзүүлдэг боловч олон нийтийн оролцоог сонирхдоггүй вэ?

Алхам 5: Гол санаагаа боловсруулах. Та ямар чухал зүйлийг хэлэхийг хүсч байна вэ? Тэдгээр мэдээлэл нь тодорхой зорилтот хэрэглэгчдэд тохирсон, шинэлэг, ойлгомжтой байх ёстой.

Алхам 6: Харилцааны стратегийг бий болгох. Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүд болон гол оролцогч талуудын дунд зорилтот хүмүүстэй харилцах харилцааны зорилгодоо хүрэхийн тулд гол санаагаа хуваалцахдаа та ямар стратеги ашиглах вэ?

Олон нийтийн оролцооны туршлагаас харахад, төрөл бүрийн стратеги бүхий олон талт арга барил нь ялангуяа сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүст нөлөөлдөг хүний эрхийн тулгамдсан асуудал, зорилтот бүлгийн талаар арга хэмжээ авахад түлхэц өгдөг

ихээхэн үр дүнтэй болох нь харагдаж байна. Харилцааны стратеги сонгохдоо дараах зөвлөмжийг анхаарна уу.

- Зорилтот бүлгийнхний ашигладаг, илүүд үздэг платформуудыг судлах (жишээлбэл, Facebook гэх мэт олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл)
- Платформыг гол санаатай уялдуулах (Аль гол санаа олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлд илүү тохиромжтой вэ?)
- Зардал багатай стратеги эсвэл өөрийн нөөц бололцоод таарсан стратегиудыг сонго. Сонгосон стратеги нь бага зардлаар харилцааны ихээхэн үр дүнг өгөх үү гэдэгт гол анхаарлаа хандуулах нь чухал.

Алхам 7: Мэдээлэл сурталчилгаа түгээх ажлын төлөвлөгөө боловсруулах. Энэ нь Сүрьеэд өртсөн олон нийт болон таны зорьж хүрэх гэсэн гол оролцогчдын дунд гол санаа, үйл ажиллагаагаа хуваалцах, сурталчлах сувгийг шийдэх явдал юм. Төлөвлөгөөнд мөн хувь хүмүүс, байгууллагууд, тогтоосон харилцаа холбоо багтана. Нийгмийн бүлгүүдийн талаарх цуглуулсан мэдээлэл, оролцогч талуудын дүн шинжилгээгээр боломжит түнш болох боломжтой гэж үзэн түгээн дэлгэрүүлэх, таниулах хөшүүрэг болох хүмүүсийг оруулсан байна.

Алхам 8: Харилцаа холбооны төлөвлөгөөг түгээх цаг хугацаа, төсөв боловсруулах. Энэ алхам нь дараах зүйлийг тусгасан болно:

- Үйл ажиллагаа бүрийн хуваарь, жишээлбэл, төлөвлөлт, харилцаа холбооны бүтээгдэхүүн бий болгох, түгээх
- Үйл ажиллагаа бүрт үүрэг хариуцлагыг хуваарилах
- Стратеги боловсруулах, түгээн дэлгэрүүлэх төсөв боловсруулах

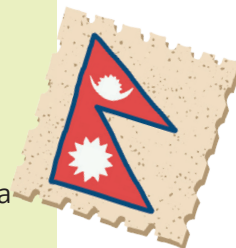
Алхам 9: Харилцааны төлөвлөгөөний үр дүнг хянаж, үнэл. Харилцааны ахиц дэвшил, үр дүнг хэмжих үзүүлэлтүүдийг төлөвлөгөөнд тусгах ёстой. Төлөвлөгөөний үр дүнд хяналт тавих арга барилын нэг болох олон нийтийн хяналтыг ашиглах

(Харилцааны төлөвлөлтийн дараах хэрэгслүүдийг үзнэ үү: а. Санааны самбарын тоглоом, х.124; б. Харилцаа холбооны төлөвлөгөөний загвар, хуудас.125.)

**“Бэлтгэлтэй байх нь чухал!
Сүрьеэтэй тэмцсэн Балба дах Үндэсний
зохицуулах зөвлөлийн оролцооны тухай
сурвалжлага**

“2018 оноос өмнө Балбын Улс Үндэсний зохицуулах зөвлөл (ССМ)” сүрьеэгийн тойргийн төлөөлөгч байгаагүй. Сүрьеэгээр өвчилсөн иргэдэд зориулсан албан ёсны суудал байгаагүй. Эхэндээ бид Тришули Плюс нь сүрьеэтэй харьцуулахад ХДХВ-ийн халдварыг сурталчлах, дайчлах ажилд илүү туршлагатай тул амжилтанд хүрэхгүй гэж бодож байсан юм. Гэхдээ бид бууж өгөөгүй, бид зүгээр л тэр арчаагүй мэдрэмжээсээ салсан” гэж Тришули Плюс компанийн байгууллагын захирал Ачут Ситаула хэлэв.

“2006 онд байгуулагдсан Тришули Плюс нь Балбын олон нийтийн үйл ажиллагааны бүлэг юм. Энэ нь ХДХВ-ийн халдвартай, сүрьеэгийн өвчнөөр өвчилсөн хүмүүсээр удирдуулсан ашгийн бус төрийн бус байгууллага хэлбэрээр үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Гол зорилго нь урьдчилан сэргийлэлт, арчилгаа, дэмжлэг, эмчилгээ, үйлчилгээ үзүүлэхэд чиглэдэг. ХДХВ, сүрьеэгийн эсрэг Тришули Плюс нь “амьдралын чанарыг сайжруулах, нийгэм, эрхэд суурилсан зарчимд үндэслэсэн урьдчилан сэргийлэх, дэмжих, эмчлэх арга замаар эрүүл мэндийн үйлчилгээ тэгш хүртээмжтэй байх” эрхэм зорилгыг удирдлага болгодог. Тус байгууллага нь сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг идэвхийлэн дэмжиж, сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд олон нийтийг дайчлах, Балбын нийгэм, эрх, жендэрийн асуудлыг үнэлэхэд оролцдог.”

Энэ нийгэмлэг байгууллагын удирдлагууд нь сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийг зохион байгуулахад хүндрэлтэй байгааг олж анзаарсан юм. Өвчтөнүүд эмчилгээгээ дуусгасны дараа олонхи нь өмгөөллийн ажил, дайчилгааны үйл ажиллагаанд үргэлжлүүлэн оролцох дургүй байгааг нь олж тогтоов. Зарим нь сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийн хүрээллээс сураг чимээгүй алга ч болдог байв.

• *“Бидний стратеги бол сүрьеэд өртсөн хүмүүст хүрч ажиллах, тэднийг эгнээндээ элсүүлэх, тогтвортой хамт байх, чадавхийг нь нэмэгдүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гаргах явдал байв. Олон нийтийн оролцооны гол зорилго нь Сүрьеэд өртсөн иргэдээс тойргийнхоо төлөөллийг хангах явдал байлаа. Бид Үндэсний зохицуулах зөвлөл (ҮЗЗ)-тэй хамтран ажиллахаар бэлтгэсэн юм. “Сүрьеэгийн олон нийтийн орчин, түүний чадавхийг үнэлж, ХДХВ-ийн нийгэмлэгээс сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсээс боломжит удирдагчдыг тодорхойлсон. Тришулигийн Эерэг Яригчдын Товчоогоор дамжуулан тэдэнд урам зориг өгч, сургаж, түүх яриулах нь амьдралын туршлагаа хуваалцах чухал хэрэгсэл болдог ҮЗЗ-тэй харилцахад чиглэгдсэн байв. Бэлтгэл ажил ч үр дүнгээ өгч, сүрьеэгээр өвдсөн иргэдээс ҮЗЗ-ны гишүүнтэй боллоо.”*

“Балба дахь Сүрьеэд өртөгсөд бэлтгэл сургуулилт, зохион байгуулалт сайтай байх тусам сүрьеэгийн эсрэг тэмцэлд орон нутгийн болон үндэсний хэмжээнд оролцох боломж нэмэгддэг. Үүнийг бид өөрсдийнхөө туршлагаасаа ойлгосон юм. Тэдний идэвхтэй оролцоо нь ҮЗЗ-ны үйл ажиллагааны гарын авлагыг дүрэмдээ “ҮЗЗ-нд сүрьеэгээр өвдсөн аль эсвэл өвдөөд эдгэрсэн нэг хүн байх ёстой” гэж тодорхой зааж өгсөнд тэд талархалтай байдаг.”

• “Бидний хичээл зүтгэл үр дүнгээ өгч, сүрьеэтэй тэмцэх тойргийн төлөөлөл дүрэм журамд шингэсэн. Хамгийн гайхалтай нь сүрьеэгээр өвдсөн зуу гаруй хүн ҮЗЗ-ны гишүүнээр элсэх хүсэлт гаргасан явдал юм. Бид сүрьеэтэй тэмцэх олон нийтийн удирдагчдыг амжилттай бүрдүүлж чадсан нь сүрьеэгийн эсрэг тэмцлийн нэгэн бахархал мөн болохыг онцлон тэмдэглэж байна.”

“Бэлтгэлтэй байна гэдэг сэтгэл бидний ажлын явцад нэвт шингэсэн байх ёстой.” Энэ бол бидний Непалын Улс орны зохицуулалтын механизмтай хамтран амжилттай явуулсан олон нийтийн оролцооны ажлаасаа олж авсан сургамж юм.

3.2 Олон нийтийг дайчлах ажлын үе шат

Өмнөх хэсэгт бид олон нийтийн оролцоонд бэлтгэхийн ач холбогдлыг онцолсон. Та олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөө, нөөц болооцоог дайчлах, харилцаа холбооны төлөвлөгөөг боловсруулахад үндэс суурь болох нийгмийн бүлгүүдийн мэдээллийг цуглуулах тухайд ойлголт, зөвлөмж авсан. Оролцох үйл явцад олон нийтийг дайчлах үе шат нь хамтрагчдын дэмжлэгтэйгээр олон нийтийн удирдагчдын удирдсан бэлтгэл ажлын чанарт тулгуурладаг.

Гэхдээ бид олон нийтийн хөдөлгөөнийг эхлүүлэхийн өмнө түүний утгыг ойлгоцгооё. Энэхүү номын хүрээнд **олон нийтийг дайчлах гэдэг нь** сүрьеэд өртсөн олон нийтийн аль болох олон гишүүдийг өөрсдийн сүлжээн дэх тогтвортой хөдөлгөөнийг бий болгоход татан оролцуулах үйл явцыг хэлнэ.⁴⁴ **Дайчилгааны арга хэмжээ нь** олон нийтийн оролцоонд тулгуурласан, олон төрлийн оролцооны стратеги, хэрэгслийг ашигладаг.

Бэлтгэлийн үе шатанд үндсэн багийг бүрдүүлэх, олон нийтийн оролцоог төлөвлөх, зорилтот бүлгүүдтэй харилцах ажлыг эхлүүлэх зэрэг олон нийтийг дайчлахаас өмнөх тодорхой ажлуудыг олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөнд нэгтгэсэн болохыг та анзаарах болно.

Бидний хэлэлцүүлэгт дараах асуулт гарч ирнэ: Бид Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтвортой сүлжээ, хөдөлгөөнийг бий болгохын тулд хэрхэн нэгтгэх вэ? Үүний тулд үйл явц өрнөх ёстой гэж та санал болгож магадгүй. Тэр нь ч үнэн, тэгэхээр та дараах үйл явцыг ашиглаж болно: 1. олон нийтийг бэлтгэх, 2. Олон нийтийн удирдагчид, гишүүдийн чадавхийг бататгах, 3. Сүрьеэд өртсөн орон нутагт харилцах сүлжээг бий болгох, 4. нийгмийн бүлгүүдийг дайчлах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, 5. олон нийтийн оролцоо, түүний тусгал

Олон нийтийг дайчлах энэхүү таван чиглэл нь сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний явцад урд өмнө олж авсан туршлагад тулгуурласан юм. Олон нийтийг дайчлах үе шатанд санал болгож буй энэхүү таван бүрэлдэхүүн хэсэг нь тус тусдаа боловч, нэг нь нөгөөгөө нөхөж, нэгтгэдэг. Санал болгож буй үйл явц, алхам, үйл ажиллагааг доор харуулав:

3.2.1 Олон нийтийн бэлэн байдал

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүд, олон нийтийг дайчлах, үйл ажиллагаанд татан оролцуулахын өмнө тэднийг зохих ёсоор бэлтгэх ёстой. Зорилтот бүлгүүдийг урдчилан бэлтгэхгүй бол цаг хугацаа, хүчин чармайлт, нөөц бололцоог дэмий үрэхэд хүргэж болзошгүй. Үр дүнтэй дайчилгаанд олон нийтийн бэлэн байдал маш чухал гэдэгтэй та санал нийлэх байх, тиймээс дараах хуудсан дээр дурдсан санал болгож буй алхам, үйл ажиллагаанд анхаарлаа хандуулаарай.

Алхам 1: Энд байгаа үйл ажиллагааны жишээнд зорилтот бүлгүүдийн **гишүүдтэй хийх үндсэн багийн анхны уулзалт**, олон нийтийн оролцооны зорилго, зорилгын **баг бүрдүүлэх хэд хэдэн удаагийн уулзалт**, харилцааг бий болгох тоглоомууд орно.

Алхам 2: Бэлтгэл үе шатанд цуглуулсан бүлгүүдийн талаарх мэдээлэл эсвэл нөхцөл байдлын дүн шинжилгээний үр дүнд үндэслэн зорилтот бүлгийн иргэдэд эрүүл мэнд, сүрьеэтэй холбоотой асуудал, хэрэгцээний талаар мэдээлж, зөвлөлдөх.

Шаардлагатай эсвэл зохистой үед бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийг шинэчлэх ажлыг энэ алхмын явцад гүйцэтгэж болно. Эндэх боломжит олон үйл ажиллагаа нь зорилтот бүлгүүдэд чиг баримжаа олгох, удаа дараагийн уулзалт хийх, албан бус удирдагчидтай зөвлөлдөх уулзалтууд зохион байгуулах, зорилтот бүлгүүдтэй мэдээлэл солилцох, зөвлөлдөхөд туслах тоглоомууд багтсан болно.

Алхам 3: Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагааны

төлөвлөгөө боловсруулах. Олон нийтийн оролцооны ерөнхий төлөвлөгөөнд үндэслэн нийгмийн бүлгүүдийн удирдагчид болон хамтрагчид, зорилтот бүлгүүдэд олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг гаргахад нь тусална. Энэхүү үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд зорилго, зорилт, стратеги, үйл ажиллагаа, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, хяналт шинжилгээ, үнэлгээний төлөвлөгөө, төсөв зэрэг багтана. Олон нийтийн удирдагчид гишүүдтэй хамт дараах үйл ажиллагааг явуулна:

- Зорилтот иргэдээс төлөвлөлтийн үндсэн багийг бүрдүүлэх
- Багийн гишүүдийн дунд үүрэг хариуцлагыг хуваалцах эсвэл хуваарилах
- Шаардлагатай бол цуглуулсан бүлгүүдийн талаарх мэдээллийн үр дүн эсвэл нөхцөл байдлын дүн шинжилгээг хянаж, шинэчлэх
- Тогтвортой харилцааг бий болгох, Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг дэмжих, олон нийтийг дайчлах стратеги болон үйл ажиллагааг тодорхойлох
- Иргэдийг дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацааг тогтоох
- Төсөв боловсруулах
- Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг авах зорилгоор түүнийг түгээх, таниулах ажлыг тодорхойлж, хөгжүүлэх

Алхам 4: Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг түгээх. Үүнд Сүрьеэд өртсөн олон нийт, туншүүд болон бусад гол оролцогч талуудын өргөн хүрээнд гаргасан мөрийн хөтөлбөрөө хуваалцана. Тийнхүү өргөн хүрээтэй түгээх зорилго нь төлөвлөгөөний талаарх мэдээллийг хуваалцах, батлах талаар сурталчлах, хэрэгжүүлэхэд тууштай дэмжлэг үзүүлэх явдал юм. Түгээх үйл ажиллагаа нь олон нийтийн форум зохион байгуулах, танилцуулга хийх, баяр наадам зохиох зэргээр явагдахаас гадна олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр мэдээллээ түгээнэ.

3.2.2 Сүрьеэ өртсөн олон нийтийн гишүүд болон удирдагчдын чадавхийг дээшлүүлж бататгах

Олон нийтийн оролцооны эдгээр хувь нэмрээ оруулагчдыг шаардлагатай мэдлэг, ур чадвар, зөв хандлагаар хангах нь маш чухал ач холбогдолтой. Дараах алхмууд нь сүрьеэгээр өвдөгсөд, сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүс, эмзэг бүлгийн хүн ам, олон нийтийн удирдагчид, гишүүдийн чадавхийг бэхжүүлэхэд чиглүүлэгч болж өгнө. Чадавхийг бататгахад ашиглаж болох арга хэрэгслүүд, жишээ нь: а. Буцаах тоглоом, р.126; б. Зүгээр л сонс тоглоом, р.129; болон в. Нөлөөлөхүйц ярих дасгал, х.132.

Алхам 1: Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг чадавхжуулах

ажилд оролцуулах. Эхний ээлжинд олон нийтийн удирдагчид, гишүүдийг чадавхийг хөгжүүлэх үйл явцад оролцох оролцоог урамшуулах хэрэгтэй. Тэдэнд өөрсдийнх нь ажил болгож, үүрэг хариуцлагаа хуваалцаж, чадавхийг хөгжүүлэх тууштай байдлыг хангах ёстой.

Тэднийг татан оролцуулах зарим арга зам:

- Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах, ялангуяа сүрьеэд өртсөн иргэдийн уялдаа холбоотой, тууштай харилцааг бий болгох, олон нийтийн оролцооны өргөн хүрээнд чадавхийг хөгжүүлэх, утга учрыг хамтран тодорхойлох
- Тэдний хэрэгцээ, сонирхол, цаашид бататгах боломжтой чадавхийг үнэлэхэд өөрсдийг нь татан оролцуул. Олон нийтийн оролцоог дэмжих оролцооны үнэлгээг хийх талаар бодож үзээрэй.
- Чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэхэд тэднийг татан оролцуулна.
- Чадавхийг хөгжүүлэх үйл явцын талаар тэдний санал хүсэлтийг тогтмол авч, оруулсан хувь нэмрийг нь үнэлж байх.

Алхам 2: Олон нийтийн удирдагчид, гишүүд, байгууллагуудын дутагдал, тэргүүлэх чиглэл, хүлээлт, одоо байгаа ур чадвар, нөөц болоцоо, сүлжээг тодорхойлох чадавхийн үнэлгээг хийнэ. Үүнийг хувь хүн (Олон нийтийн удирдагчид ба гишүүд) болон байгууллагын түвшинд эдгээр асуултыг үнэлгээний удирдамж болгон ашигладаг.

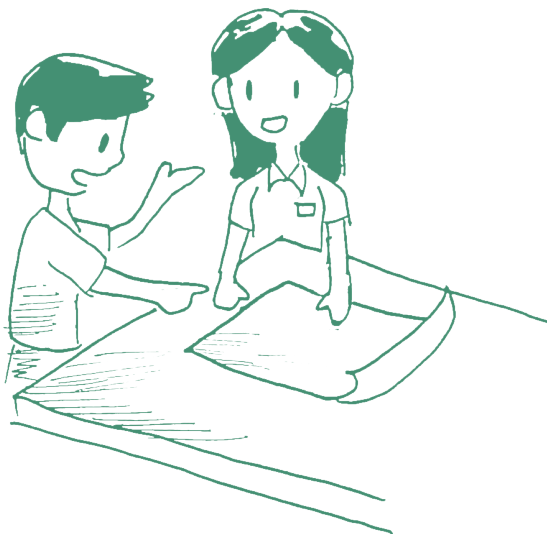
- Олон нийтийг дайчлах ажилд оролцох чадавхи хэр байна вэ?
- Олон нийтийг үр дүнтэй дайчлахад ямар чадавхи шаардлагатай вэ?
- Олон нийтийг дайчлах ажилд үр дүнтэй оролцоход саад болж буй чадавхийн сул талууд юу вэ?

Чадавхийн үнэлгээ хийхдээ та энэхүү номонд өгөгдсөн арга техникийг ашиглаж болно. Энэ алхамын хүлээгдэж буй үр дүн нь чадавхийн үнэлгээний үр дүнгийн талаарх товч буюу хураангуй тайлан юм.

Алхам 3: Олон нийтийн удирдагчид, гишүүд, байгууллагуудын чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөр боловсруулах. Үнэлгээг хийж дууссаны дараа үндсэн дайчилгааны баг тодорхойлсон хүчин чадал, чадавхи, хэрэгцээ, шийдвэрлэх шаардлагатай дутагдал дээр үндэслэн чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг бий болгоно. Чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг олон нийтийн удирдагч, гишүүдийн үүрэг, хариуцлага, байгууллагын чиг үүргийг бататгахад тохируулан боловсруулна. Чадавхийг бэхжүүлэх хөтөлбөр нь дараахь зүйлсээс бүрдэнэ:

- Чадавхийг бэхжүүлэх үйл ажиллагааны ерөнхий зорилго
- Сургалтын зорилго
- Хүчин чадлын дутагдлыг арилгах талаарх хөндөх сэдвүүд
- Хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө – чадавхийг бэхжүүлэх, цаг хуваарилах, сургагч багш, чиглүүлэгч, гадаад нөөцийн хүмүүсийг тодорхойлох, шаардлагатай нөөц бололцоо, логистикийн арга хэрэгсэл
- Чадавхийг бэхжүүлэх үйл ажиллагаа бүрийн үнэлгээний аргачлал

Чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөр боловсруулах хэрэгслийг 126-р хуудсанд оруулсан болно.

Алхам 4: Чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхийн тулд дайчилгааны үндсэн баг дараахь ажлыг анхаарч үзэх шаардлагатай.

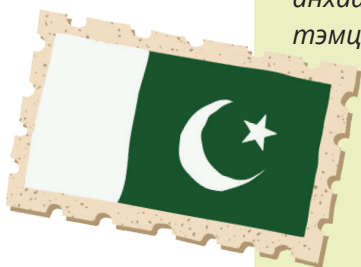
- Олон нийтийн удирдагчидтай хамтран чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөртэй танилцаж, хэрэгжүүлэх үүрэг хариуцлагыг хүлээн зөвшөөрч, хуваалцах, гишүүдийн дунд сурталчлах
- Шаардлагатай нөөцийг баталгаажуулах
- Үүнийг хэрэгжүүлэх түншүүдийг тодорхойлж, тэдэнтэй түншлэл тогтоох
- Бүрэн нэвтрүүлэхээс өмнө чадавхийг бэхжүүлэх хөтөлбөрт сонгосон үйл ажиллагааг турших
- Туршилтын хэрэгжилтийн үр дүнг үнэлэх
- Анхны хэрэгжилтийн үр дүнд үндэслэн хөтөлбөрийг бүрэн хэрэгжүүлнэ.

Алхам 5: Чадавхийг хөгжүүлэх хөтөлбөрт хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх. Чадавхийг хөгжүүлэх үйл явц эхлэхэд дайчлах үндсэн баг нь үнэлгээ хийх арга, шалгуур, үзүүлэлтийг тодорхойлоход Олон нийтийн удирдагчид болон гишүүдийг татан оролцуулна. Энэ нь тэд дараахь зүйлд оролцоно гэсэн үг юм:

- Цуглуулах мэдээллийн төрлүүд, мэдээлэл цуглуулах ажлыг хэн хийх талаар шийдвэр гаргах
- Олон нийтийн удирдагч, гишүүдийн олж авсан мэдлэг, үр чадвар, хандлагыг үнэлэх
- Чадавхийг бэхжүүлэх, суралцах үйл явцын агуулгыг үнэлэх, тэдгээр нь ажиллаж байгаа эсвэл өөрчлөлт оруулах шаардлагатай эсэхийг тодорхойлох
- Хэрэгжиж буй чадавхийг хөгжүүлэх арга хэмжээний зардал, үр ашгийг үнэлэх.

**Бэрхшээлээс суралцах нь:
ХДХВ-ийн Халдвартай Хүмүүсийн Олон нийтийн
(APLHIV) түүх, Пакистан**

“Пакистан бол сүрьеэгийн эсрэг сурталчилгаа бараг байдаггүй олон орны нэг нь юм. APLHIV-д бид урт удаан хугацааны туршид ХДХВ, ДОХ-ын асуудалд анхаарлаа хандуулж ирсэн. Одоо бид сүрьеэтэй тэмцэх хөтөлбөр, чадавхийг хөгжүүлэхээр ажиллаж байна” гэж APLHIV-Пакистаны үндэсний зохицуулагч Асгар Сатти хэлэв.

APLHIV-ийн гишүүд чадвараа хөгжүүлэхэд олон сорилттой тулгарч, үнэ цэнэтэй сургамж авсан. Асгарын өгүүлсэн тахлын туршлагын түүх бол онцгой байдлын үед төлөвлөх, яаралтай хариу арга хэмжээ авахад юу дутагдалтай байгааг харуулж өгснөөрөө сонирхолтой юм.

“Ковид-19 тахал манай хаалгыг цохиход бид бүрэн цохорч, сандарч мэдвэн, юу хийх, яах ёстойгоо өгж мэдэхгүй байв. Бидэнд онцгой байдлын төлөвлөгөө гэж гаргасан юм байгаагүй” гэсэн билээ.

Аливаа байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх хөтөлбөрт байгалийн гамшиг, тахал зэргийн бүх хүрээ, нөхцөл байдлыг хамран гаргах ёстой гэдгийг тэд тэрхүү түгшүүртэй мөчид л ойлгожээ.

“Пакистаны засгийн газар ХДХВ-ийн халдварын эсрэг үйлчилгээ үзүүлдэг Иргэний нийгмийн байгууллагуудыг (ИНБ) сайн мэддэг ч, сүрьеэгийн халдварт өртөгсдийн оролцооны талаар төдийлөн сайн мэддэггүй явж ирсэн. Одоогийн байдлаар, улсын болон орон нутгийн түвшинд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад ард иргэд ямар үүрэг гүйцэтгэж болох талаар төр засгийнхан хараахан бүрэн ойлголтгүй байна. Тэр нь ч манай Олон нийтийн удирдагчид, түншүүдийн хувьд томоохон сорилт болж байна.” Энэ сорилтоос сургамж авсан зүйл бол Сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр болон засгийн газрын бусад байгууллагуудтай хамтран ажиллахдаа ашиглах нөлөөллийн төлөвлөгөө гаргах шаардлагатай тухайд юм.

“Сүрьеэгийн эсрэг үр дүнтэй, утга учиртай, ашигтай идэвхтэй үйл ажиллагаа Пакистанд нэн чухал байна. Манай засгийн газрын түншүүд сүрьеэд өртсөн олон нийтийн хэрэгцээ, ач холбогдлын талаар тогтмол мэдлэг мэдээлэлтэй байх нь тавигдаж буй зорилго юм. Энэ бол сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сурталчилгааны кампанит ажлын үндсэн чиглэл юм” гэж Асгар өгүүсэн билээ.

“Анхан шатны нэгжээс авсан сургамж нь биднийг аливаад үндэслэлтэй хандахад тусалдаг, сорилт болгоны сургамж нь өөрсдийгөө чадваржуулах, сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах чадавхийг нэмэгдүүлэхэд тусалдаг. Бид бат итгэл найдвартай, тууштай урддын адил хэвээр байна.”

3.2.3 Сүлжээ холбоо үүсгэх

Энэхүү номын эхний хэсэгт бид олон нийтийн гишүүд сүлжээ холбоо бий болгоход оролцох хүсэл эрмэлзэлтэй байдаг, учир нь энэ нь **жижиг байгууллагуудын чадавхийг өргөжүүлэх, нөөц бололцоог дайчлах ажлыг хурдасгах, байгууллага хоорондын харилцан уялдаатай байх** соёлыг хөгжүүлэх, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхийн тулд оршин тогтнох чадвартай институци болон зохион байгуулалтын дэд бүтцийг бий болгоход хувь нэмэр оруулна гэдгийг дурдсан. 4-р хэсэгт бид дараах хөнгөвчлөх хэрэгслүүдийг оруулсан: а. Сүлжээ холбооны тухай ойлголт, х.134; б. Олон нийтийн удирдагчид, гишүүдэд зориулсан стратегийн сэтгэлгээ, х.136; в. Санхүүгийн мэдлэг, х.138; болон д. Үзэл баримтлалыг бэлтгэх, х.143.

2023-2025 он хүртэл Глобаль сангийн 7-р тэтгэлэгт (GC7) хамрагдсан тухай баримтжуулахдаа олон нийтээс өгсөн зөвлөмжийн нэг нь нэгдсэн зохион байгуулалтанд орж, бэхжүүлэх явдал байв.⁴⁵ Үүнд:

- Гишүүнчлэлээр дамжуулан сүрьеэгээр өвдөөд эдгэрсэн хүмүүсийн бүлгийг өргөжүүлэх
- Нэгдсэн зохион байгуулалтанд орох, эрхээ өмгөөлж, хамгаалах чадавхийг нэмэгдүүлэх замаар холбоогоо бэхжүүлэх
- Итгэлцлийг бэхжүүлэх дасгалууд болон манлайллын ур чадварыг хөгжүүлэх замаар хамт олныг төлөвшүүлэх
- Бусад оролцогч талуудтай (үндсэн хүлээн авагчид, ҮЗЗ, үндэсний механизм) харилцаа холбоог бэхжүүлэх
- Уулзалт, харилцаа холбооны ажил гэх мэт ложистикийг дайчлахад нэмүү дэмжлэг үзүүлэх
- Иргэний нийгмийн байгууллагуудад санхүүжилтийг дамжуулах илүү хүчирхэг платформ боловсруулах

Дарси Ашман болон түүний нөхөд Олон Улсын Хөгжлийн Хөтөлбөрүүдэд Иргэний Нийгмийн Сүлжээг Дэмжих тухай гарын авлагадаа ийнхүү дурдсан байдаг:

*Иргэний нийгмийн бүлгүүд, байгууллагууд тогтвортой хөгжил, ардчилсан засаглалын зорилгод хүрэхийн тулд сүлжээг бий болгож, эдгээр зорилгод дангаараа хүрч чадахгүйгээ ухамсарладаг. Сүлжээ холбоо нь бодлогыг сурталчлах, засаглалыг сайжруулах иргэдийн дуу хоолойг хүргэх хүчийг нэмдэг. Сүлжээ нь мэдээлэл, нөөц бололцоог хуваалцах эсвэл зохион байгуулалттай хүргэх системийг хөгжүүлэх зорилгоор үйлчилгээ үзүүлэгчдийг холбож болно. Иргэний нийгмийн сүлжээ холбоо нь хөтөлбөрийнхөө цар хүрээ, үр нөлөөг нэмэгдүүлэхийг эрмэлздэг олон улсын хөгжлийн агентлагуудын сонголтын түнш болсон.*⁴⁶

Энэхүү номонд сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээ холбоо бий болгох санаа нь иргэний “нийгмийн хөгжил эсвэл ардчилсан засаглалын нийтлэг зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд сайн дураараа нэгддэг иргэний нийгмийн бүлгүүд, байгууллага, заримдаа хувь хүмүүс гэж тодорхойлж болно” гэсэн үзэл бодолтой нийцэж байна. Эдгээр зорилгод нөөц бололцоо солилцох, нийгмийн нийтлэг зорилтуудыг шийдвэрлэх, эсвэл нийгэм, нийгмийн бүлэг гэдгээ илэрхийлэх зэрэг байж болно.” Үүнд албан ёсны байгууллага эсвэл албан ёсны бус нийгмийн харилцаа байж болно.

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн үндэсний болон бүс нутгийн хүчирхэг сүлжээтэй бол тэд төрийн болон төрийн бус байгууллага, байгууллагуудын хариуцлагыг нэмэгдүүлэхийг дэмжиж, нийгэмлэг болон олон нийтэд түшиглэсэн үйл ажиллагаа, үйлчилгээ үзүүлэхэд тогтвортой дэмжлэг үзүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.

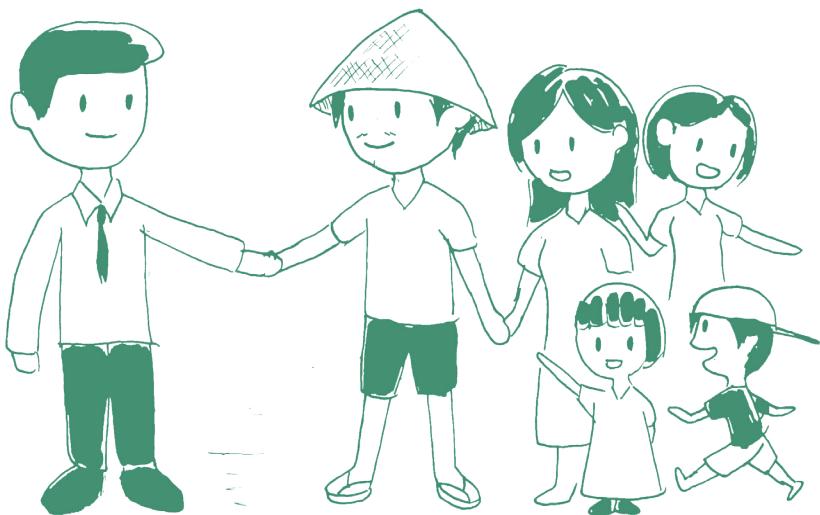
Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн холбоог ашиглан тогтмол нэгдсэн хөдөлгөөнийг бий болгохдоо бид дараах хэдэн асуултыг анхаарч үзэх хэрэгтэй:

- Бидэнд хэний хамтын ажиллагаа хэрэгтэй вэ?
- Бидэнд хэний зөвшилцөл, зөвшөөрөл хэрэгтэй вэ?
- Энэ Олон нийтийн оролцооны зорилгод хүрэхэд хэний эсэргүүцэл болох вэ?

Сүлжээ холбоо бий болгох гол элементүүд юу вэ? Судалгаа, туршлага дээр үндэслэн дараах үндсэн үйл ажиллагааны алхмууд нь сүлжээ үүсгэхэд хамааралтай бөгөөд хэрэгтэй:

- **Гол асуудлаа тодорхойлох, үйл явдал дээр төвлөрсөн сүлжээ холбоог бий болгох.** Одоо байгаа оролцогч талуудын оролцоог нэмэгдүүлэх, эсвэл шинэ байгууллага, холбоо бий болгох үр дүнтэй арга бол тодорхой, утга учиртай, биелэх боломжтой богино болон дунд хугацааны эхний нэг эсвэл хоёр зорилтыг тодорхойлох явдал юм. Эдгээр “тодорхойлох” асуудал эсвэл үйл явдлууд нь эхлээд оролцоо, дэмжлэгийг бий болгоход үйлчилдэг бөгөөд эцэст нь сүлжээний онцлогийг бэхжүүлэхэд тустай. Бид энэхүү эхний алхамыг асуудлыг тодорхойлох, зорилго тавих гэж нэрлэдэг.”⁴⁸

- **Түншлэлийг бий болгох:** Нийтлэг асуудал, зорилгыг тодорхойлсны дараа олон нийтийн оролцооны багийн дараагийн алхам бол тухайн бүс нутагт байгаа түншүүд эсвэл эвслийг судлах явдал юм. Сүрьеэгээр өвдсөн иргэдийн сүлжээг бий болгоход оролцох шаардлагатай юу, тэдний одоогийн хүчин чармайлт таны зорилго, санаачилгатай хэрхэн уялдаж байна вэ? Энд боломжит түншүүд/эвслийн үнэлгээ, зураглал хийх нь чухал юм.
- Сүлжээнд хамтын манлайлал, төлөөллийн засаглал, удирдлагыг зохицуулах **үр дүнтэй тогтолцоог бий болгох.** Энэ алхам нь үндсэндээ сүлжээн дэх сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцооны дүрмийг тогтоодог.
- Сүрьеэд өртсөн олон нийт, орон нутгийн удирдагчид болон гишүүдийн **чадавхийг бэхжүүлэх.** Удирдагчдын хувьд зөвшилцөлд хүрэх, яриа хэлэлцээг хөнгөвчлөх, шийдвэр гаргахад ардчилсан журмуудыг баримтлах зэрэг ардчилсан практикт ур чадвараа дээшлүүлэх хэрэгтэй. Сүлжээний гишүүд харилцаа холбоо, зохицуулалт, шийдвэр гаргахад оролцох

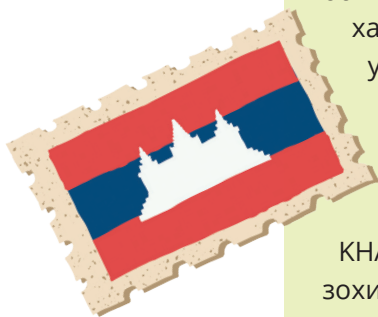
чадвараа хөгжүүлэх ёстой. Энэ бол олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөний нэг хэсэг юм.

- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн дунд хүчирхэг сүлжээг бий болгохын тулд ил тод, үр дүнтэй харилцааны тогтолцоог бий болгох. Энэ нь сүлжээний гишүүдийн хооронд үр ашигтай, цаг тухайд нь мэдээлэл солилцох боломжийг олгодог. Үр дүнтэй харилцаа холбоо нь тодорхой суваг, протоколтой байдгаараа онцлог бөгөөд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад шаардлагатай мэдээллийг хялбархан олж авах боломжтой. Харилцаа холбооны төлөвлөгөө нь сүлжээнд тусгайлан тохируулсан харилцааны стратегийг агуулсан байх шаардлагатай.

Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаанд гол тоглолтыг хэрхэн татах вэ?

“Хмерийн ХДХВ-ДОХ-ын эсрэг ТББ-ын холбоонд хандах бидний хандлага олон нийтийг дайчлахаас эхэлдэг. Бид оролцоход бэлэн байна. Ингэснээр бид үр дүнтэй, утга учиртай олон нийтийн оролцоог бий болгож чадна гэдэгт итгэж байна” гэж гүйцэтгэх захирал Чоуб Чамреун, Камбожийн Улсыг зохицуулах механизмын одоогийн дэд дарга хэлэв. ХАНА бол Камбожийн олон нийтийн байгууллагуудтай хамтран ХДХВ-ДОХ, сүрьеэгийн халдвараас урьдчилан сэргийлэх, олон нийтийн түвшинд дэмжих үйлчилгээ зэрэг өвчний хариу арга хэмжээний талаар хамтран ажилладаг үндэсний төрийн бус байгууллага юм.

KHANA-ийн Бодлого, түншлэл, сүлжээний ахлах зохицуулагч Форнг Чанторн болон Чамреун хэлэхдээ, *“Бид олон нийтийн оролцоонд эерэг болон бэрхшээл олныг туулсан.*

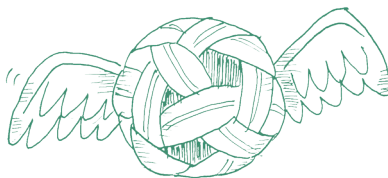
Бид сүрьеэд өртсөн олон нийтдээ хамтран ажиллах, ялангуяа тэднийг олон нийтийн оролцооны үйл явцад татан оролцуулах тал дээр үнэ цэнэтэй ойлголт олныг олж авсан. Бусадтай хуваалцах нь зүйтэй гэж үзсэн ойлголт, сургамжаасаа зарим жишээг энд оруулах нь зүйтэй.”

1. Итгэл найдварын хэлхээг бий болгох: *“ХАНА-гийн олон нийтийг дайчлах, сүлжээг бий болгох гол захиас бол “Та сүрьеэ өвчнөөс ангид байх ёстой бөгөөд та зөвхөн үйлчлүүлэгч төдийгүй гэр бүлийнхээ бат бэх тулгуур болох олон нийтийн үйл ажиллагаанд оролцох ёстой.” Энэ бол ХАНА-гийн олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагаа, сүлжээг бий болгох гол санаа юм. Сүрьеэгийн талаар мэдлэг олгох үйл ажиллагаатай зэрэгцэн итгэл найдварын хэлхээг бий болгоход анхаарлаа төвлөрүүлэхийн тулд өгөх санаагаа тохируулах нь эерэг хариуг авчирдаг болохыг тэд олж мэдэв. Сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүст зориулсан хүчирхэг дэмжлэгийн тогтолцоог бий болгох давуу талуудын талаарх мэдээлэл авсны дараа тэдний зарим нь үе тэнгийнхнийгээ дэмжих бүлгийг байгуулах ажлыг идэвхтэй эхлүүлсэн.*

2. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахдаа холбоо хамаарал, уялдаа холбоотой байхын ач холбогдлын талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх. *Сүрьеэгийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлж, түүнийг зогсоход хувь хүмүүс хэрхэн хувь нэмрээ оруулж болох нь сүлжээн дэх байгууллага болон хувь хүмүүсийн хоорондын нийгмийн капиталыг бий болгоход тустай. Сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийг харагдуулах нь мэдлэгийг дээшлүүлэх санаачилгатай салшгүй хэсэг юм. Сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийг харагдахуйц болгох нь эдгээр мэдлэг олгох санаачилгын нэг хэсэг юм.”*

3. Дэмжлэг байгааг мэдэх нь Олон нийтийн идэвхтэй оролцоог дэмждэг: *“Тус бүс дэх манай сүлжээний гишүүдэд Олон нийтийн байгууллагуудаа*

үр дүнтэй удирдахад шаардагдах ур чадвар одоогоор дутмаг байна. Дүүргийн хэмжээнд үйл ажиллагааны чиглэл боловсруулах, тэдний үүрэг, хариуцлагыг тодорхой болгоход бид дэмжлэг үзүүлэхэд бэлэн байгаа нь тэдний хувьд чухал юм.”

3.2.4 Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагаа

Дайчилгааны арга хэмжээ нь сүрьеэд өртсөн олон нийт сүлжээ дэх харилцан уялдаатай, тогтвортой, нэгдсэн хөдөлгөөнийг бий болгох, чадавхийг бататгах зорилготой юм. Иймд сүрьеэд өртсөн олон нийт, түншүүд болон бусад оролцогч талуудыг хамарсан дайчлах үйл ажиллагаа нь дараах чиглэлд төвлөрнө:

- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн **оролцоо, дуу хоолойг институт болгох** 1. Бодлого, шийдвэр гаргах форумууд болон 2. Сүрьеэгийн хариу арга хэмжээний засаглал ба удирдлага. Үүнд:
  - Сүрьеэгийн асуудалд нөлөөлөх бодлогын өөрчлөлтийн талаарх орон нутгийн болон үндэсний форумд оролцох
  - Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах хяналтын байгууллагад гишүүнээр элсэх
  - Хүний эрхийн үнэлгээний картын хэрэгжилт
  - Үндэсний зохицуулах зөвлөл (ҮЗЗ) болон засгийн газрын бодлого боловсруулахад нөлөөлж, бодлогын өөрчлөлтийг авчрах бусад олон талт байгууллагуудад гишүүнээр элсэх

Улс орны жишээ⁴⁹:

“Камбож улсад сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоо, эрх, жендэрийн (CRG) асуудлыг Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөр болон Үндэсний Зохицуулах зөвлөл (ҮҮЗ) тусгах талаар үр дүнтэй оролцож, сурталчилж байна.”

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн чадавхийг дүүрэг болон Үндэсний Сүрьеэгийн Хөтөлбөрт нийгэмлэг, эрх, жендэрийн (CRG) арга барилыг идэвхтэй сурталчлах, Балбын Үндэсний Сүрьеэгийн Хөтөлбөрийн хүрээнд нийгэмлэг, эрх, жендэрийн холбоотой үйл ажиллагааг дэмжихэд дотоодын нөөц бололцоог хамруулах талаар сурталчлах ажлыг хийж байна.

- Сүрьеэд өртсөн ард иргэдийг үндэсний стратеги, өртөг зардалтай төлөвлөгөө боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд **илүү их нөлөө үзүүлэх боломжийг олгох**. Эдгээр төлөвлөгөөнд хүний эрх, жендэр, хариу арга хэмжээ, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхтэй холбоотой бодит байдал, хэрэгцээ шаардлагыг зохих ёсоор авч үзэж, шийдвэрлэх ажлыг баталгаажуулдаг. Үүнд:
  - Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөрийн Сүрьеэгийн Техникийн ажлын хэсэгт гишүүнээр элсэх
  - Сүрьеэтэй Тэмцэх Хөтөлбөрийн хамтарсан үнэлгээнд оролцох
  - Глобаль сангийн саналыг боловсруулах, буцалтгүй тусламж олгох үйл явцад оролцох
  - Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний хүрээнд олон нийтэд чиглэсэн хөтөлбөрүүдийг хамруулах талаар таниулах сурталчилгаа явуулах
  - Сүрьеэгийн үндэсний стратеги төлөвлөгөө, хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоо, Сүрьеэгийн хөтөлбөрийн төсвийг боловсруулахад оруулсан хувь нэмэр, үүнд төр засгийн гүйцэтгэх болон хууль тогтоох байгууллагуудын төсвийн хэлэлцүүлгийн явцад оролцох

Улс орны жишээ⁵⁰:

- *Вьетнам дахь сүрьеэд өртсөн, гадуурхагдсан олон нийтийг (эмэгтэйчүүд, хуучин хоригдлууд, Төв өндөрлөг*

дэх үндэстний цөөнхүүд) сүрьеэгийн эсрэг орон нутгийн болон Үндэсний Хөтөлбөрүүдэд олон нийт, эрх, жендэрийг нэгтгэх талаар чадварлаг сурталчлах боломжийг олгох.

“Сүрьеэтэй Тэмцэх Олон Нийтийн Дэмжлэг Үзүүлэх Бүлгүүд” нь олон нийт, эрх, жендэртэй холбоотой асуудлуудыг сурталчлах, тэр дундаа олон нийтээс боловсруулсан Сүрьеэтэй Тэмцэх Олон Нийтийг Дайчлах Стратегийг Пакистаны Үндэсний Сүрьеэтэй Тэмцэх Хөтөлбөрт нэгтгэхийг дэмжих эрхтэй.”

- Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг **чадавхжуулахад**: 1. Сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрын хамрах хүрээ, чанар, амлалтад хяналт тавих, мөн 2. хийсэн мэдээллийг сурталчлах, хөтөлбөрийн үйл ажиллагаанд ашиглах. Үүнд:
  - Хөтөлбөр, үйлчилгээний хэрэгжилтэд хяналт, шинжилгээ болон үнэлгээ хийх ажилд оролцох
  - Иргэдийн оролцоотой хяналтыг бий болгох болон хэрэгжүүлэх. Олон нийт удирдсан хяналтыг болон баримт бичгийн тайлангаас олж авсан мэдээллийг нөлөөллийн хүчин чармайлт болон бодлогын яриа хэлэлцээнд ашигладаг.
  - Сүрьеэгээр өвдсөн олон нийтийг эрх, хүйсийн тэгш бус байдалтай холбоотой асуудлаар дайчлах зорилгоор харуулын үүргийг гүйцэтгэнэ.

Улс орны жишээ⁵¹:

“Индонезийн сүрьеэд өртсөн ард иргэд олон нийтийн үйл ажиллагааны судалгааны үр дүнг ашиглан эмэнд тэсвэртэй сүрьеэтэй хүмүүсийн нийгмийн хамгааллын механизмд дуу хоолойгоо хүргэж чадна. Түүнчлэн тэд олон нийт, эрх, жендэрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх замаар Сүрьеэгийн үндэсний хөтөлбөрт Олон нийт, эрх, жендэрийн хэтийн төлөвийг тусгах зорилготой.”

Индонезийн сүрьеэд өртсөн ард иргэд олон нийтийн үйл ажиллагааны судалгааны үр дүнг ашиглан эмэнд тэсвэртэй сүрьеэтэй хүмүүсийн нийгмийн хамгааллын механизмд дуу хоолойгоо хүргэж чадна. Түүнчлэн тэд олон нийт, эрх, жендэрийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх замаар Сүрьеэгийн үндэсний хөтөлбөрт Олон нийт, эрх, жендэрийн хэтийн төлөвийг тусгах зорилготой.

(Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагааг сурталчлах арга хэрэгслийг энэхүү номын 4-р хэсэгт оруулсан болно. Үүнд: а. Өгүүлэх өнгө тоглоом, х.146; б. Өгүүлэх шоо тоглоом, х.149; в. Тойргийн иргэдийн зөвлөлдөх уулзалтад бэлтгэх асуудал. х.151; г. Ярилцах цэгүүдийг хэрхэн боловсруулж, танилцуулах вэ, х.153; д.Нөлөөллийн төлөвлөлтийн үлгэрчилсэн гарын авлага, х.155.)

Ялалтад хүрэх аягуу стратеги: Вьетнамаас авсан сургалж

“Иргэний нийгмийн хөдөлгөөний тухай ойлголт манай улсад шинэлэг хэвээр, ерөнхийдөө олон нийтийн оролцооны соёл бидэнд дутмаг байна. Одоогоор үүнд хууль эрх зүйн орчин байхгүй байна” гэж тус төвийн Нийгмийн дайчилгааны менежер Вї Ngõc Ноа тайлбарлав. Олон

нийтийн Хөгжлийн Санаачилгыг Дэмжих Сан (SCDI) нь эмзэг бүлгийн болон гадуурхагдсан хүн амын амьдралын чанар, олон нийтийн оролцоог сайжруулах, байгаль орчинд хор хөнөөл учруулж болзошгүй үйлдлүүдийг бууруулах зорилготой Вьетнамын ашгийн бус байгууллага юм.

“Сүрьеэтэй хүмүүсийн ихэнх нь зөвхөн эмчилгээндээ санаа тавьдаг нь үнэн, болж л өгвөл аль болох хурдан хэвийн амьдралдаа эргэж орохыг тэд хүсдэг. Тэднийг ухуулга сурталчилгаа, дайчлах үйл ажиллагаанд нэгдэж оруулцахад тун амаргүй. Бусдын эрх ашгийг хамгаалах тухай ойлголт нь тус улсын олон нийт, Олон нийтийн гишүүдэд төдийлөн танил бус, ер бусын мэт санагддаг” гэж тэрбээр өгүүлэв.

“Бид сүрьеэтэй хүмүүс болон тэдний ар гэрийнхэнтэй шууд холбоо барьж хөдөлгөөн, сурталчилгааны кампанит ажилд татан оролцуулах ямар ч боломжгүй. Үүний оронд бид харин Олон нийтэд түшиглэсэн байгууллагууд (CBOs) эсвэл орон нутгийн албан бус удирдагчидтай хамтран ажилладаг юм. Бид тэдний сүрьеэд өртсөн олон нийттэй харилцах чадварыг сайжруулдаг.” Энэхүү стратегиар дамжуулан тус байгууллага олон нийтийн гишүүдийн дунд сурталчилгааны ажлыг үр дүнтэй явуулж байна.

“Бид Зөөлөн стратегийг хэрэгжүүлэх замаар олон нийтийн оролцооны замналаа удирдан чиглүүлдэг, энэ нь ч бидэнд

ашигтай нь батлагдсан. Энэ л бидний арга барил ялимгүй боловч олон ялалтыг бий болгоход хүргэсэн юм.” Олон Нийтийн Хөгжлийн Санаачлагыг Дэмжих Төв (SCDI) засгийн газартай харилцахдаа энэхүү аядуу стратегийг адилхан ашигладаг билээ. “Бид байгууллагаа, олон нийтийг засгийн газар, бодлого боловсруулагчидтай хамтран ажилладаг түнш хэмээн үзэж тууштай байр суурь илэрхийлдэг. Заримдаа бүтээлч шүүмжлэл гаргадаг ч бидний санал шүүмжлэл хэтэрхий хазайсан, хатуу ширүүн байх нь тун ховор.”

Аядуу стратегийг хэрэгжүүлэхэд амжилттай болох нь ийнхүү батлагдсан, одоогоор Олон нийтийн хөгжлийн санаачлагыг дэмжих төв (SCDI) энэ аргыг олон нийтийн оролцоонд ашиглахаар тууштай ажиллаж байна. “Засгийн газар болон бодлого боловсруулагчдад шууд тайлбар өгөхийн тулд тэдэнтэй итгэлцэл, түншлэлийн уур амьсгалыг бий болгоно гэхдээ урт удаан хугацаа шаардагддаг. Бид олон нийтийн сайн сайхны төлөө эдгээр харилцааг тогтвортой байлгахын төлөө бүхнээ зориулдаг.”

3.2.5 Олон нийтийн дайчилгааны оролцоонд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх

Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөний хүрээнд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх тогтолцоо бий. Энэ нь олон нийтийг дайчлах үе шат дахь оролцооны ахиц дэвшлийг хянах, үнэлэх ерөнхий зорилго, стратеги, шалгуур үзүүлэлтүүдийг тогтоодог.

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг өөрсдийн сүлжээн дэх тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөнийг бий болгохын тулд олон нийтийг дайчлах ажилд хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулж хэрэгжүүлэхдээ дараах бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг авч үзэж болно:

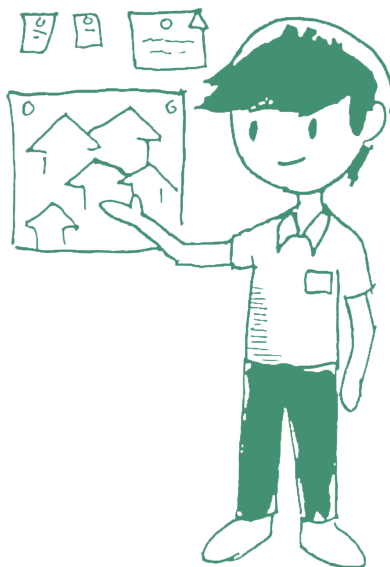
- 1. Бодлого, шийдвэр гаргах форумд оролцох, түүнчлэн б.сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах засаглал, удирдлагад оролцож буй ахиц дэвшлийг хянахын тулд

олон нийтээр удирдуулсан хяналтын үйл явцыг ашиглах.

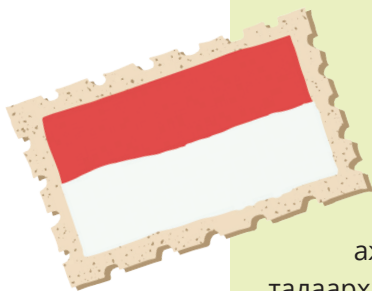
- Дайчилгааны үйл ажиллагаанд олон нийтийн оролцоог үнэлэхийн тулд **оролцооны үнэлгээний арга, хэрэгслийг ашиглана** уу. Ялангуяа бид дараах алхмуудыг хийхийг зөвлөж байна:
  - Үнэлгээний тодорхой зорилтууд болон олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагаанд оролцох шалгуур үзүүлэлтүүдийг тогтоох
  - Шалгуур үзүүлэлтүүдийн мэдээлэл цуглуулах аргыг нэвтрүүлэх
  - Өгөгдлийн шинжилгээ болон үнэлгээний үр дүнг танилцуулах аргуудыг тодорхойлох
  - Үнэлгээний үйл явц, үйл ажиллагааны бүх үе шатанд олон нийтийг оролцуулах
  - Үнэлгээний үйл явц, үр дүнгийн талаар эргэцүүлэн бодох хичээл явуулах

(Та энэхүү номын 4-р хэсэг, хуудас 158-д заасан оролцооны үнэлгээний хэрэгслүүдийг ашиглана уу.)

Сүрьеэ ба хүний эрхийн үнэлгээний картын талаарх эргэцүүлэл: ГБХТГ-ын туршлага

“НҮБ-ын Дээд түвшний уулзалтын үеэр гарсан ахиц дэвшлийг үнэлэхийн тулд Сүрьеэгийн эсрэг Түншлэл Индонези (STPI) нь APCASO-аас боловсруулсан Сүрьеэ ба Хүний Эрхийн Үнэлгээний Картыг ашиглахаар сонгосон. Тэр хурлаар сүрьеэгийн эсрэг эрхэд суурилсан, жендэрт суурилсан хариу арга хэмжээ авах тухай тунхаглал гарсан. Эрх дээр суурилсан хариу арга хэмжээний жинхэнэ утгыг эргэцүүлэн бодох нь ашигтай” гэж STPI-ийн Түншлэл, хөгжлийн менежер Теа Хутанамон хэлэв.

Сангийн хувьд STPI нь Индонезид сүрьеэтэй тэмцэх хөтөлбөрийг урагшлуулахын тулд засгийн газар, хувийн хэвшил, олон нийттэй хамтран ажилладаг. Дүүрэг, тосгоны түвшинд засаглал, бодлогын өөрчлөлт, ялангуяа сүрьеэгийн төсөвт тусгах болон мултимедиа кампанит ажил явуулдаг. Ийм замаар сүрьеэгийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх зэрэг нь энэ сангийн анхаарах гол чиглэлийн нэг юм.

Үнэлгээний хэрэгсэл болох онооны картын нэг гол зорилго нь сүрьеэгийн эсрэг үндэсний эрхэд суурилсан иргэний нийгэм болон Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн үзэл бодлыг цуглуулах явдал юм. Дараа нь цуглуулсан нотлох баримтыг сүрьеэгийн үйлчилгээ, хөтөлбөр, бодлогод суурилсан хандлагыг хэрэгжүүлэхэд хэрэглэдэг. Тэрчлэн нөлөөлөл, үйл ажиллагааг дэмжих, Сүрьеэд өртсөн иргэд, засгийн газар болон бусад гол оролцогч талуудын хоорондын яриа хэлэлцээг дэмжихэд ашигладаг.

Хутанамон 2022 онд тэд Ява арлын сүрьеэтэй тэмцэх байгууллагуудын гишүүдтэй нүүр тулж, онооны хуудсыг хийсэн боловч, судалгаанд оролцогчдын тоо хязгаарлагдмал байсан гэв. Үнэлгээний хуудасын баримт бичгийг өөрийн орны хэл рүү орчуулж, ярилцлагын явцад ашигласан байна.

• *Үнэлгээний хуудасын үр дүн гарахад оноо нэлээд доогуур байгаа нь анзаарагдсан. Асуулгын үйл явц, төрлийг эргэцүүлэхэд онооны хуудас нь нийгэмд төвлөрсөн, нийгэм рүү чиглэсэн байсан тул үүнийг ч урьдчилан таамаглаж байсан” хэмээн Хутанамон тайлбарлав.*

STPI нь үнэлгээний хуудасны тайланг Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөртэй хуваалцахыг хүссэн боловч, Засгийн Газар үр дүнг эерэгээр хүлээж авахгүй байх вий гэж санаа зовж байв. 2023 оны эхээр тэд ижил асуултыг ашиглан APCASO-оос Засгийн Газартай хамтран үнэлгээний хуудасныг хэрэгжүүлэх боломжийн талаар зөвлөгөө авахыг хүссэн. Хэлэлцүүлгийн дараа тэд үнэлгээний хуудаснын маягыг сонгогдсон төрийн хариуцагчдад цахим шуудангаар илгээв.

• *Гэхдээ бид Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөр болон нэг аймгаас маягт бөглөхийг хүссэн цөөн хэдэн хариулт авсан. Дөрвөөс таван дүүргийн сүрьеэгээр өвчлөгсдийн байгууллагуудад маягт тараахад Сүрьеэтэй Тэмцэх Үндэсний Хөтөлбөр дэмжлэг үзүүлсэн. Цөөн түүврийн улмаас бид үр дүнг тайланд оруулаагүй, энэ нь ч хэтийн төлөвийг бүхэлд нь тусгахгүй гэж үзсэн” хэмээн Хутанамон цааш тайлбарлав.*

Сүрьеэд өртсөн хүмүүс болон засгийн газрын судалгаанд хамрагдагсдаас авсан Үнэлгээний

хуудасын үр дүнг эргэцүүлж үзэхэд, СТПИ-ийнхэн асуултанд хэрхэн оноо өгсөнд нь ялгаатай байгааг олж харав. Тухайлбал, сүрьеэгийн талаарх мэдээлэл иргэдэд хүртээмжтэй байгаа эсэх, мэдээлэл хэр хангагдсан бэ гэсэн асуултад төрөөс долоо, найм гэсэн маш өндөр оноо өгсөн бол, сүрьеэгээр өвдсөн иргэд таваас доош оноо өгсөн байв.

Хутанамонын хэлснээр, Үнэлгээний хуудасын туршлагаас хоёр чухал зүйлийг сурсан. Нэг нь засгийн газрын олон хүмүүс болон сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн дунд сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах хүний эрхийн талаарх мэдлэгийн зөрүү байгааг хүлээн зөвшөөрсөн явдал юм. Тэдэнд иргэний нийгмээс ялгаатай нь сүрьеэгийн хөтөлбөр, бодлого боловсруулахад эрхэд суурилсан хандлагын талаар сургалт дутмаг байв. Өөр нэг сургамж бол ИНБ болон Олон нийтийн хийж байгаа зүйлийг Засгийн Газар эзэмшиж байгаатай холбоотой. Тэд сүрьеэгийн эсрэг Засгийн Газраас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний нэг хэсэг хэмээн өөрсдийн ажлыг хүлээн зөвшөөрдөг тул маш өндөр оноо өгсөн. Нөгөөтэйгүүр, ард иргэд сүрьеэгийн талаарх мэдээллийг олон нийтэд түгээх нь Засгийн Газрын үүрэг гэж үзсэн. Тиймээс тэдний хувьд олон нийтэд мэдээлэл авах боломж хязгаарлагдмал тул тухайн асуултын бага оноотой байна.

• “Том дүр зургийг харвал, бид сүрьеэгийн эсрэг
• хариу арга хэмжээ авахдаа харилцан
• хамааралтай орон зайг нэмэгдүүлэх хэрэгтэй.
• Нэг ёсондоо төр, иргэний нийгэм, олон нийт
• хоорондоо ихээхэн хамааралтай байдаг. Бид
• Глобал санд улс орны санал болон бусад олон
• ажлыг хамтран бэлтгэсэн. Гэхдээ бид
• сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд эрхэд суурилсан
• хандлагыг дэмжиж байгаа, бид үүний төлөө
• зогсож байна” хэмээн Хутанамон дүгнэв.

3.3 Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) үе шат

Энэ үе шат нь сүрьеэд олон нийтийг өөрсдийн сүлжээн дэх тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөнийг бий болгоход бэлэн байна гэсэн санаан дээр суурилдаг. Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагаа эхэлсэн, цаашид үргэлжилж байна гэж үздэг. Энэ нь ч олон нийтийн оролцооны үйл явцыг эрчимжүүлж, өргөжүүлнэ гэсэн үг юм. Хэлэлцүүлгээр бид түүний утга учир, зорилго, хүрээ, бүрэлдэхүүн хэсэг, Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх, CSS дахь олон нийтийн оролцоо зэрэг асуудлыг авч үзэх болно.

3.3.1 Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх ажиллагааны тодорхойлолт ба зорилго

Эхлээд олон нийтийн тогтолцооны тухай ойлголтыг тодорхой болгоё. Глобаль сан олон нийтийн тогтолцоог “Олон нийт болон түүнд түшиглэсэн байгууллага, бүлгүүд харилцан үйлчилж, зохицуулж, тэдний нийгэмд нөлөөлж буй бэрхшээл, хэрэгцээ шаардлагад хариу арга хэмжээ авч, хамтран ажилладаг олон нийтээр удирдуулсан бүтэц, механизмууд юм” гэж тодорхойлсон. Олон нийтийн систем нь жижиг эсвэл албан бус, бусад нь илүү өргөн хүрээтэй байдаг-тэдгээр нь хэд хэдэн байгууллагын хооронд сүлжээ үүсч, янз бүрийн дэд системүүдийг хамардаг.”⁵²

Нөгөө талаар олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх нь дараахь байдлаар тодорхойлогддог.

• “Мэдээлэлтэй, чадварлаг, зохион байгуулалттай олон нийтэд түшиглэсэн байгууллага, бүлэг, бүтцийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн арга барил юм. Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх нь нийгмийн өргөн хүрээг хамарч, олон нийтийн түвшинд эрүүл мэнд болон бусад оролцоог урт хугацаанд тогтвортой байлгахад бусад оролцогчтой адил тэгш түншийн хувиар хувь нэмрээ оруулах боломжийг олгодог бөгөөд энэ нь эдгээр хувь нэмрийг үр дүнтэй дэмжиж, хариу үйлдэл үзүүлэх орчинг бүрдүүлэх явдал юм. Үүнд эдгээр хувь нэмэр үр дүнтэй байх, таатай хариу үйлдэл үзүүлэх орчин бий болно.”⁵³

Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх зорилго нь “үйлчилгээг төлөвлөх, хүргэх, хянах, үнэлэхэд сүрьеэд өртсөн хүмүүс, олон нийт болон олон нийтэд түшиглэсэн байгууллагуудын үүргийг хөгжүүлэх замаар эрүүл мэндийн сайжруулсан үр дүнд хүрэх мөн ХДХВ, сүрьеэ, хумхаа болон бусад өвчнөөр өвдсөн хүмүүсийг урьдчилан сэргийлэх, эмчлэх, халамжлах, дэмжихтэй холбоотой үйл ажиллагаанд оршино.”⁵⁴

Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахын тулд олон нийтийн чадавхийг хөгжүүлэх, тогтолцоог бэхжүүлэх арга барилыг институцижуулах мөн сүрьеэд өртсөн иргэдийн эрүүл мэнд, болон хөгжлийн талаарх хууль эрх зүй, бодлого, хөтөлбөрийн үндсэн тогтолцоонд хөндлөнгөөс оролцох зэрэг багтана.

3.3.2 Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх ажиллагааны хүрээ ба бүрэлдэхүүн хэсгүүд

Сүрьеэд өртсөн ард иргэдэд олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх хүрээ нь хэр чухал вэ? Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд үнэхээр оролцох шаардлагатай юу?

Олон нийтийг дайчлах үйл ажиллагааны талаарх бидний өмнөх ярилцлагаас дурдвал, бодлогын өөрчлөлтөд дуу хоолой, оролцоогоо нэгтгэх тухай бидний ярилцлагыг санаж байгаа байх. Энэ нь орон нутгийн тогтолцоог бэхжүүлэх тогтолцооны гол цөм нь юм. Учир нь энэ “хэмжээг нэмэгдүүлэх, чанартай, тогтвортой олон нийтэд түшиглэсэн хариу арга хэмжээ авах, тогтолцоог бэхжүүлэх”-ийг онцолж байгаа билээ. Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх тогтолцооны зургаан үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэгт онцлон анхаарч байна.”⁵⁵ Энэ нь ч тогтолцоог бэхжүүлэх хүрээний зургаан үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэгт тусгагдсан болно.⁵⁶

Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх хүрээний зургаан бүрэлдэхүүн хэсэг

1. Орчин болон нөлөөллийг идэвхжүүлэх. Үүнд бодлого, хууль эрх зүй, засаглалын орчныг сайжруулах, эрүүл мэндийн нийгмийн тодорхойлогч хүчин зүйлсийг шийдвэрлэхэд чиглэсэн олон нийтийн оролцоо, нөлөөллийн хүчин чармайлт орно.
2. Олон нийтийн сүлжээ, холбоо, түншлэл, зохицуулалт. Үр дүнтэй үйл ажиллагаа явуулах, үйлчилгээ үзүүлэх, сурталчлах, нөөц болоцоо ба нөлөөллийг нэмэгдүүлэх, зохион байгуулалттай, хамтын харилцааг бий болгох
3. Нөөц бололцоо ба чадавхийг бэхжүүлэх. Үүнд техникийн болон зохион байгуулалтын чадавхи бүхий хүний нөөц, санхүүжилт (үйл ажиллагааны болон үндсэн санхүүжилт), материаллаг нөөц бололцоо (дэд бүтэц, мэдээлэл, эрүүл мэндийн болон бусад бүтээгдэхүүн, технологи зэрэг зайлшгүй шаардлагатай бараа) орно.
4. Олон нийтийн үйл ажиллагаа, үйлчилгээ үзүүлэх. Шаардлагатай бүх хүнд хүртээмжтэй, нотолгоонд тулгуурласан, нөөц бололцоо, хэрэгцээний талаарх олон нийтийн үнэлгээнд үндэслэсэн байна.
5. Байгууллага, манлайллыг бэхжүүлэх. Үүнд байгууллага, олон нийтийн тогтолцооны удирдлага, хариуцлага, манлайлал;
6. Хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ, төлөвлөлт. Үүнд ХШҮ-ний систем, нөхцөл байдлын үнэлгээ, нотлох баримт бүрдүүлэх, судалгаа хийх, суралцах, төлөвлөлт, мэдлэгийн менежмент орно.

Эдгээр бүрэлдэхүүн хэсэг бүрийг бэхжүүлэн үр дүнтэй ажиллаж чадвал дараахь зүйлст хувь нэмэртэй:

- Эрүүл мэнд, сайн сайхан байдлын үр дүн сайжирна;
- Хүмүүсийн эрүүл мэнд болон бусад эрхийг хүндэтгэнэ;
- Нийгмийн болон санхүүгийн эрсдэлээс хамгаална;
- Эрүүл мэнд, нийгмийн дэмжлэг, боловсрол болон бусад үйлчилгээний хүрээнд үзүүлэх арга хэмжээний хариу үйлдэл, үр нөлөөг нэмэгдүүлнэ.

3.3.3 Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоо

Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх тодорхойлолт, зорилго, хамаарал болон түүний бүрэлдэхүүн хэсгийн талаарх бидний хэлэлцүүлэг нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийг яагаад энэ үйл явцад татан оролцуулах нь чухал болох тухай ойлголтыг өгсөн. Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх нь бодлого боловсруулах болон засаглалын байгууллагуудад оролцоог институцичлэхэд чиглэгдсэн дайчлах үйл ажиллагааны олон нийтийн оролцоонд тулгуурладаг. Энэ нь сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний стратеги, төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд үзүүлэх нөлөөллийг нэмэгдүүлэх зорилготой юм. Мөн сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрүүдыг хянах, мэдээллийг сурталчлах, хөтөлбөр боловсруулахад ашиглах боломжийг олон нийтэд олгодог. Сүрьеэд өртсөн ард иргэдийн сүлжээний тогтвортой нэгдсэн хөдөлгөөн бий болгох, сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийг чадавхжуулах нь тогтолцоог бэхжүүлэхэд хэрхэн үр дүнтэй оролцохоос хамаарна.

Сүрьеэд өртсөн ард иргэдийг олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд татан оролцуулах талаар дараах хэдэн үйлдлийг авч үзэж болно:

1. Олон нийтийн удирдагчид, сүрьеэд өртсөн олон нийт, хамааралтай байгууллагуудад чиглэсэн чадавхийг хөгжүүлэх олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлэх.

Үүнд дараах чиглэлээр мэдлэг, ур чадвар, хандлагыг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байж болно⁵⁷:

- Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх үзэл баримтлал, түүний зургаан үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгийн талаархи ойлголт
- Эрүүл мэндийн үйлчилгээний гүйцэтгэлд хяналт тавих, баримтжуулах, дүн шинжилгээ хийх нь хариуцлага, сурталчилгаа, бодлогын санаачлагыг хэрэгжүүлэх үндэс суурь болно:
  - Олон нийтийг хяналт, шинжилгээ, үнэлгээний (ХШҮ) үйл ажиллагаанд сургах, мөн хэрхэн үр дүнд хүргэх талаар
  - Сүрьеэгийн үйлчилгээний талаар олон нийтийн санал хүсэлтийг хэрхэн үнэн зөв цуглуулж, түүнийг бодлого, үйлчилгээний хөгжлийн янз бүрийн хүрээнд хэрхэн утга учиртай дамжуулах вэ
  - Төрөл бүрийн бүтэц дэх төлөөллийг хангах
  - Сүрьеэгийн төсвийн мөчлөгийн талаархи ойлголтыг хөгжүүлэх
  - Хэрэгжилтийн талаарх санал хүсэлтийг дэмжих, хариуцлага тогтоох, үйлчилгээг сайжруулах
- Үйлчилгээ, үйл ажиллагаа, бусад арга хэмжээг үр дүнтэй хүргэх, хүний эрх, жендэрийн тэгш байдлыг хамгаалах, дэмжихэд үйлчилгээ үзүүлэгчид, үндэсний хөтөлбөрүүд, бодлого боловсруулагчид, орон нутгийн болон үндэсний удирдагчдын нийгмийн хариуцлагыг сурталчлах
- Нийгмийн дайчилгаа, олон нийтийн харилцаа холбоо, хамтын ажиллагаа, зохицуулалтыг бий болгох
- Олон нийтийн салбар дахь байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх, төлөвлөлт, манлайллыг хөгжүүлэх

2. Сүрьеэгийн сүлжээ, байгууллагуудын үндэсний хийгээд орон нутгийн түвшний удирдагчид, гишүүдийг хариуцлагын тогтолцоонд түшиглэсэн хяналтыг/ олон нийт удирдсан хяналтад татан оролцуулах. Тодруулбал, энэ нь эрүүл мэндийн үйлчилгээний гүйцэтгэлтэй холбоотой.

- ТББ болон ОНУБ-уудын эрүүл мэндийн бодлого, гүйцэтгэл, урьдчилан сэргийлэх, асаргаа, дэмжих үйлчилгээтэй холбоотой бүхий л үйлчилгээ, үйл ажиллагаа, арга хэмжээний чанарт байнгын хяналт тавих механизмыг бий болгож хэрэгжүүлэх. Үүнд:
  - Урьдчилан сэргийлэх, эмчилгээ, дэмжих үйлчилгээ
  - Хөтөлбөрийн санхүүжилт
  - Ялгаварлан гадуурхалт, жендэрт суурилсан тэгш бус байдал зэрэг хүрээлэн буй орчны асуудал, асуудлыг шийдвэрлэх

3. Үйлчилгээ үзүүлэгчид, үндэсний хөтөлбөрүүд, бодлого боловсруулагчид, орон нутгийн болон үндэсний удирдагчдын нийгмийн хариуцлагын талаар сурталчлах ажлыг манлайлахын тулд Сүрьеэд өртсөн нутгийн иргэдийн удирдагчид, гишүүд, байгууллагуудыг дайчлах. Энэ нь хүний эрх, жендэрийн тэгш байдлыг хангах, дэмжихийн зэрэгцээ үйлчилгээ, үйл ажиллагаа болон бусад хөндлөнгийн оролцоог үр дүнтэй хүргэхэд чиглэгддэг.

- Өвчний эсрэг хариу арга хэмжээ авахад чиглэсэн орон нутгийн болон үндэсний хэмжээнд зөвшилцөл, яриа хэлэлцээ, сурталчилгаа явуулах
- Сүрьеэ өвчнийг онцолж, тэргүүлэх олон зорилтын дунд ил байлгах
- Эмзэг бүлгийн хүн амын сүрьеэгийн тусламж, үйлчилгээг хүртэхэд тулгарч буй саад бэрхшээлийг арилгах хууль тогтоомжийн шинэчлэл
- Үйлчилгээг сайжруулах талаар сүрьеэтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөрт зөвлөмж өгөх үүднээс “харгалзагчийн” үүрэг гүйцэтгэнэ

4. Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг идэвхжүүлэх, олон нийтийн харилцаа холбоог бий болгох, хамтын ажиллагааг дэмжих, зохион байгуулалтыг хангахтай холбоотой үйл ажиллагаа явуулах:

- Олон нийтийн байгууллагуудыг байгуулж, бусад оролцогчид болон өргөн хүрээний хөдөлгөөнүүдтэй холбоо тогтоох
- Олон нийт, Олон нийтийн оролцогчид болон бусад оролцогч талуудын хооронд албан бус болон албан ёсны бат бөх харилцааг бий болгох
- Бүс нутгийн сүрьеэгийн форум, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийг ашиглан үйл ажиллагааны уялдаа холбоог хангах, мэдээлэл солилцох, нөлөөллийн кампанит ажил явуулах

5. Сүрьеэд өртсөн орон нутгийн байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх, төлөвлөлт, манлайллыг хөгжүүлэх санаачлагыг хэрэгжүүлэх.

- Төлөвлөлт, институци болон байгууллагын хөгжил, системийн хөгжил, хүний нөөц, манлайлал, Олон нийтийн салбарын зохион байгуулалтад дэмжлэг үзүүлэх

- Олон нийтийг тогтвортой, урьдчилан таамаглаж болохуйц санхүүгийн эх үүсвэрээр хангах, санхүүгийн эх үүсвэрийг олон нийтийн бүлгүүд, байгууллага, сүлжээгээр зохистой удирдах.
- Сүрьеэд өртсөн олон нийтэд үйлчилгээ үзүүлэх, нийгмийн идэвхижүүлэх, хяналт тавих, сурталчлаа ажилд шаардлагатай тохиолдолд техник, материаллаг болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх.
- Сүрьеэгийн идэвхтэнийг сонгон шалгаруулах, сургах, удирдах, ажиллуулах үр дүнтэй тогтолцоо, ажилтны халаа сэлгээний төлөвлөлтийг агуулсан хүний нөөцийн тогтолцоог бий болгох.

Эцсийн эцэст, энэхүү тогтолцоог бэхжүүлэхэд олон нийтийн оролцоог эрэмбэлэх нь дараахь чиглэлээр удирдаж болно⁵⁸:

Нийгмийн эрүүл мэндийн үйлчилгээтэй шууд хамтрах эсвэл бие даан эрүүл мэндийн үйлчилгээг үзүүлэх:

- Эмнэлэг, лабораторийн үйлчилгээ зэрэг олон нийтийн түвшний байгууллагуудаар дамжуулан оношлогоо, эмчилгээ, тусламж үйлчилгээ
- ХДХВ-ийн халдварын талаарх явуулын зөвлөгөө, шинжилгээ, эмчилгээний хяналт, эрүүл мэндийн хөндлөнгийн оролцоо зэрэг Олон нийтийн эрүүл мэндийн арга хэмжээнүүд
- Өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа Гэрийн эмчилгээ, сүрьеэгийн халдвар зэрэг Олон нийтийн эрүүл мэндийн үйлчилгээ
- Нийгмийн эрүүл мэндийн боловсрол, сурталчилгаа
- Хаягдсан, эмзэг бүлгийн хүн амд үзүүлэх үйлчилгээ
- Эрүүл мэнд, халамжийн үйлчилгээний хүртээмжид нөлөөлөх бодлогыг хэрэгжүүлэх, хянах

Олон нийтийн түвшинд эрүүл мэндтэй холбоотой үйлчилгээг ашиглаж буй хувь хүмүүст зориулсан санаачлагыг дэмжих:

- Орон нутгийн дэмжлэгтэй эрүүл мэндийн орчинд эрүүл мэндийн үйлчилгээний хүртээмж, ашиглалтыг дэмжихэд олон нийтийг дайчлах;
- Гэрийн нөхцөлд цогц тусламж үйлчилгээ үзүүлэх
- Эрүүл мэндийн болон бусад үйлчилгээнд хамрагдах лавлагаа, тусламж
- Үйлчилгээг ашиглах, дагаж мөрдөхөд хувь хүмүүст дэмжлэг үзүүлэх
- Өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, хор хөнөөлийг бууруулах, зан үйлийг өөрчлөх арга хэмжээ
- Шинжилгээ, оношилгооны талаарх иргэдийн мэдлэгийг дээшлүүлэх
- Эмчилгээ, дагаж мөрдөх талаархи бичиг үсгийг сурталчлах
- Гутаан доромжлол, ялгаварлан гадуурхалтыг багасгах
- Хууль зүйн үйлчилгээг сурталчлах, хөнгөвчлөх
- Сэтгэл зүй, нийгэм, эдийн засгийн тусламж
- Олон нийтэд чиглэсэн эрүүл мэндийн даатгалын санаачлага
- Бэлэн мөнгө шилжүүлэх, халааснаасаа гарах зардал зэрэг үйлчилгээ авах санхүүгийн тусламж

Дэмжих уур амьсгалыг бий болгох, сайжруулах арга хэмжээнд дараахь зүйлс орно:

- Эрүүл мэндийн нийгмийн тодорхойлогч хүчин зүйлсийг шийдвэрлэх
- Бодлогын өөрчлөлт, сурталчилгаа, кампанит ажилд орон нутгийн болон үндэсний форумд оролцох
- Хүйс, бэлгийн чиг баримжаа, хөгжлийн бэрхшээл, хар тамхинд донтох, хүүхэд хамгаалал, нийгэм соёлын хор хөнөөлтэй зан үйл, түүнтэй

холбоотой асуудлаар олон нийтийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх

- Үе тэнгийнхэнтэйгээ харилцах, дэмжлэг үзүүлэх ажлыг хэрэгжүүлэх
- Бичиг үсгийн боловсролыг дээшлүүлэх, мэдээлэл олж авах, хууль эрх зүйн арга хэмжээ авах, хувь хүн, гэр бүлийн нийгмийн дэмжлэг, халамжийн үйлчилгээ, нөхөн сэргээх үйлчилгээ.
- Гутаан доромжлол, ялгаварлан гадуурхалт, үндсэн эрхийн мэдлэг, ядуурлыг бууруулах, үйлчилгээ, мэдээлэл, бараа бүтээгдэхүүн (жишээ нь, бэлгэвч, эм) хүртэхэд чиглэсэн хүүхэд, залуучуудад зориулсан боловсролын үйлчилгээ, дэмжлэг, олон нийтийг дайчлах
- Хөтөлбөр, үйлчилгээний хэрэгжилтэд хяналт тавих, үнэлгээ хийх

4-р хэсгийн 4.3-т дурдсан хэрэгслүүдийг олон нийтийн удирдагчид, гишүүд болон тэдний сүлжээнүүд олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх CSS-д оролцоход ашиглаж болно.

4-Р ХЭСЭГ

Олон нийтийн оролцооны арга хэрэгслүүд

Энэхүү номын 1-ээс 3-р хэсгийн ярилцлагадаа бид олон нийтийн оролцооны үзэл ойлголтуудыг авч үзсэн: үүнд, нийгмийн бүлгүүдтэй хамтран ажиллаж байгаа сайн оролцогчдын үүрэг, хариуцлага, мөн чанар; тэрчлэн Сүрьеэд өртсөн олон нийттэй тогтвортой холбоо тогтоох үйл явц, арга хэмжээг авч үзсэн билээ. Одоо бид дараах олон нийтийн оролцооны арга хэрэгслийн жишээг толилуулж байна: Олон нийтийн оролцооны зарчмуудын талаархи сургалт, үр дүнтэй оролцогчдын үүрэг, хариуцлага, шинж чанарын талаархи чиг баримжаа олгоход үндсэндээ оршино.

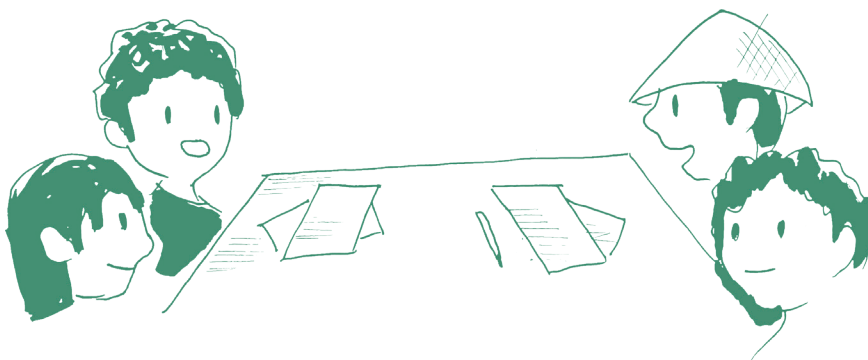

Энэ хэсэгт бэлтгэл үе шат, олон нийтийн дайчилгаа, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх арга хэрэгсэл багтсан болно. Эдгээр арга хэрэгслүүд нь нийгмийн бүлгүүдийн талаарх мэдээллийг цуглуулах, олон нийтийн оролцоо төлөвлөх, нөөц бололцоог дайчлах, харилцаа холбоо тогтоох болон олон нийтийн удирдагчид, гишүүдийн чадавхийг бататгах зэрэг багтана: мөн тэрчлэн харилцаа холбоог бий болгоно, хяналт, үнэлгээ ч хамарна. Эдгээр арга хэрэгслийг тодорхой чиглэлд аль эсвэл олон нийтийн оролцооны тухайлсан хэсэгт хэрэглэж болно.

Арга хэрэгслүүд нь бодит туршлагаас сэдэвлэсэн, сүрьеэгийн нөхцөл байдалд тохирсон хэрэглэгчдэд ээлтэй байхаар зохион бүтээсэн оролцооны үйл ажиллагаа, интерактив тоглоомуудыг багтаасан болно. Шаардлагатай бол олон нийтийн оролцоонд зориулсан нэмэлт хэрэгслүүдийг ашиглаж болно. Эдгээр үйл ажиллагаагаар сүрьеэд өртсөн хүмүүсийг баярлуулж, тэдэнтэй хамтран ажиллацгаая.

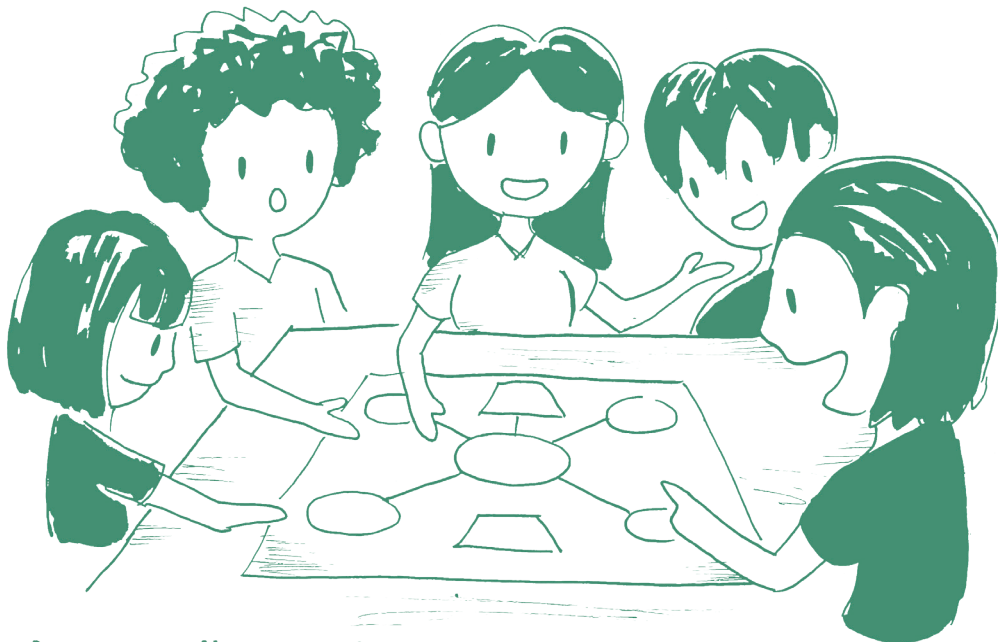
4.1 Олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй тоглоогчдын үзэл баримтлал, үүрэг, хариуцлага, шинж чанарыг ойлгох хэрэгслүүд

Бид 1, 2-р хэсгийн өмнөх хэлэлцүүлгүүдэд олон нийтийн оролцооны үйл явцтай салшгүй холбоотой ойлголтууд, оролцогчдын үүрэг, хариуцлагыг ойлгох, давуу шинж чанаруудыг танин мэдэхийн ач холбогдлыг онцлон тэмдэглэсэн. Та **үзэл баримтлалын зураглал, үүрэг хүлээлтийн матриц, Венн диаграм, чанарын сонголт хийх дасгал** зэрэг хэрэгслийг ашиглаж болно.

4.1.1 Олон нийтийн оролцооны тухай үзэл баримтлалын танилцуулга

А хэрэгсэл Концепцийн Зураглал

Утга учир, зарчим, зорилго, үндсэн үнэт зүйлс⁵⁹

Зорилго — Утга учир, зарчим, зорилго, үндсэн үнэт зүйлс гэх мэт олон нийтийн оролцооны үзэл баримтлалын хүрээнд санаа бодлын хоорондын харилцааг тодорхойлно.

Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч болон хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх зэрэг). Утга учир, зарчим, зорилго, үндсэн үнэт зүйлсийн талаархи Концепцийн зургийн хэрэгсэл.

Зааварчилгаа —

1. Концепцийн зураглалын утга учир, зорилгыг тодорхой болгох. Концепцийн зургийн утгыг харуулсан дүрслэлийг флип чарт дээр үзүүлнэ:
  - **Концепцийн зураглал** нь тодорхой үзэл баримтлалын хүрээнд үндсэн санааг тодорхойлох, тэдгээрийн харилцааг харуулах үнэ цэнэтэй хэрэгсэл болдог. Үүссэн диаграмм нь олон нийтийн хүлээн зөвшөөрсөн чухал санааг илэрхийлж, тэдгээрийн харилцан уялдаатай байдлыг харуулдаг. Энэ хэрэгсэл нь тодорхой үзэл баримтлалын хүрээнд, ялангуяа Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тухайн бүлгийн оролцооны хүрээнд дүн шинжилгээ хийх, нэгтгэх боломжийг олгоно.
2. Гишүүдийг жижиг багуудад хувааж, баг тус бүрт чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг сонгохыг даалга. Баг бүрт шаардлагатай материалаар хангана.
3. Олон нийтийн оролцооны ерөнхий утга учир, сүрьеэд өртсөн олон нийтэд үзүүлэх ач холбогдлын талаар санал бодлоо цуглуулах замаар үйл явцыг эхлүүлэхийг бүлгүүдэд даалга. Санал бодлоо солилцох нь хувь нэмэр, үнэ цэнэтэй гэдгийг онцлон хэл.
4. Цуглуулсан санаануудаас нэгийг сонго, жишээлбэл:
  - Олон нийтийн оролцоо нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийг чадавхжуулдаг гэдэгт итгэдэг үү?
  - Олон нийтийг оролцуулсан үйл явц болгоныг хэрэгжүүлэх
  - Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээнд оролцох нь таны эрх гэж хүлээн зөвшөөрч байна уу?
5. Сонгосон санаагаа цаасан хуудсан дээр тэмдэглэж, зурж тодруулна.

6. Цуглуулсан санааны жагсаалтаа нягталж үзээрэй.
  - Сүүлд сонгосон санаатай уялдаа холбоотой бусад санаануудыг тодорхойл.
  - Эдгээр олон санаануудын холбоо хамаарлыг судал. Эдгээр харилцаа нь оролцоонд хүргэдэг үйл явцыг хамарч болно.

7. Санаануудын уялдаа холбоог тодорхойлсон “холбогдох нэр томъёо”-г бий болго.
  - Хоорондын уялдаа холбоог ойлгоход холбогдох нэр томъёог ашиглах нь маш чухал
  - Хэрэв санаануудыг холбох тохиромжтой нэр томъёог олоход бэрхшээлтэй тулгарвал санаагаа өөрөөр дахин байрлуулах талаар бодож үзээрэй.

8. Цуглуулсан санаануудыг утга учиртай, ойлгомжтой болтол жагсааж цэгцэл.

9. Дараагаар нь үндсэн чиглүүлэгч Концепцийн зургаас олж авсан санаануудыг нэгтгэн дүгнэж, Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоо, нөхцөл байдал, утга учир, зарчим, зорилго, үндсэн үнэт зүйлстэй холбоно.

4.1.2 Олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй төгсгөждөг хүлээх үүрэг, хариуцлага, чанарын танилцуулга

В хэрэгсэл Үүрэг хүлээлтийн матриц
Олон нийтийн оролцооны үүрэг, хариуцлага⁶⁰

Үүрэг хүлээлтийн матриц				
Хэнээс	Хэнд	Олон нийтийн удирдагч	Олон нийтийн гишүүн	Түншүүд
Олон нийтийн удирдагч				
Олон нийтийн гишүүн				
Түншүүд				

Зорилго — Олон нийтийн оролцоонд оролцогчдод өөрсдийн үүрэг, хариуцлагаа тодорхойлох, ухамсарлахад нь туслах.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг хүртэл

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт), үүрэг хүлээлтийн матрицын үзүүлэн.

Зааварчилгаа —

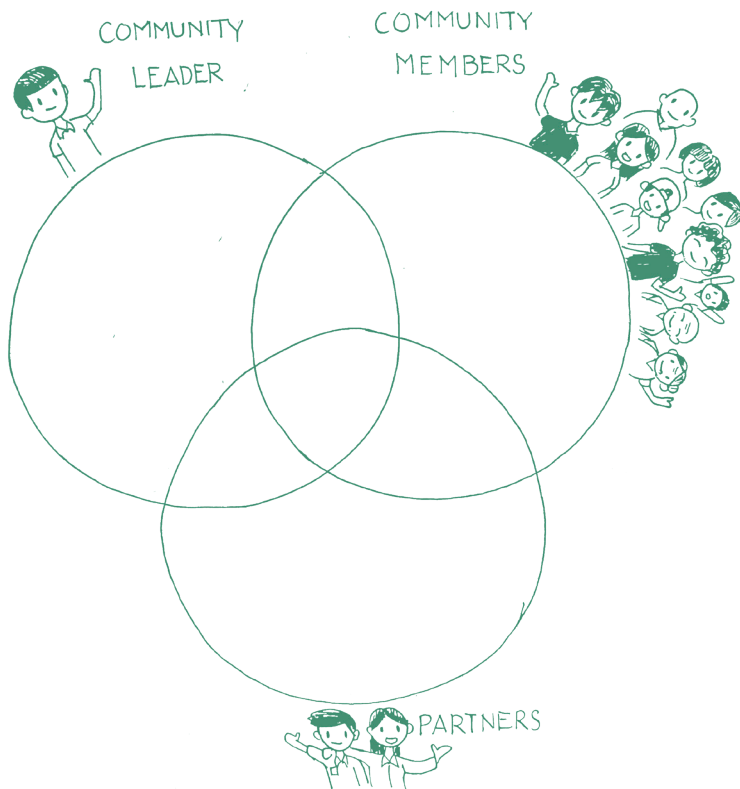
1. Үүрэг хүлээлтийн матрицын зорилго, үйл ажиллагааг тодорхой болгох. Үзүүлэнгээр үүргийн хүлээлтийн матрицыг флип чарт дээр дүрслэн үзүүл.
2. Олон нийтийн оролцооны үйл явцад нэг оролцогчоос нөгөө оролцогчоос хүлээж буй хүлээлтийнхээ талаар тус тусад нь эргэцүүлэн бодохыг гишүүн бүрээс хүс.

Хүлээлт бүрийг тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр бичиж, холбогдох оролцогч дээр үндэслэн матрицад байрлуул.

3. Тэмдэглэлийг томилогдсон оролцогчийн дагуу ангилахын тулд гурван сайн дурын ажилтныг татан оролцуулж, санал зөрөлдөөнтэй байгаа асуудлуудыг хэлэлцэнэ.
4. Чиглүүлэгч нь үүрэг хүлээлтийн матрицын зорилго нь дүрийн хатуу тодорхойлолтыг бий болгоход оршдоггүй гэдгийг тодруулснаар синтезийг эхлүүлнэ. Үүний оронд энэ нь тодорхой болгох зорилготой. Энэ нь нэг тоглогч нөгөө тоглогчоос юу хүлээж байгаа талаарх ялгааг олох, тэдгээрийг шийдвэрлэх/тэгшүүлэх зорилготойгоор бүтээгдсэн.
5. Дүгнэлт хийсний дараа гишүүдээс үйл ажиллагааны талаар санал бодлоо хуваалцахаар урь (ярих хүмүүсийн тоо цаг хугацаанаас хамаарна).

С арга хэрэгсэл **Венн диаграм**
Олон нийтийн оролцоонд хүлээх хариуцлагын
тодорхойлолт⁶¹

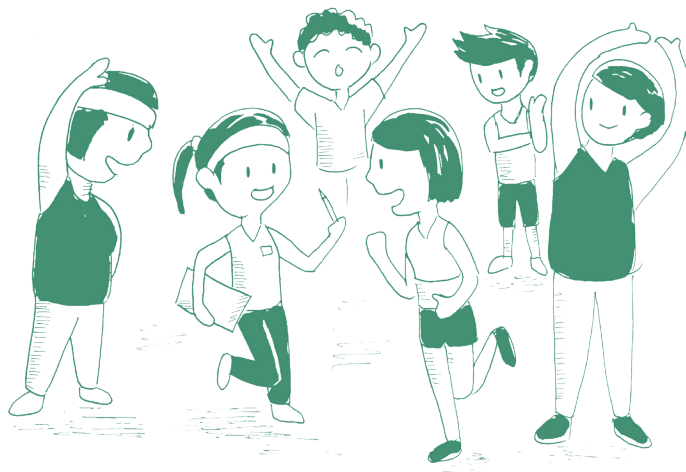
Зорилго — Удирдагчид, гишүүд, түншүүдийн үүрэг хариуцлагын ялгаа, түүнчлэн олон нийтийн оролцооны үйл явцын заагийг тодорхойлох

Duration — 30-45 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт), үзүүлэн болох Венн диаграмын хэрэглүүр

Зааварчилгаа —

1. Венн диаграмаар дамжуулан олон нийтийн оролцооны үйл явцын тоглогч бүрийн үүрэг хариуцлагын заагийг тодорхойлж, уг хэрэгслийн зорилго, механизмыг тайлбарлаж эхэл.
2. Гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд хувааж, баг бүрт Венн диаграммын хэрэглүүрийн бэлэн загвараар (хэд хэдэн тойрог давхцахаар) өг. Баг бүрээс чиглүүлэгч, илтгэгч сонгуул.
3. Баг бүрээс давхцаж буй “саарал бүс”-д ямар үүрэг хариуцлага байж болох, мөн тухайн тоглогчийн онцлог шинж чанаруудын талаар ярилцахыг хүс.
4. Багийн чиглүүлэгчид өөрсдийн гүйцэтгэсэн Венн диаграммыг танилцуулж, ялгаатай талуудыг ярилцаж, тодорхойлсон үүрэг хариуцлагын дагуу уялдаа холбоог бий болго.
5. Дараа нь багийн үр дүнг ахлах чиглүүлэгч нэгтгэн дүгнэж, олон нийтийн оролцооны үйл явцад оролцогч бүрийн үүрэг хариуцлагатай холбоно.
6. Гишүүдээс удирдагчид, түншүүдийн тодорхойлсон үүрэг хариуцлагын талаар эргэцүүлэн бодохыг хүс.

Арга хэрэгсэл D Чанар Сонгох Дасгал
Оролцоо сайтай тоглогчийн шинж чанар

Зорилго — Оролцоо сайтай тоглогчийн шинж чанарын талаархи санал бодол, мэдрэмжийг цуглуулах

Үргэлжлэх хугацаа — 20-иос 30 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт). Сайн тоглогчийн шинж чанаруудын талаархи зөвлөгөөнүүдийн талаархи үзүүлэн (тайлбаргүй үг хэллэгүүд) - үүнийг хуралдааны синтезийн явцад ашиглаарай.

Зааварчилгаа —

1. Чанар сонгох дасгалын зорилго, механизмыг тайлбарла.
2. Гишүүдийг 5 хүнтэй багт хуваа. Баг бүрээс чиглүүлэгч, илтгэгч сонгуулах.

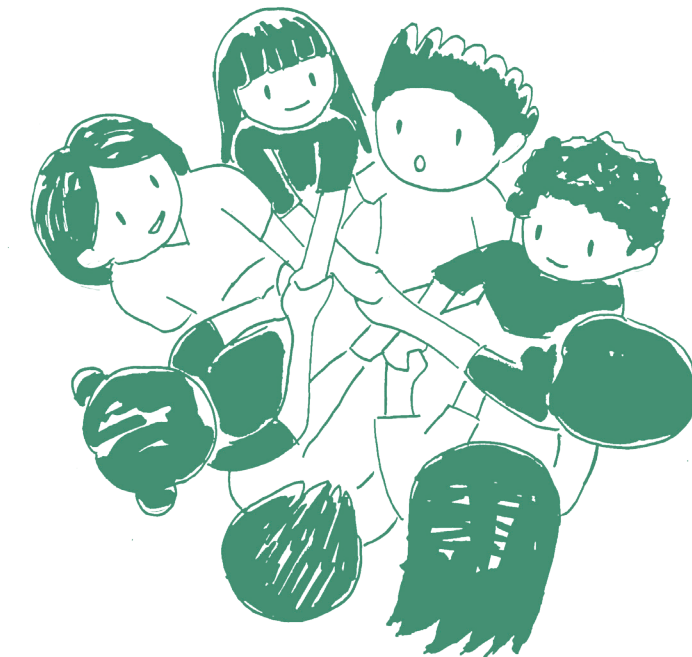
3. Баг бүрээс “Ашигтай зөвлөмж” үзүүлэнгийн хэрэглүүрээс олон нийтийн оролцоонд сайн оролцох тоглогчийн шилдэг 3 шинж чанарыг сонгож, мөн эдгээр сэдвүүдийн талаар санал бодлоо хуваалц.
4. Багаас сонгосон шинж чанаруудыг наадаг цаас дээр бичүүлээрэй. Мөн тэдэнд чухал гэж үздэг “Ашигтай зөвлөмж”-д ороогүй 1 эсвэл 2 шинж чанарыг олж тогтоох боломж олго.
5. Багийн чиглүүлэгчид 2 минутын дотор дүгнэлтээ танилцуулна.
6. Ахлах чиглүүлэгч нь багийн үр дүнг нэгтгэн дүгнэж, олон нийтийн оролцоо сайтай тоглогчдын шинж чанаруудыг ашигтай зөвлөмжтэй холбоно. Хэрэв нэмэлт чанарууд тодорхойлж гаргавал ахлах чиглүүлэгч гишүүд тэдний ач холбогдлыг хамтдаа эрэмбэлэхийг хүс.
7. Гишүүдийг үр дүн болон ерөнхий үйл явцын талаар эргэцүүлэн бодохыг хүсье.

4.2 Олон нийтийн оролцооны хэрэгсэлд бэлтгэ

Энэ хэсгийн хэрэглүүр нь сүрьеэд өртсөн олон нийтийн оролцоонд бэлтгэх зорилготой. Эдгээр нь олон нийтийн мэдээллийг цуглуулах, олон нийтийн оролцоог төлөвлөх, нөөц бололцоог дайчлах, харилцаа холбооны төлөвлөлт зэрэг арга хэрэгслийн янз бүрийн жишээг багтаасан болно.

4.2.1 Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах

Бэлтгэл үе шатанд бид удирдагчид болон хамтрагчид бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах эсвэл гишүүдтэй нөхцөл байдлын дүн шинжилгээ хийх нь чухал болохыг онцолсон. Энэ нь олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг боловсруулах үндэс суурь болдог.

А хэрэгсэл Хүн зангилаа тоглоом

Олон нийтийн оролцоог дэмжих хамтын тоглоом⁶²

Зорилго — Олон нийтийн гишүүдийг бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах үйл ажиллагаанд оролцоход нь урамшуулах

Үргэлжлэх хугацаа — 30-аас 45 минут

Тавигдах шаардлага — Хүн зангилаа тоглоомын ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, үзүүлэнгийн хэрэгсэл

Зорилго — Гараа тавихгүйгээр зангилаа тайлах (20 минут)

Зааварчилгаа —

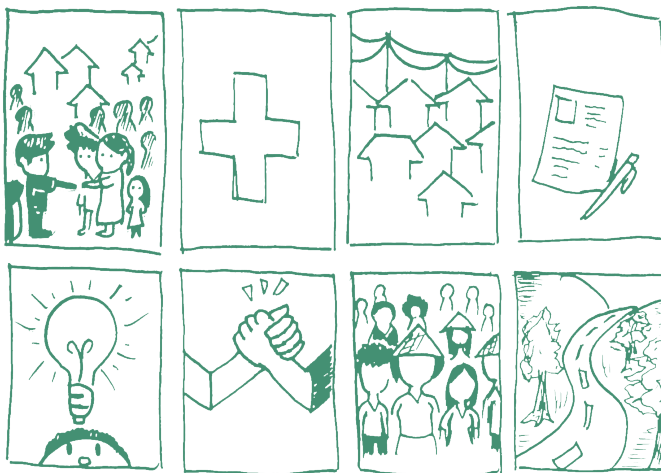
1. Гишүүдийг тойрог болгон зогсоох. Бүгд мөр зэрэгцэж зогсоно. Үүнийг жижиг баг болгон зохион байгуулж, илүү өрсөлдөөнтэй болгох боломжтой.
2. Хүн бүр баруун гараа өргөнө
3. Хажууд байгаа хүнтэйгээ гар барихаас зайлсхийж, тойрог доторх хэн нэгний гараас атгахыг хүн бүрээс хүс.
4. Бүх хүн зүүн гараа өргөнө
5. Тойрог дотор байгаа өөр хэн нэгний гараас (баруун гард байгаа хүний гараас барихгүй) атгаж авахыг хүн бүрээс хүс, хажууд байгаа хүнтэй гар барихаас зайлсхий
6. Багийнхаа хэн нэгний гарыг тавихгүйгээр зангилаа тайлах хэрэгтэй
7. Энэ удаад гишүүд ярьж болохгүй гэдгийг онцлон дасгалыг давт; бүх харилцаа аман бус байх ёстой.

Дасгал хийх явцад юуг ажиглаж, хийх вэ:

- Хэн нь хамтран ажиллахад таатай, хэн нь таагүй байгааг ажиглаарай
- Гишүүдийн хэн нь удирдагч, дагалдагч, бусадтай ойр дотно байх дургүй, аливаа үйл ажиллагаанд бусдыг үл тоомсорлодог хүмүүс болохыг тодорхойлох
- Бүлэгт зориулсан шийдэл гаргахаас зайлсхийх; оронд нь урам зориг өг
- Оролцогчдыг гараа суллахгүй, түлхэж татахаас татгалзахыг сануул
- Хүн бүр хүрээлэн буй орчин болон огцом гэнэтийн хөдөлгөөнөөс гарах үр дагаваруудыг сануулах
- Гишүүдийг өөрсдийн үйлдэл бусдад хэрхэн нөлөөлж байгаа талаар эргэцүүлэн бодоход урамшуулан дэмж
- Хэн нэгэн гинжийг таслах, эсвэл дасгал хийх хугацаанаас хэтэрсэн гэх мэт саад бэрхшээлийг шийдвэрлэхээр төлөвлө. Дахин эхлүүлэх эсвэл зарим оролцогчдын нүдийг боох гэх мэт шийтгэлийг хэрэгжүүлэх байсан уу?

Сүрьеэд өртсөн олон нийтийг хамруулах талаар эргэцүүлэх асуултууд:

- Олон нийтийн танилцуулга хийж эхлэх үед ийм тоглоом тоглохын үнэ цэнийг анхаарч үзээрэй. Энэ нь ямар ойлголт, ашиг тусыг авчирдаг вэ?
- Дасгал дээр эргэцүүлэн бодох - Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулж эхлэх үед ийм тоглоом тоглох нь ямар үнэ цэнэтэй вэ?
- Дасгалыг удирдах гэж оролдсон хүн байна уу? Хэрэв тийм бол амжилттай байж чадсан уу?
- Үйл ажиллагааны явцад хэн нэгэн бууж өгсөн үү? Тэднийг ийм шийдвэрт гаргахад ямар хүчин зүйл нөлөөлсөн бэ?
- Та зангилаа амжилттай тайлж чадсан уу? Яаж чадсан эсвэл яагаад чадсангүй вэ?
- Хэрэв чадсан бол та амжилтаа гайхаж байсан уу? Яагаад үгүй гэж?
- Зангилаа тайлахад ямар стратеги ашигласан бэ? Эргээд бодоход илүү сайн үр дүнд хүрэхийн тулд юуг өөрөөр хийж болох байсан бэ?

В хэрэгсэл **Надад Зориулж Зур Дасгал**
Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахад олон нийтийн чиг баримжаа олгох⁶³

Зорилго: Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахын зорилго, механизм болон багийн (СРТ) бүрэлдэхүүний талаар гишүүдийн дунд зөвшилцөлд хүрэх.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх мэт)

Зааварчилгаа —

1. Надад зориулж зур дасгалын зорилгыг тайлбарла.
2. Гишүүдийг жижиг багт хуваа. Баг бүрээс бүлгийн чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг сонгох. Баг бүрийг багц хэрэгслээр ханга.

3. Баг бүр дараах асуултуудн дагуу ярилц: Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах талаар тэд ямар ойлголттой байдаг вэ?
  - Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахад тэдний оролцоо яагаад чухал вэ?
  - Тэд бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахад хэрхэн хийхээр төлөвлөж байна вэ?
  - Тэд бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахад ямар арга замаар хувь нэмрээ оруулахыг зорьж байна вэ?
  - Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах багын гишүүн хэн байх ёстой вэ?
4. Баг бүрт хэлэлцүүлгийн үр дүнг дүрслэн харуулахыг даалга.
5. Баг бүрт өөрсдийн зурсан зургаа танилцуулахад 5 минут хуваарил.
6. Ахлах чиглүүлэгч нь илтгэлүүдээс олж авсан ойлголтуудыг нэгтгэж, бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахын зорилго, механизмыг эцэслэн гаргана.
7. Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах багын бүрэлдэхүүн болон олон нийтийн хариуцлагын талаар зөвшилцөлд хүрэх.

С хэрэгсэл Сүрьеэгийн талаар оролцооны нөөцийн зураглал **Мэдээлэл цуглуулах**⁶⁴

Зорилго — Орон нутгийн сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн нөөцийн талаар мэдээлэл цуглуулж, дутагдлыг илрүүлж, сүрьеэгийн тусламж, үйлчилгээний хэрэгцээг үнэлэх.

Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

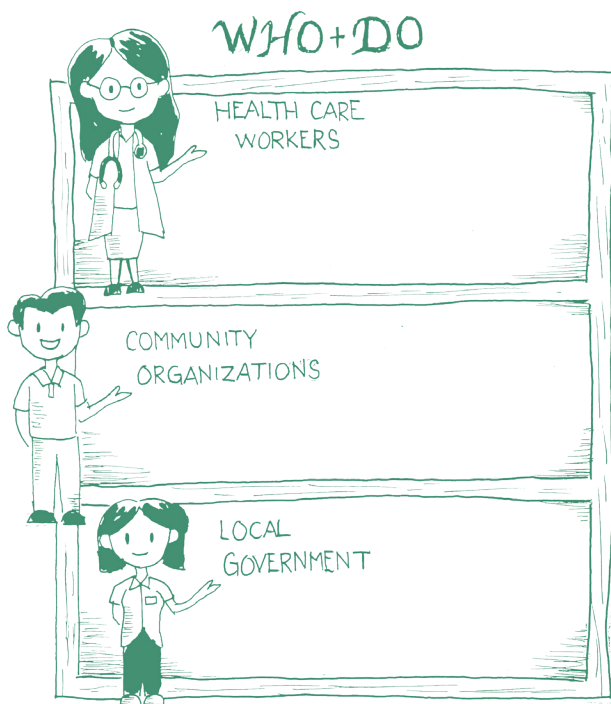
Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, хаягдал материал, өнгөт үзэг, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх мэт)

Зааварчилгаа —

1. Иргэдийн оролцоотой нөөцийн зураглалын зорилгыг тайлбарла.
2. Гишүүдийг жижиг бүлэгт хуваах. Бүлэг бүрээс илтгэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг сонго. Баг бүрийг шаардлагатай хэрэгслээр ханга.
3. Бүлэг бүрээс сүрьеэгийн нөөцийн талаар мэдээлэл өгөхийг хүс, үүнд:
  - Туслах үйлчилгээ (жишээ нь, сэтгэлзүйн)
  - Эрхээ хамгаалах үйл ажиллагаа болон харилцаа холбооны нөөц
  - Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээ, урьдчилан сэргийлэх, эрүүл мэндийг дэмжих чиглэлээр Олон нийтийн оролцооны санаачлага
4. Бүлэг бүрээс мэдээллийг газрын зураг хэлбэрээр тусгахыг хүс.
5. Галерейг үзэх явцад бүлгүүд өөрсдийн газрын зургийг үзүүлж, мэдээллийн талаар үзэгчидтэй хэлэлцүүлэг өрнүүлээрэй.

6. Бүлгийн илтгэгч бүр цуглуулсан мэдээллийн тоймыг илтгэнэ (5 минут) .
7. Дараа нь Ахлах чиглүүлэгч илтгэлүүдийн саналуудыг нэгтгэж, зураглалын дасгалаар тодорхойлсон гол дутагдал, хэрэгцээний талаар хэлэлцүүлэг явуулна.

Хэрэгсэл D “Хэн + Хийх” Тоглоом

Олон нийтийн оролцооны зорилгод оролцогч талуудыг тодорхойлох⁶⁵

Зорилго — Энэ тоглоом нь оролцогч талуудыг тодорхойлох, зорилгоо тодруулах зорилготой.

Тоглогчдын тоо — 1-10

Тоглуулах хугацаа — 20 - 45 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, хаягдал материал, өнгөт үзэг, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх мэт). Энэ тоглоомын үр дүн нь дараагийн хуудсанд үзүүлсэн матрицтай төстэй байх болно.

“Хэн + хийх” тоглоом	
Эрүүл мэндийн ажилтнууд	Сүрьеэгийн эмчилгээг дагаж мөрдөхөд сэтгэлзүйн нийгмийн дэмжлэг, тусламж
Олон нийтийн байгууллагууд	Сүрьеэгийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх, утга учиртай оролцоог дэмжих хөтөлбөр
Орон нутгийн засаг захиргаа	Сүрьеэгийн эсрэг сан, орон нутгийн бодлого
....	....
....	....

Заавар — Энэ үйл ажиллагаа нь олон нийтийн оролцоонд “Та хэнийг юу хийхийг хүсч байна” гэдгийг тодорхойлоход чиглэдэг. Бараг ямар ч үр дүнтэй оролдлого бусдаас тусламж хүсэх шаардлагатай болдог. Хэн + хийх -ийн жагсаалтыг гаргах нь тухайн ажлыг тоймлох энгийн арга юм.

1. Зорилгоосоо эхэл. Олон нийтийн оролцооны гол зорилгыг бичих эсвэл төсөөлөх.
2. Хоёр баганатай матриц үүсгэж, зүүн баганыг “Хэн”, баруун баганыг “Хийх” гэж тэмдэглэнэ.
3. Асуулт: Үүнийг хийхэд хэн оролцож байна вэ? Шийдвэр гаргагч нь хэн бэ? Шаардлагатай нөөц хэнд байна вэ? Хэн саад болж болох вэ? Хэний дэмжлэг хэрэгтэй вэ? Эдгээр хувь хүмүүс эсвэл бүлгүүд таны “Хэн” жагсаалтад байна.
4. “Хийх” гэдгийг тодорхойлоход ихэвчлэн илүү хэцүү байдаг. “Хэн” гэдэг бүрээс асуу: Тэд юу хийх хэрэгтэй эсвэл өөрөөр хийх ёстой вэ? Том зорилгод хүрэхийн тулд ямар үйл ажиллагаа явуулах вэ? Жагсаалтад байгаа “Хэн” тус бүрийг хүссэн, хэмжиж болохуйц арга хэмжээ тодорхойлох хүртэл хийх. Бүх боломжит “Хэн” болон “Хийх” -үүдийг авч үзвэл, аль нь илүү их ач холбогдолтой вэ? Хэн давуу эрхтэй вэ?

Е хэрэгсэл Халаасны график

Олон нийтийн мэдээллийн дүн шинжилгээ⁶⁶

Зорилго: — Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн гишүүдийг бие даан мэдээлэл цуглуулах, хүснэгтлэх, дүн шинжилгээ хийх боломжийг олгох.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг хүртэл

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, хаягдал материал, өнгөт үзэг, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент, санал өгөх цаас гэх мэт).

Зааварчилгаа —

Хамгийн энгийн загвараараа халаасны хүснэгт нь ихэвчлэн хэвтээ чиглэлд 4-6, босоо чиглэлд 6-аас 10 хүртэл халаасны эгнээтэй байдаг. Эдгээр нь өгөгдөл шаардлагатай

талбарыг харуулдаг ба сүрьеэгийн оношилгоо, эмчилгээнд хамрагдахад учирч буй саад тотгорууд гэх мэт орно. Эдгээр зураг бүр босоо баганын толгойд байрлуулсан байна. Хэрэв хүсвэл сүрьеэгийн өвчнөөр өвчилсөн хүмүүсийн хүйс, нийгмийн ангилал зэрэг нэмэлт хувьсагчдыг харуулахын тулд зургийг зүүн гар талд хавсаргаж болно.

1. Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээ авахад тулгарч буй саад бэрхшээлүүдийн талаар мэдээлэл өгөхөд халаасны хүснэгтийг хэрхэн ашиглаж болох талаар олон нийтийн гишүүдэд тайлбарла
2. 5 эсвэл 6 хүнийг гишүүдийн дүрд тоглох дасгалд урь. Тэд тус бүрд саналын хуудас (эсвэл мөчир, чулуу гэх мэт өөр зүйл) авах ёстоай. Энэхүү саналын хуудас эсвэл зүйлийг гишүүдийн хамгийн их тодорхойлсон сонголттой тохирох халаасанд хийнэ.
3. Санал хураах үйл явцын нууцлалыг хадгалах, мөн бусад хүмүүсийн сонголтыг ажиглах үед сонгогчдод үзүүлэх аливаа нөлөөллөөс хэрхэн сэргийлэх талаар тэднээс санал авах. (Боломжит нэг санал бол хүснэгт харуулсан самбарыг үзэгчдээс холдуулах явдал юм.)
4. Нууцлалыг баталгаажуулсны дараа оролцогч нар нэг бүрчлэн санал өгнө.
5. Санал хураалтын төгсгөлд хүн бүрийн нүдэн дээр халаас бүрээс саналыг анхааралтай гаргаж авахыг өөр бүлэг хүмүүсээс хүс. Саналын хуудсыг хялбархан тоолоход дөхөм болохуйц харгалзах халаасанд хийж “хүснэгт” үүсгэнэ. Үүнд хүрэх нэг арга бол халаас бүрийн саналыг хавсаргаж болох туузан цаас ашиглах явдал юм.

6. Хүснэгтлэх ажлыг дуусгасны дараа бүлгийнхэн үүсгэсэн өгөгдлийн ач холбогдлын талаар тунгаан бодож, “Яагаад ийм тодорхой тооны хүмүүст сүрьеэгийн үйлчилгээ үзүүлэхэд саад бэрхшээл тулгардаг вэ?” гэх мэт асуултыг тунгаан бодох хэрэгтэй. Нэмж дурдахад, энэ дээж нь манай нутгийн сүрьеэгийн халдвартай хүн амыг үнэн зөв төлөөлж байгаа эсэхийг анхаарч үзээрэй. Аль эсвэл бусад олон нийтийн гишүүдэд тулгарч буй янз бүрийн саад бэрхшээлийг судлаарай. Эдгээр саад бэрхшээл нь тэдний эрүүл мэнд, сайн сайхан байдалд хэрхэн нөлөөлж байгааг судалж, уулзалтын үеэр гарч болох бусад холбогдох асуултуудыг судлаарай.
7. Судалгааны үр дүнгийн бодит үр дагаврыг өгөгдлийн шинжилгээ, баталгаажуулалтын салшгүй хэсэг болгон авч үзэж, хэлэлцэх ёстой.
8. Хэлэлцүүлгийн үр дүнг нэгтгэн дүгнэнэ үү.

Хэрэгсэл F Оли, нийтийн асуудлын шинжилгээ Олон нийтийн шинжилгээ, асуудлыг шийдвэрлэх⁶⁷

Зорилго: Сүрьеэд өртсөн олон нийтэд тулгамдсан асуудлуудад дүн шинжилгээ хийж, шийдэл гаргахад нь туслах.

Үргэлжлэх хугацаа: — 45 минутаас 1 цаг хүртэл.

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент). Нэмж хэлэхэд, тодорхойлсон асуудлуудыг харуулсан зураг байх шаардлагатай.

Зааварчилгаа —

1. Олон нийтийн гишүүдэд эгзэгтэй ослын шинжилгээний хэрэгслийн зорилго, үйл ажиллагааны талыг тодруулах/ тайлбарлах.
2. Олон нийтийн тодорхойлсон асуудлуудыг харуулсан үзүүлэн тавь.
3. Үзүүлэн дүрсэлсэн асуудлуудад дүн шинжилгээ хийж, нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлж, боломжит шийдлүүдийг санал болгохыг олон нийтийн гишүүдээс хүс.
4. Асуудлыг шийдвэрлэх янз бүрийн хувилбаруудын давуу болон сул талуудыг судлах.
5. Хэлэлцүүлгээс гарсан үр дүнгийн талаар товч дүгнэлт гарга.

Хэрэгсэл 6 Олон Нийтийн Мэдээллийн Хуудас

Inputting of data results from community profiling

Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн өгөгдлийн үр дүнг оруулах. Бүлгүүдийн талаарх мэдээлэл цуглуулах баг мэдээлэлийг боловсруулж, дүн шинжилгээ хийж дууссаны дараа холбогдох бүх үр дүнг нэгтгэнэ, дүгнэлт хийнэ. Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн тайланг олон нийтийн гишүүдэд бүтээлч байдлаар танилцуулж, эцсийн баталгаажуулалт хийнэ. Боломжтой нөөцөөс хамааран бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийг танилцуулах цөөнгүй арга нь доор үзүүлсэн шиг олон нийтийн мэдээллийн хуудас эсвэл видео танилцуулга, комикс байж болно.

ОЛОН НИЙТИЙН МЭДЭЭЛЛИЙН ХУУДАС	
Сүрьеэт өртсөн олон нийтийн хүн ам (жишээ нь: хоригдлууд, уурхайчид гэх мэт): _____	
Байршил (жишээ нь: Бүс/аймаг/дүүрэг): _____	
Огноо (жишээ нь, бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулсан хугацаа –2023 оны 10-р сарын 1-31): _____	
А. Хүн ам зүйн онцлог — Хүн амын тоо — Нас хүйсийн хуваарилалт — Хүйс — Мэргэжил/орлогын эх үүсвэр — Боловсрол	
Б. Сүрьеэтэй холбоотой мэдлэг, ур чадвар, хандлага	
В. Сүрьеэтэй холбоотой нөхцөл байдлын байдал	
Г. Сүрьеэ өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, оношлох, эмчилгээ	
Д. Сүрьеэгээс урьдчилан сэргийлэх, оношлох, эмчлэх үйлчилгээний хүртээмжтэй холбоотой асуудал	
Е. Сүрьеэгээс урьдчилан сэргийлэх, эмчлэхтэй холбоотой дутагдал, хэрэгцээ	

4.2.2 Олон нийтийн оролцооны төлөвлөлт

Бэлтгэл үе шатанд олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөний ач холбогдлыг онцолж өгдөг. Энэхүү төлөвлөгөөг боловсруулахдаа дараахь техник, хэрэгслийг ашиглах боломжтой.

А хэрэгсэл *Ойр дотно байдлын зураглал*
Олон нийтийн оролцоог төлөвлөх багийн үүргийн талаар олон нийтэд чиглүүлэх⁶⁸

Зорилго — Олон нийтийн оролцоог төлөвлөх багийн чиг үүргийг ойлгож, тодорхой болгох.

Үргэлжлэх хугацаа — 30-аас 45 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент). Олон нийтийн оролцоог төлөвлөх багийн чиг үүргийг тодорхойлсон Ойр дотно байдлын зураглал/ Affinity Mapping.

Зааварчилгаа —

1. Ойр дотно байдлын зураглалын зорилго, хийх журмыг тайлбарлах
2. Гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд хуваа. Бүлэг бүр бүлгийн чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг томил. Бүлэг бүрт багц хангамж тараана.
3. Дараах асуултыг бүлэг тус бүрд тавь: Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийн оролцооны төлөвлөлтийн баг байгаа эсэхээс хамаарч хэрхэн өөрчлөгдөх вэ?
4. Гишүүдэд санал бодлоо тус тусын тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр тэмдэглэж, хариултаа хэрхэн бичихийг зааварчилна (тэмдэглэл бүрт нэг санаа).

5. Хангалттай тооны санаа бий болсны дараа гишүүдийг тэдгээр санаа оноогоо ижил төстэй ангилалд оруулахад чиглүүл. Дараа нь эдгээр ангилалдаа шошго хийж, санаа оноо нь яагаад тодорхой ангилалд хамаарах ёстой вэ, ангилал хоорондоо хэрхэн холбогдож байна вэ гэх зэргээр бэлдэж хэлэлцүүлэгт оролцоорой.
6. Бүлэг тус бүрд ярилцсанаа нэгтгэн танилцуулахад 5 минут хуваарил.
7. Ахлах чиглүүлэгч нь олон нийтийн оролцоог төлөвлөх багийн зорилго, үүрэг хариуцлагатай холбож нэгтгэнэ.

В хэрэгсэл *Дүрд тоглох замаар олон нийтийн алсын харааг бүрдүүлэх*
Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн ирээдүйн төлөөх хүсэл эрмэлзлийг судалж, энэхүү алсын харааг хэрэгжүүлэхийн тулд олон нийтийн оролцоонд шаардлагатай сайжруулах зүйлсийг тодорхойлох.

Зорилго — Олон нийтийн гишүүдэд олон нийтийн оролцооны талаарх өөрсдийн үзэл бодлыг илэрхийлэх боломжийг олгох.

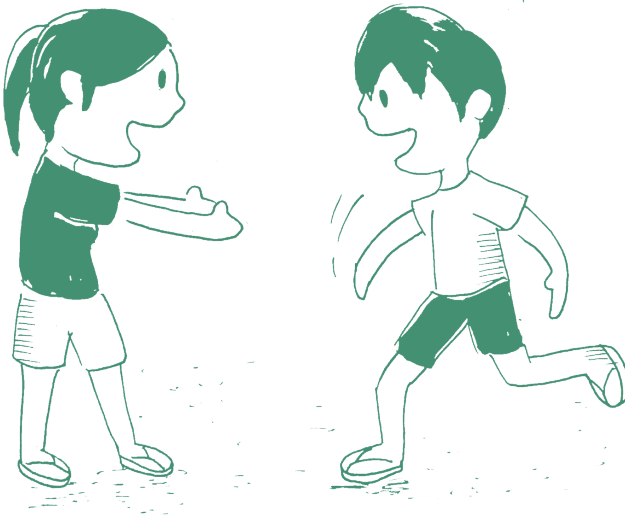
Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

Тавигдах шаардлага — Ахлах сургагч багш, сургагч багш, флипчарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх мэт гэх мэт шаардлагатай хэрэгслийн хамт. Үүнээс гадна сонины хуудас, зураг, гарын авлагын асуулт болон уулзалтын өрөөнд байгаа бусад материалыг ашиглана.

Зааварчилгаа —

1. Олон нийтийг алсын хараатай болгоход дүрд тоглох замаар гүйцэтгэхын зорилго, механизмын талаар тайлбар өгнө үү.
2. Гишүүдийг 7-10 хүнтэй бүлэг болгон зохион байгуул. Бүлэг тус бүрд бүлгийн чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг томилж, шаардлагатай материалаар хангах
3. Бүлэг бүрийг дараах асуултуудад санал бодлоо солилцож хариулахыг хүс: “Алсын хараа” гэдэг нэр томъёо таны хувьд ямар утгатай вэ?
  - Сүрьеэд өртсөн хүний хувьд таны хувийн алсын хараа юу вэ? Та ойрын таван жилд өөртөө болон гэр бүлийнхээ төлөө ямар хүсэл тэмүүлэлтэй байна вэ?
  - Өөрийгөө болон гэр бүлийнхээ талаарх таны алсын харааг хэрэгжүүлэхэд ямар ямар саад бэрхшээл тулгарч болох вэ?
  - Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн төлөө та ямар хүсэл эрмэлзэлтэй байна вэ? Ирэх таван жилд олон нийтийн удирдагчид болон гишүүдэд ямар хүсэл тэмүүлэл байна вэ?
  - Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн талаарх таны төсөөлөлд хүрэхэд ямар ямар саад бэрхшээл тулгарч болох вэ?

4. Олон нийтийн гишүүдэд бүлгийн хэлэлцүүлгийн үр дүнг дүрд тоглох замаар харуулах болно гэдгээ мэдэгд.
5. Ахлах чиглүүлэгч тоглосон сэдвүүдийн талаар эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, олон нийтийн алсын хараа, оролцооны зорилго, зорилтыг бий болгоход хэрхэн нөлөөлж болохыг онцлон тэмдэглэнэ.
6. Хуралдааны дараа олон нийтийн алсын хараатай холбоотой бүлгийн үр дүнг нэгтгэн гаргана.

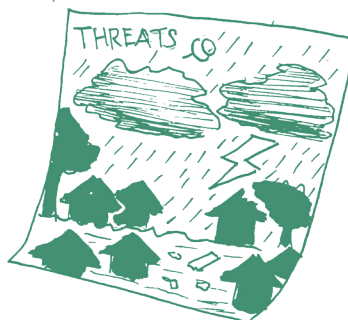

С Хэрэгсэл Давуу тал, Сул тал, Боломж, Аюулын шинжилгээ (SWOT)

Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах эсвэл нөхцөл байдлын дүн шинжилгээнээс авсан өгөгдлийг ашиглан давуу тал, сул тал, боломж, аюул заналыг тодорхойлох⁶⁹

Энэ хэрэгсэл нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн талаар бидний алсын хараа эсвэл хүсч буй төлөвтэй холбоотой бидний хөрөнгө, давуу тал, эсвэл сул талыг үнэлэхэд ашиглагддаг. Энэ хэрэгслээр дамжуулан бид сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах бидний төсөөлж буй ирээдүйд нөлөөлж болох боломжууд болон болзошгүй аюулыг үнэлж чадна. Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюул Заналхийллийн Шинжилгээ нь олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг боловсруулахад үнэ цэнэтэй юм.

Зорилго — Гишүүдэд өөрсдийн давуу талыг танин мэдэх, сул талуудыг шийдвэрлэх, удахгүй болох боломжуудыг ашиглах, олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх явцад эрсдэл, аюулыг бууруулахад туслах.

Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг 30 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, хаягдал материал, өнгөт үзэг, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх мэт). Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюулын Шинжилгээний загварыг үзүүлэн болгон ашиглах

Зааварчилгаа —

1. Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюулын шинжилгээний хэрэгслийн зорилго, механизмыг тайлбарлана уу.
2. Гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд хувааж, бүлэг бүр чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг сонгоно. Бүлэг бүрийг шаардлагатай хэрэгслээр хангана.
3. Дөрвөн квадратыг (Хүчтэй тал, Сул тал, Боломж, Тохиох аюул) цаасан дээр зур.
4. Олон нийтийн гишүүдэд дараахь зүйл дээр санал бодлоо солилцохыг даалга.
  - **Давуу тал:** Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн алсын хараанд хүрэхэд хувь нэмрээ оруулж чадах давуу талыг нь тодорхойлох.
  - **Сул тал:** Тэдний сайжруулах шаардлагатай талуудыг тодорхойлох.
5. Бүлэг бүр өөрийн давуу болон сул талуудын хариултыг баримтжуулахын тулд тэмдэглэлийн наадаг цаас ашиглан заасан квадратад байрлуулна.
6. Гишүүдийг дараах асуудлаар санал бодолоо солилцох:
  - **Боломж:** Тэдний давуу талыг харгалзан Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн алсын хараанд хүрэхийн тулд гадаад орчны боломжит нээлт эсвэл хэтийн төлөвийг тодорхойлох.
  - **Тохиох аюул:** Илрүүлсэн сул талуудыг харгалзан үзээд даван туулах шаардлагатай гадаад орчны саад бэрхшээлийг тодорхойлох.

7. Бүлэг бүр боломж, аюул заналхийллийн талаархи хариултаа тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр тэмдэглэж, тэдгээрийг заасан квадратад байрлуулна.
8. Гишүүдэд давуу тал, сул тал, боломж, аюул заналхийллийн жагсаалтын талаар санал өгөхийг (Тийм эсвэл Үгүй) даалга.
9. Санал хураалтын дараа үр дүнг нэгтгэж, олон нийтийн гишүүдийг алсын хараанд хүрэхэд чухал ач холбогдолтой давуу тал, сул тал, боломж, аюул заналхийллийг эрэмбэлэх.
10. Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюул Заналхийллийн Шинжилгээний үр дүнгийн хураангуйг гаргаж, олон нийтийн оролцоог төлөвлөх үйл явцад түүний ач холбогдлыг тодруулна.

Хэрэгсэл D Найз эсвэл Дайсан Тоглоом/Оролцогч талуудын дүн шинжилгээ

олон нийтийн оролцоонд оролцогч талуудыг тодорхойлох, тэдний тодорхой сонирхол, хэрэгцээг ойлгох, нөлөөллийн түвшинг тодорхойлох, тэдэнтэй харилцах хамгийн үр дүнтэй арга замыг стратеги боловсруулах^{70, 71}

Зорилго — Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтвортой сүлжээ, санаачилгыг бий болгох зорилгоо дэмжих эсвэл саад болох оролцогч талуудыг танихад нь олон нийтийн гишүүдэд туслах.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг хүртэл

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, өнгөт үзэг, тэмдэглэлийн наадаг цаас, өнгийн үзэг (дор хаяж 3 өнгө), цахилгааны лент гэх мэт). Оролцогч талуудын байгууллагын бүтэц зургийг үзүүлэн болгон ашиглаарай.

Зааварчилгаа —

1. Тоглоомын зорилго, механизмын талаар тайлбар өгөх.
2. Бүлэг тус бүр чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг сонгох замаар олон нийтийн гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд зохион байгуул. Бүлэг бүрийг шаардлагатай материалаар хангана.
3. Оролцогч талуудын зохион байгуулалтын бүтцийг дараахь байдлаар тодорхойлохыг олон нийтийн гишүүдэд уриалах:
  - 10 минутын турш санал бодолоо солилцох: Олон нийтийн оролцооны зорилгод хүрхэд оролцогч талуудыг тодорхойлох. Байгууллага, институци, агентлаг, хувь хүмүүс гэх мэт аж ахуйн нэгжүүдийг эргэцүүлэн бодох. тэмдэглэлийн наадаг цаас бүрт нэг оролцогч тал бичүүлээрэй.
  - Санал бодолоо солилцсоны дараа бүлэг бүрийг оролцогч талуудыг танилцуулж, тэмдэглэлийн наадаг цаа хананд эсвэл флип чарт дээр нааж, санаагаа товч тайлбарлана уу.

- Ханан дээр байрлуулсан бүх наадаг цаас дээрхи тэмдэглэлийг ашиглан гишүүдээс тэдгээрийг зохион байгуулалтын урьдчилсан схемд оруулахыг хүс. Энэ ноорог нь зөвхөн бүдүүн тойм дүрслэл байх ёстой, хувь хүмүүсийг тойрог хэлбэрээр дүрсэлсэн хүнийг төлөөлөх "U" үсгийг доош нь харуулсан байна. Хэсэг хүмүүсийн хувьд энгийн дүрслэл нь ойролцоох гурван хүн байж болно.
  - Тэмдэглэлийн наадаг цаас дээрхи тэмдэглэлийг зохион байгуулалтын бүдүүвчийн төслийг лавлагаа болгож самбар дээр маркер ашиглан илүү боловсронгуй хувилбарыг бүтээ.
  - Ойлгоход хялбар болгохын тулд бүх оролцогч талууд тодорхой шошготой байх ёстой.
  - Одоогоор байхгүй байгаа боловч болзошгүй нөлөөллийн талаар авч үзэх шаардлагатай байгууллагын ирээдүйн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг заана уу.
  - Өөрчлөлт, санаачилгад өртсөн эсвэл дүн шинжилгээ хийж буй газруудыг дугуйлан тодорүүл.
4. Зохион байгуулалтын бүдүүвчийг боловсруулж дууссаны дараа олон нийтийн оролцооны санаачлагад оролцогч талуудын хандлага, дэмжлэгийн түвшинг тодорхойлох үндэслэлийн талаар гишүүдтэй иж бүрэн хэлэлцүүлгийг эхлүүл.
5. Оролцогч тал бүрийн талаар нэг бүрчлэн дэлгэрэнгүй яриа өрнүүлэх. Илчлэх зорилготой: Олон нийтийн оролцооны санаачлагын талаарх тэдний байр суурь:
- Тэд дэмжиж байна уу, төвийг сахисан уу эсвэл эсэргүүцэж байна уу? Ямар хэмжээгээр, яагаад?
  - Тэдний нөлөөллийн цар хүрээ: Энэ оролцогч тал хэр их нөлөө үзүүлж байна вэ? Энэ нь өндөр, дунд эсвэл бага байна уу?
  - Оролцогч талуудын хоорондын харилцааны бат бөх байдал: Тэд хэнд нөлөөлж, хэн тэдэнд нөлөөлдөг вэ? Ямар түвшинд?
  - Оролцох хүсэл эрмэлзлэлийн түвшин: Өндөр, дунд, бага уу?
6. Тодорхой сонирхогч талуудын зан чанарыг тодорхойлоход хүндрэлтэй байгаа бол дараагийнх

руу шилжинэ. Нэмэлт хэлэлцүүлэг нь тодорхой болж, маргаантай асуудлуудыг эргэн харах боломжийг танд олгоно.

7. Гишүүд зөвшилцөлд хүрсний дараа өөрийн дүгнэлтийг дүрс ашиглан дүрслэн харуул. Эмотикон эсвэл бусад тэмдэг ашиглах талаар бодож үзээрэй, тухайлбал:
  - Ногоон инээмсэглэл нь дэмжигч талуудыг илтгэнэ.
  - Эрчим хүч багатай оролцогч талуудыг төлөөлөх гурван баарны нэг нь цэнэглэгдсэн зай.
  - Төөрөгдөлтэй оролцогч талуудыг илтгэх үүл.
8. Ахлах чиглүүлэгч нь оруулсан хувь нэмрийг нэгтгэн дүгнэж, олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг боловсруулахад тэдний ач холбогдлыг онцлон тэмдэглэнэ. Доорх оролцогч талуудын зураглалын жишээ нь энэ үйл ажиллагааг нэгтгэх явцад нэмэлт удирдамж болж чадна.

Оролцогч талуудын зураглалын жишээ —

Stakeholder Groups	Сүрьеэтэй холбоотой анагаах ухааны мэдрэг.	Хамт ажиллагсаддаа өндөрөөр үнэлдэг ажиллагсаддаа өндөрөөр үнэлдэг.	Сүрьеэтэй холбоотой оролцогч талуудыг түрүүлж авна.	Байгуулагадаа шийдвэр гаргах үүрэгтэй хүмүүс.	Оролцогч талуудын нүртгэмж.	Боломжит түншүүдэд нэвтрэх.	Эрүүл мэндийн хөгөлбөр боловсруулах чиглэлээр мэргэжилтэн.	Бодлого боловсруулагчдад өндөр түрлийг түрүүлж авна.	Сүрьеэтийн хөгөлбөр, үйлчилгээтэй танилцах.	Сүрьеэтийн Агурам, журмын талаархи ойлголт.	Уулзалтыг хөгөөлөх.	Удирдах цацвар
Сүрьеэгийн хөтөлбөрт хамрагдсан ажилтнууд												
Гол хүн амын удирдагчид, тэр дундаа овгийн болон албан бус удирдагчид												
Мэргэжлийн байгууллага/Үйлдвэрчний эвлэл												
Орон нутгийн хүрээнд буюу гол хүн амтай үйл ажиллагаа явуулдаг нийгэмд түшиглэсэн байгууллага (НБХ), төрийн бус байгууллага (ТББ) болон итгэл үнэмшилд суурилсан байгууллагууд (НБХ)												
Үе тэнгийнхний дэмжлэг болон Олон нийтийн гишүүдэд нөлөөлж болох бусад албан бус бүлгүүд												
Эрсдэлтэй хүн амын доторх ажил олгогчид.												
Албан ёсны эрүүл мэндийн үйлчилгээ үзүүлэгчид												
Лабораторийн орчингийн удирдлагууд												
Хувийн хэвшил												
Шоронгийн удирдлагууд												
Хэвлэл мэдээлэл/нийгмийн оролцооны зохицуулагчид												
НҮБ/хүний эрх/ онцгой байдлын агентлагууд												

Е хэрэгсэл Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөө

Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг бий болгох нь олон нийтийг дайчлах, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд гол үүрэг гүйцэтгэдэг.^{72,73}

Зорилго — Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтвортой сүлжээ, санаачилгыг бий болгох зорилгыг дэмжих эсвэл саад болох оролцогч талуудыг танихад нь олон нийтийн гишүүдэд туслах.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг хүртэл

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, хаягдал материал, өнгөт үзэг (дор хаяж 3 өнгө), тэмдэглэлийн наадаг цаас, цахилгааны лент гэх мэт). Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн өгөгдөл (CP), нөхцөл байдлын дүн шинжилгээ, Давуу тал, Сул тал, Боломж, Аюул заналхийллийн Шинжилгээ (SWOT), оролцогч талуудын дүн шинжилгээ, болон бусад холбогдох мэдээллийн эх сурвалж.

Зааварчилгаа —

1. Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулахад хамаарах зорилго, үйл ажиллагааны үйл явцыг тодорхой болгох.
2. Олон нийтийн гишүүдийг 7-10 хүнтэй бүлэг болгон зохион байгуул. Бүлэг тус бүрд бүлгийн чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг томилохыг даалга. Бүлэг бүрийг шаардлагатай материалаар хангана.
3. Бүлэг бүрийг сүрьеэд өртсөн олон нийтэд тогтвортой сүлжээ буюу санаачилга бий болгох талаар дараах асуултуудад санал бодолоо солилцох:
  - Ямар арга хэмжээ, өөрчлөлт гарах вэ? Хэзээ вэ?
  - Хэрэгжилтийг хэн хариуцах вэ? Хэзээ (эсвэл хэр удаан)?
  - Ямар нөөц шаардлагатай вэ? Хэзээ хэрэгтэй вэ?
  - Харилцаа холбоо (юуны талаар хэнд мэдэгдэх шаардлагатай), хэзээ?

4. Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөөний Загвар эсвэл Форматыг ашиглан бүлгийнхээ үр дүнг харуулах болно гэдгээ Олон нийтийн гишүүдэд тайлбарла.
5. Ахлах чиглүүлэгч нь бүлэг тус бүрээр бий болгосон Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөөний агуулгын талаар эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, нийтлэг болон ялгаатай талуудыг тодорхойлно. Дараа нь олон нийтийн оролцооны төлөвлөлтийн баг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний төслийг эцэслэн боловсруулна.
6. Олон Нийтийн Оролцоог Хангах Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөөнд тусгагдсан бүлгийн үр дүнгийн нэгтгэлийг эргэцүүлэн бодох хуралдааны дараа хийнэ.

Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний загвар формат —

Үйл ажиллагаа	Тодорхойлолт	Оролцогч талуудын бүлэг	Үйлдлүүд	Нөөц ба төсөв	Хугацаа	Удирдаж буй хүн
Бэлтгэл үе шат:						
Олон нийтийг дайчлах үе шат:						
Олон нийтийн системийг бэхжүүлэх үе шат:						

Олон Нийтийн Оролцооны Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөө —

Үйлдлийн алхамууд	Хариуцсан хүн	Эцсийн хугацаа	Боломжтой эсвэл шаардлагатай нөөц/дэмжлэг		Болзошгүй саад бэрхшээл	Хэрэгжүүлэх харилцааны төлөвлөгөө
Даалгаврын тодорхойлолт	Үйл ажиллагааг хэн хийх вэ?	Үйл ажиллагаа хэзээ дуусах вэ?	Боломжтой нөөцүүд.	Шаардлагатай нөөц (санхүү, хүний, улс төрийн болон бусад).	Хувь хүн, байгууллагуудын болзошгүй эсэргүүцэл, яаж?	Эдгээр арга хэмжээнд мэдээлэх/оролцуулах ёстой хувь хүн, байгууллага.
Алхам 1 Хариуцсан хүн: _____						
Алхам 2 Хариуцсан хүн: _____						
Алхам 3 Хариуцсан хүн: _____						
Алхам 4 Хариуцсан хүн: _____						

4.2.3 Нөөц бололцоог дайчлах

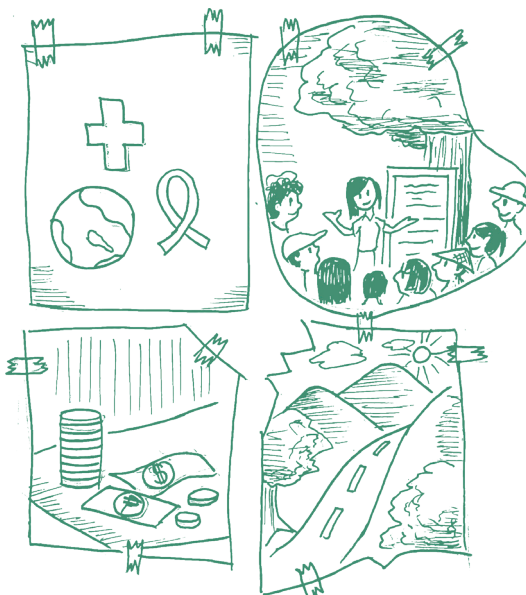
Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөнд тусгагдсан зорилго, зорилт, үйл ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлэхэд нөөц бололцоо хамгийн чухал. Дараах хэрэгслүүд нь олон нийтийг дайчлах арга хэмжээ болон олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS)-д нөөцийг хэрхэн дайчлах тухай ойлголтыг санал болгодог.

А хэрэгсэл Нөөцийг дайчлах тухай эвлүүлэг
Утга учир, ач холбогдол, бүрэлдэхүүн хэсгүүд

Зорилго —

Олон нийтийн оролцоонд нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөөний ач холбогдол, бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн талаарх ойлголтыг олон нийтэд хүргэх

Үргэлжлэх хугацаа —
30 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, үзэг, цахилгааны лент, хайч, хуучин сонин, сэтгүүл гэх мэт).

Зааварчилгаа —

1. Нөөц бололцоог дайчлах эвлүүлэг үүсгэх зорилго, журмын талаар тайлбар өгнө.
2. Бүлэг тус бүр чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтөлгчийг сонгох замаар олон нийтийн гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд зохион байгуул. Бүлэг бүрийг шаардлагатай хэрэгслээр хангана.

3. Бүлэг бүрээс Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтвортой сүлжээг бий болгох талаар дараах асуултуудын талаар санал бодолоо солилцох:
  - Нөөц бололцоог дайчлах нь юуг хамардаг, яагаад шаардлагатай вэ?
  - Нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөөг ямар зорилгоор боловсруулж байна вэ?
  - Нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөөний чухал бүрэлдэхүүн хэсгүүд нь юу вэ?
4. Олон нийтийн гишүүд санал бодолоо солилцсоны дараа дээр дурдсан асуултын санаа/хариултыг илэрхийлсэн хуучин сонин, сэтгүүлээс зураг хайчлах хэрэгтэйг зааж өг. Дараа нь тэд эдгээр зургийг флип чарт дээр нааж, ангилж, хана эсвэл самбар дээр тогтооно.
5. Зургуудыг галерейгаар үзэх ба энэ үеэр олон нийтийн гишүүд асуултын санаа/хариултыг хамгийн сайн илэрхийлж буй зургийг тэмдэглэх ёстой (тэмдэглэгээ хийхдээ эмотикон ашиглах талаар бодож үзээрэй).
6. Ахлах чиглүүлэгч нь тэмдэглэсэн зургууд дээр үндэслэн олон нийтийн гишүүдийн гаргасан дүгнэлт талаар эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан явуулна.
7. Бодлого эргэцүүлсний дараа нөөц бололцоог дайчлах төлөвлөгөөний тодорхойлолт, ач холбогдол, элементүүдийн талаар бүлгийн дүгнэлтийг нэгтгэнэ. Хэлэлцүүлэг нь нөөцийг дайчлах бүрэлдэхүүн хэсгийн үйл явцыг мөн багтаах ёстой.

В хэрэгсэл *Нөөцийг Дайчлах Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөө*
Нөөцийг дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг тусгах нь олон нийтийн оролцооны стратегийн чухал хэсэг юм^{74,75}

Зорилго — Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтвортой сүлжээг бий болгох эсвэл сүрьеэтэй тэмцэх аливаа төсөл/ санаачилгыг дэмжих эсвэл саад болох оролцогч талуудыг тодорхойлоход гишүүдэд туслах.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг хүртэл

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт). Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн өгөгдөл, нөхцөл байдлын дүн шинжилгээ, Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюул Заналхийллийн (SWOT) шинжилгээ, оролцогч талуудын шинжилгээ болон бусад холбогдох мэдээллийн эх сурвалжаас авсан өгөгдлийг ашиглана уу. Нөөцийг дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон холбогдох маягтын жишээ.

Зааварчилгаа —

1. Нөөц бололцоо дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг боловсруулах зорилго, журмын талаар тайлбар өгнө. Нөөц бололцоог дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон холбогдох маягтуудын жишээг харуул.
2. Бүлэг тус бүр чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчийг сонгох замаар олон нийтийн гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд зохион байгуул. Бүлэг бүрийг шаардлагатай хэрэгслээр хангана.
3. Бүлэг бүрийг Сүрьеэд өртсөн олон нийтэд тогтвортой сүлжээ бий болгох талаар дараах асуултуудад санал бодолоо өгөхийг хүс.
  - Санхүүжилт босгох эсвэл нөөц бүрдүүлэх зорилго юу вэ (үүнийг Олон нийтийн оролцооны алсын хараа, зорилго, зорилттой холбоно уу)?

- Танай байгууллага дотор (сүрьеэгийн халдвартай иргэд) хэн нь нөөцийг дайчлах үүрэгтэй бөгөөд тэд өөрсдийн үүрэг, хариуцлагын талаар тодорхой ойлголттой байдаг уу?
  - Таны үндсэн хандивлагчид эсвэл хөрөнгө/ нөөцийн эх үүсвэрүүд хэн бэ (оролцогч талуудын шинжилгээгээр тодорхойлсон)?
  - Та тэргүүлэх ач холбогдол бүхий доноруудаа хэрхэн тодорхойлох, хандах, төлөвшүүлэхээр төлөвлөж байгаа бөгөөд эдгээр ажлыг хэн хариуцах вэ? Та үйл ажиллагааныхаа алхмуудыг хэзээ хэрэгжүүлэх вэ?
  - Таны нөөцийг дайчлах хүчин чармайлтыг дэмжихийн тулд ямар бодит тогтолцоо, журмыг бий болгох шаардлагатай вэ?
4. Олон нийтийн гишүүд санал бодолоо солилцсоны дараа үйл ажиллагааны загвар төлөвлөгөө болон холбогдох маягтуудыг флип чарт ашиглан бөглөхийг зааж өг.
  5. Олон нийтийн гишүүд үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг харуулсан флипчартуудыг үзэж, үйл ажиллагааны талаар таалагдаж буй гурван зүйлийг тодруулна. Сэтгэгдэл эсвэл санал хүсэлтийг нэгтгэхийн тулд үүнийг бүлэг бүр хийж болно.
  6. Ахлах чиглүүлэгч нь үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний талаарх санал хүсэлт, сэтгэгдлийн үндсэн дээр олон нийтийн гишүүдийн үр дүнгийн талаар эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлнэ.
  7. Тусгалын хэсэг буюу эргэцүүлэн бодсоны дараа бүлгийн үр дүнг нэгтгэнэ.

Нөөцийг дайчлах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний**маягтын загвар: —**

Зорилго:					
Стратегийн тэргүүлэх чиглэлүүд:					
Зорилго:					
Зорилтууд:					
Зүйлс	Үйлдлийн алхамууд	Хариуцсан хүн	Шаардлагатай дэмжлэг	Тэргүүлэх түвшин	Эцсийн хугацаа
Зорилтууд					

Нөөц, тэргүүлэх нөөцийн хэрэгцээ, нөөцийн хэрэгцээ, дутагдалыг тодорхойлох маягт

Нөөцийг тодорхойлох		
Нөөцийн ангилал: Ямар төрлийн нөөцүүд хэрэгтэй байж болох вэ?	Нөөцийн хэрэгцээ: Танай байгууллагын онцлог юу вэ?	
Тэргүүлэх нөөцийн хэрэгцээ		
Байгууллага:		
Тэргүүлэх нөөцийн хэрэгцээ №1		
Тэргүүлэх нөөцийн хэрэгцээ №2		
Тэргүүлэх нөөцийн хэрэгцээ №3		
Нөөцийн хэрэгцээ ба дутагдал		
Тэргүүлэх нөөцийн хэрэгцээ	Энэ хэрэгцээг хангахын тулд одоогоор бэлэн байгаа нөөцүүд	Нөөцийн дутагдал Одоо байгаа нөөц - Таны хэрэгцээг хангахын тулд танд юу хэрэгтэй вэ = Нөөцийн дутагдал

4.2.4 Харилцаа холбооны төлөвлөлт

А хэрэгсэл Санааны Самбар

*Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад олон нийтийг татан оролцуулах үр дүнтэй харилцааны чухал шинж чанарыг тодорхойлох*⁷⁶

Зорилго— Олон нийтийн гишүүдэд үр дүнтэй олон нийтийн оролцоонд зайлшгүй шаардлагатай чадварлаг харилцааны чухал шинж чанарыг танихад нь туслах.

Үргэлжлэх хугацаа — 30 – 45 минут

Шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт). Чадварлаг харилцаа холбооны онцлог шинж чанаруудыг агуулсан дөрвөн флип чарт.

Зааварчилгаа —

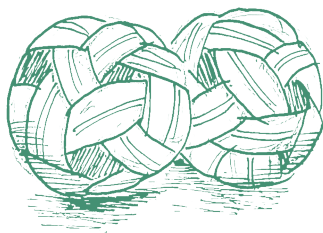
1. Санааны самбарын зорилго, үйл явцыг тайлбарла.
2. Олон нийтийн гишүүдэд энэ нь том бүлэг буюу нэгдсэн хуралдаан гэдгийг тайлбарла. Тэд чадварлаг харилцааны чухал шинж чанаруудын талаар эргэцүүлэн бодоход 10 минут зарцуулна.
3. Санал бодлоо хуваалцсаны дараа олон нийтийн гишүүн бүр өөрийн санаагаа тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр бичиж, тэдгээрийг дараах шинж чанаруудтай цаасан хуудсанд наана.
  - а. Бэлэн байдал
  - б. Ил тод байдал
  - в. Товч тодорхой байх
  - г. Ёс зүй
4. Олон нийтийн гишүүдээс самбар дээрх санаануудыг үзэхийг хүс. Тэд хамгийн их үнэлэж байгаа санаагаа тэмдэглэхийн тулд инээмсэглэлийн эмотикон наах,

санал нийлэхгүй байгаа бол гунигтай эмотикон ашиглах болно.

5. Ахлах чиглүүлэгч нь үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний талаарх санал хүсэлт, сэтгэгдлийн үндсэн дээр гишүүдийн үр дүнгийн талаар эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан явуулна.
6. Бүлгийн ажлын үр дүнгийн нийлэгжилтийг эргэцүүлэн бодох хэсгийн дараа хийж, чадварлаг илтгэгчийг юу тодорхойлдог вэ, энэ нь олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг үр дүнтэй хүргэхэд яагаад чухал болох талаар нэмэлт хэлэлцүүлгийг хийнэ.

Хэрэгсэл В Харилцаа Холбооны Төлөвлөгөөний Загвар
Олон нийтийн оролцооны харилцааны төлөвлөгөөг боловсруулахад гарын авлага болгон ашиглаж болно

Харилцааны зорилго	Зорилтот бүлэг	Гол санаа	Хэвлэл мэдээллийн суваг	Нөөц, цаг хугацаа, хариуцсан хүн/нэгж

4.3 Дайчилгааны үйл ажиллагаа, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх оролцооны хэрэгсэл

Энэ хэсэгт үзүүлсэн хэрэгслүүд нь олон нийтийг дайчлах, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх үе шатуудыг хэрэгжүүлэхэд туслах зорилготой юм. Тодруулбал, өгөгдсөн хэрэгслүүд нь удирдагчид болон олон нийтийн гишүүдийг чадавхижуулах, сүлжээг бий болгох, сурталчлах, олон нийт удирдсан хяналтыг, оролцооны үнэлгээнд зориулагдсан болно.

4.3.1 Олон нийтийн удирдаж болон гишүүдийн чадавхийг бэхжүүлэх

А хэрэгсэл Үүнийг Эргүүл Тоглоом

Асуудлыг шийдвэрлэх ур чадварыг ашиглан олон нийтийг дайчлах, олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэхэд (CSS) оролцох⁷⁷

Зорилго — Олон нийтийн гишүүдэд сорилтуудыг боломж гэж ойлгож, тодорхой нөхцөл байдалд үндэслэн асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой саналуудыг өгөх боломжийг олгох. “Үзэл бодол төрдөггүй, бүтээгддэг.”

Үргэлжлэх хугацаа — 30 минут - 1 цаг

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, хамтран чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, цахилгааны лент, үзэг гэх мэт). Чадварлаг харилцааны ажилтанд тохирсон шинж чанаруудтай дөрвөн флип чарт.

Зааварчилгаа —

1. “Үүнийг эргүүл” тоглоомын зорилго, үйл явцыг тайлбарла.
2. Энэ тоглоомыг 5-20 тоглогч тоглох боломжтой бөгөөд хурлын өмнө эсвэл сургалтын үйл ажиллагааны нэг хэсэг болгон явуулж болно.

3. Уулзалтын өмнө 4-8 хуудас цаасыг ханан дээр байрлуул (доорх зурагт үзүүлсэн шиг). Дээд эгнээний аль ч хуудсан дээр тоглоомын нэрийг бичнэ үү. Зүүн доод хуудсан дээр “АЙДАС” гэсэн үгийг бичээд айдсыг илэрхийлсэн сэтгүүлийн дүрслэл эсвэл хайчлагдсан зургийг буулгаж болно.
4. “Үүнийг эргүүл” тоглоом нь Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн тогтвортой сүлжээг бий болгох зорилтынхоо ирээдүйг тодорхойлоход хэрэглэнэ.
5. Тоглогчдоос 5-10 минутыг тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр сэдвийн талаархи санаа зовоосон асуудал, айдас зэргийг чимээгүй бичихийг хүс. Энэ тоглоом нь айдсаа дахин тодорхойлох боломжийг олгодог тул тэдний айдас юу болох тухай шударга байхын чухлыг онцлон тэмдэглэ.
6. Доод эгнээний дагуух бүх хуудсыг бүрхсэн “АЙДАС” хуудсан дээрх тэмдэглэлүүдийг цуглуулж үзүүл. Олон нийтийн гишүүдтэй агуулгын талаар ярилцаж, өөрсдийн бичсэнийг дэлгэрүүлэхэд урь.
7. Зүүн дээд хуудсан дээр “НАЙДВАР” гэсэн үгийг бич. Тоглогчдод “АЙДАС” эгнээний агуулгыг хянаж үзэхийг зааварлаж, итгэл найдвараар нь өөрчлөх замаар хэтийн төлөвийг “эрвүүлэх/flip” оролдлого хий. Тэдэнд 10-15 минутын турш айдасдаа хариу үйлдэл болох болох санаануудыг тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр үүсгэхийг хүс.
8. Хоёр дахь багц тэмдэглэлийн наадаг цаас дээр бичсэн тэмдэглэлүүдийг цуглуулж, дээд эгнээний дагуу байршуулж, үйл явцад олон нийтийн гишүүдийг оролцуул.
9. Бүлэгтэй агуулгыг ярилцаж, хүмүүсийн бичсэн зүйлүүдийг нарийвчлан тайлбарлахыг хүс. Тоглогчдоос бодит арга хэмжээ авч болох итгэл найдварын тухай санал өгөхийг хүс. Бүлгийн хамт хамгийн олон санал авсан итгэл найдварыг ажиглаарай.

10. Өөр нэг цаасан дээр “ҮЙЛДЭЛ” гэж бичнэ үү. “ҮЙЛДЭЛ” хуудсан дээр хамгийн олон санал авсан итгэл найдварыг дахин бичнэ үү. Тоглогчдыг итгэл найдвар тус бүртэй холбоотой аливаа үйлдэл хийх боломжтой зүйлсийн талаар илэн далангүй санал бодолоо солилцохийг урамшуул. Эдгээр зүйлийг тэмдэглэж, хэлэлцүүлэгт оролцоорой.

В хэрэгсэл “Зүгээр л Сонс” Тоглоом Дасгал **Олон нийтийн гишүүдийн сонсох чадварыг дээшлүүлэх**⁷⁸

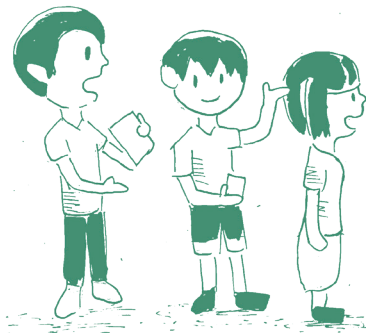
Зорилго — Олон нийтийн гишүүдийн сонсох чадварыг хөгжүүлэх.

Үргэлжлэх хугацаа — 10-15 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт). Олон нийтийн оролцоонд сонсох чадварын ач холбогдлын тухай мэдээлэл бүхий флип чарт.

Заавар — “Зүгээр л сонс” тоглоом нь анхааралтай, шүүмжлэлгүй сонсох чадварыг дэмждэг харилцааны дасгал юм .

1. “Зүгээр л сонс” тоглоомын зорилго, үйл явцыг тодруул.
2. Олон нийтийн гишүүдийн дунд хосууд үүсгэ. Тоглоом нь 5 минутын турш ээлжлэн ярилцаж оролцоно.
3. Тоглоомын зорилго нь илтгэгч өөрийн бодол санаа, мэдрэмжийг илэрхийлэхийг хичээж байхад сонсогч чимээгүй байх явдал гэдгийг оролцогчдод тайлбарлах. Энэ үйл ажиллагаа нь хувь хүмүүст тэвчээр, ойлголт, харилцааны ур чадварыг дадлагажуулах боломжийг олгодог.
4. Ахлах чиглүүлэгч нь тухайн тоглоомтой холбоотой хүмүүсийн санал хүсэлт, сэтгэгдлийг тусгаж, эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлнэ.
5. Олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй сонсох чадварыг сайжруулахын ач холбогдлын талаар цаашдын хэлэлцүүлгийг багтаасан нэгтгэл хийх болно.

С хэрэгсэл Үгээр Илэрхийлэх Сорилт тоглоом
Олон нийтийн гишүүдийн илтгэх чадварыг дээшлүүлэх⁷⁹

“Үгээр Илэрхийлэх Сорилт” тоглоом нь олон нийтийн гишүүдийн ярианы ур чадвараа сайжруулахыг эрэлхийлж буй хүмүүст зориулсан сургалтын хэрэглэгдэхүүн болж, янз бүрийн хувилбаруудын дагуу харилцааны чадвараа сайжруулахад туслах зорилготой юм. Энэ нь албан ёсны уулзалтын танилцуулгаас эхлээд олон нийтийн оролцоонд оролцогч талуудтай энгийн хэлэлцүүлэг хүртэл янз бүрийн нөхцөлд ашиглаж болно.

Зорилго - Олон нийтийн оролцоог илүү үр дүнтэй болгохын тулд олон нийтийн гишүүдийн илтгэх чадварыг дээшлүүлэх.

Үргэлжлэх хугацаа - 20-30 минут.

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, цахилгааны лент, үзэг гэх мэт). Олон нийтийн оролцоог үр дүнтэй болгохын тулд олон нийтийн гишүүдэд илтгэх чадварыг хөгжүүлэхийн ач холбогдлын талаарх мэдээллийг агуулсан флип чарт.

Зааварчилгаа —

1. “Үгээр Илэрхийлэх Сорилт” тоглоомын зорилго, механизмын талаар тодорхой тайлбар өг.

2. Гишүүдийг зургаан бүлэг болгон зохион байгуулж, бүлэг тус бүрд чиглүүлэгч болон тэмдэглэл хөтлөгчийг сонгохыг даалга. Бүлэг бүрийг багц хэрэгслээр ханга.
3. Энэхүү тоглоом нь тус бүр нь өөр өөр хэллэг агуулсан зургаан карттай гэдгийг олон нийтийн гишүүдэд тайлбарла. Картуудыг сонгохын өмнө бүлэг тус бүрд карт дээрх хэллэгүүдтэй холбоотой санаануудыг эргэцүүлэн бодоход 5 минут хуваарил.
4. Дараа нь гишүүдээс картын танилцуулгын дарааллыг тодорхойлохын тулд сугалаа сугалуул. Тодорхой картуудад хуваарилагдсан оролцогчид хэллэгийг үнэн зөв тайлбарлахын тулд 2 минутын хугацаатай бөгөөд их нарийвчлалтай байх тусам инээмсэглэлийн стикер оноо авах болно.
5. Олон нийтийн гишүүдээс тоглоомтой холбоотой туршлага, сэтгэгдлийг цуглуулахын тулд ахлах чиглүүлэгч удирдсан эргэцүүлэн бодох хичээлийг явуул.
6. Эргэцүүлэн бодох хичээлийн дараа олон нийтийн оролцоог үр дүнтэй болгохын тулд илтгэх ур чадварыг хөгжүүлэх, дадлагажуулахын ач холбогдлын талаар илүү гүнзгий судалж, нэгтгэсэн хэлэлцүүлэгт оролцоорой.

Хэрэгсэл D Хүчтэй ярих дасгал

Дайчилгааны үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцохын тулд үр дүнтэй илтгэх ур чадварыг дээшлүүлнэ.

Зорилго — Дайчилгааны үйл ажиллагаанд утга учиртай оролцох боломжийг бүрдүүлэхийн тулд олон нийтийн гишүүдийн илтгэх чадварыг дээшлүүлэх.

Үргэлжлэх хугацаа - 20-30 минут

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч болон шаардлагатай материалууд (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, цахилгааны лент, үзэг гэх мэт). олон нийтийн үр дүнтэй оролцоог дэмжихэд илтгэх чадварын ач холбогдлыг харуулсан цаасан хуудас.

Зааварчилгаа —

1. Хүчтэй ярих дасгалын зорилго, механизмыг тодорхой илэрхийл.
2. Оролцогч бүрд “МИНИЙ ТУХАЙ САЙН ЮУ ВЭ?” сэдвээр ярихад 1 минут хуваарил.
3. 1 минутын төгсгөлд чиглүүлэгч алга ташилтыг эхлүүлж, бусад оролцогчид алга ташилтаар нэгдэнэ.
4. Хүн бүрийн 1 минутын илтгэлийн дараа дасгалын үеэр тэдний мэдэрсэн мэдрэмжийн талаар бүлгийн ярилцлагыг эхлүүл. Аль илтгэл нь үр дүнтэй үг хэлэх эсвэл олон нийтийн өмнө илтгэх чадварыг харуулсан болохыг тодорхойл. Үндэсний болон орон нутгийн сүрьеэтэй тэмцэх үйл ажиллагаанд утга учиртай оролцоог хангахын тулд эдгээр ур чадварыг хэрхэн ашиглаж болохыг судал.
5. Чиглүүлэгч нь дасгал сургуулилтын туршлагын талаар олон нийтийн гишүүдийн хуваалцсан санал хүсэлт эсвэл сэтгэгдэл дээр үндэслэн эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлнэ.

6. Эргэцүүлэн бодох хичээлийн дараа чиглүүлэгч ажиглалтаа нэгтгэж, олон нийтийн оролцоонд үр дүнтэй үг хэлэхийн ач холбогдлыг онцлон дараагийн хэлэлцүүлгийг явуулна.

4.3.2 Сүлжээг бий болгох

А хэрэгсэл Сүлжээний тухай ойлголтыг ойлгох гарын авлагын жишээ.

Эвсэл болон олон нийтийн талаарх олон нийтийн чиг баримжаа олгох эх сурвалж болгон ашиглаж болно.⁸⁰

Сүлжээний зураглал

Тодорхойлолт: Сүлжээний зураглал буюу нийгмийн сүлжээний шинжилгээ нь хүмүүс, бүлэг, байгууллага, компьютер болон бусад мэдээлэл/мэдлэг боловсруулах аж ахуйн нэгжүүдийн хоорондын харилцаа, урсгалын зураглал, хэмжилтийг хэлнэ. Энэ утгаараа зангилаанууд нь хувь хүн, бүлгүүдийг төлөөлдөг бол холбоосууд нь эдгээр зангилааны хоорондын харилцаа эсвэл урсгалыг дүрсэлдэг. Нийгмийн сүлжээний шинжилгээ нь хүний нарийн төвөгтэй системүүдийн визуал болон математикийн шинжилгээг өгдөг давхар хандлагыг санал болгодог. (Эх сурвалж: *Valdis Krebs - [orgnet.com](http://www.orgnet.com/sna.html)*).

Сүлжээний зураглал ба шинжилгээний ач холбогдол: Энэ үйл явц нь бүлэг доторх харилцааг нүдээр харж, судлах боломжийг олгодог бөгөөд энэ нь бүлгийн өөрийгөө бэхжүүлэх, түүнчлэн түүний ажил, үр нөлөөг нэмэгдүүлэхэд хувь нэмэр оруулдаг. Энэ нь харилцаа холбоо, давуу тал, дутагдал, боломжуудыг нээж, олон нийтийг төлөвшүүлэх үйл явц дахь чухал асуултуудын хариултыг хөнгөвчлөх болно:

- Зөв холболтууд байгаа юу? Ямар нэг гол холболт дутуу байна уу?
- Бүлэг аль болох хүртээмжтэй байна уу? Боломжит бүх салбар, оролцогч талууд, сүлжээг төлөөлсөн үү?

- Манлайллын үүргийг тодорхойлох, ашиглагдаагүй манлайллын чадавхийг танин мэдэх, хамтын ажиллагааны боломжуудыг судлах, зөвлөгчдийг тодорхойлох, санааг түгээх динамикийг ойлгох зэрэг асуултуудыг Валдис Кребс болон Жүн Холли нарын 2002 онд хийсэн “Сүлжээний сүлжээгээр дамжуулан ухаалаг нийгэмлэгийг бий болгох” бүтээлээс тохируулсан болно.
- Удирдах үүргийг хэн гүйцэтгэж байна вэ? Хэн удирдах боломжтой ч, тэр үүрэгийг гүйцэтгэхгүй байгаа вэ?
- Хамтын ажиллагааг сайжруулах боломж бий юу?
- Хүмүүс аль зөвлөгчөөс илүү зөвлөгөө авахыг хүсдэг бэ?
- Энэхүү сүлжээний хүрээнд шинэлэг санаанууд хэрхэн түгээгдэж байна вэ, тэргүүлэгчид нь хэн бэ?

Сүлжээний зураглалын цаг хугацаа, агуулга нь ихэвчлэн олон нийтийн хөрөнгийн тооллого хийх шаардлагагүй; оронд нь энэ алхамыг аль хэдийн хийж дууссан гэж үздэг. Олон нийтийн зураглал, хөрөнгийн зураглал, оролцогч талуудын дүн шинжилгээ зэрэг бусад үйл явц нь тухайн үе шатанд үр дүнтэй хэрэгсэл гэж тооцогддог.

Сүлжээний зураглал хийх үйл явц нь сүлжээ нь өөрийнхөө тухай юу ойлгохыг зорьж байгаа болон юу шаардлагтай байгаа талаар ярилцахаас эхэлдэг:

- Зорилго юу вэ?
- Сүлжээний гишүүдэд хэн багтдаг вэ?
- Сүлжээний гишүүн бүрийн талаар ямар мэдээлэл чухал вэ?
- Сүлжээ ямар төрлийн холболтыг шалгахаар төлөвлөж байна вэ?

Сүлжээний зураглалаар олж авсан мэдээллийг сүлжээг бэхжүүлэх, зорилгодоо хүрэхэд чиглэсэн стратеги боловсруулахад ашигладаг. Энэ үйл явц нь давтагдах шинжтэй бөгөөд байнгын стратеги боловсруулах, төлөвлөхөд хувь нэмэр оруулдаг.

(Эх сурвалж: Сүлжээний зураглал, Робин Калда, Пегги Шульц, Сюзанна Швенгер, Эрүүл мэндийн Nexus, 2011).

Хэрэгсэл В Стратегийн Сэтгэлгээний Дасгал
Сүлжээний гишүүдийн олон нийтийг дайчлах стратеги боловсруулах, олон нийтийн тогтолцоог (CSS) бэхжүүлэх чадавхийг нэмэгдүүлэх.

Зорилго — Олон нийтийн оролцоог илүү үр дүнтэй болгохын тулд олон нийтийн удирдагчид, гишүүд болон тэдний сүлжээний стратегийн сэтгэлгээний ур чадварыг сайжруулах.

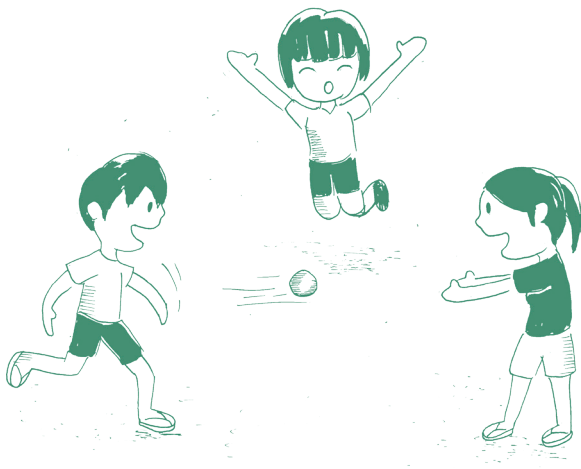
Үргэлжлэх хугацаа — 30 – 45 минут

Шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч болон хэрлэгдэхүүн (бөмбөг, флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт). тоглоомын удирдамж болгон флип чарт ашиглна.

Зааварчилгаа —

1. Стратегийн сэтгэлгээ тоглоомын зорилго, механизмыг тодорхой тайлбарла.
2. Гишүүдийг хоёр бүлэгт хуваа (ТБ-ДГ, СБ-ТГ). Бүлэг бүрийг чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгч томилж, шаардлагатай хэрэглэгдэхүүнээр хангахыг даалга.
3. Гишүүдэд 5 минутын турш оюун ухаанаа уралдуулан тоглоомын стратегиа тухай болдох болон хэрэгжүүлэх боломжтой гэдгээ мэдэгд.
4. Олон нийтийн гишүүдийг Стратегийн сэтгэлгээний тоглоом тоглох дараах алхмуудыг хийх замаар удирдан чиглүүл:
  - а. Өөрийнхөө ТБ-DG болон ТБ-TG бүлэг/багууддаа цугларна уу.
  - б. Зорилгоо тодорхойлох: Бөмбөгийг аль болох богино хугацаанд бүлэг/багийн гишүүн бүрт шидэх. Бөмбөгийг гишүүн тус бүрт нэг л удаа шидэж, унагаж болохгүй.
  - в. Бүлэг/баг бүр дээд тал нь 2 минутын дотор зорилгодоо хүрэх хоёр оролдлоготой.

- г. Зорилгодоо хамгийн богино хугацаанд хүрсэн бүлэг/ баг шагнал авах болно.
  - д. Бүлэгтээ буцаж ирээд дараах удирдамжийн асуултуудыг ашиглан өөрийн туршлагын талаар хэлэлцүүлэгт оролцоорой:
    - Танай баг ямар стратеги ашигласан бэ?
    - Та энэ стратегийг хэрхэн боловсруулсан бэ?
    - Тоглолтонд ялалт байгуулахад эсвэл хожигдоход тань ямар хүчин зүйл нөлөөлсөн гэж бодож байна вэ?
    - Ирээдүйд Стратегийн сэтгэлгээний тоглоом тоглоход ямар өөрчлөлт оруулах вэ?
  - е. Бодлогын үеэр хэлэлцүүлгийн үр дүнг хуваалц.
5. Ахлах чиглүүлэгч эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, тоглоомтой холбоотой туршлага, сэтгэгдлийг нь олон нийтийн гишүүдээс авах болно.
6. Бодлогын хуралдааны дараа олон нийтийн оролцоог үр дүнтэй болгохын тулд стратеги сэтгэлгээний ур чадварыг хөгжүүлэхийн ач холбогдлыг цаашид судлах, нэгтгэсэн хэлэлцүүлэгт оролцоорой.

Хэрэгсэл Санхүүгийн мэдлэг

*Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) институцийн хөгжлийн салшгүй хэсэг болгон санхүүгийн удирдлагын чадавхийг сайжруулах. Доор үзүүлсэн жишээнүүд нь сүрьеэд өртсөн хүмүүс, сүрьеэгийн өвчнөөр өвчилөөд эдгэрсэн хүмүүс эсвэл эмзэг бүлгийн хүмүүс тариачин байж болох учир тариаланчидтай харьцуулсан болно. Энэ хэрэгсэл нь Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээг бий болгоход тустай юм.*⁸¹

Санхүүгийн мэдлэгийн ойлголтын хэрэгслийн жишээ:

Санхүүгийн мэдлэгийн тухай ойлголцууг:

Санхүүгийн мэдлэг нь фермээ хэрхэн арчлах талаар ойлгохтой адил юм. Амжилттай ферм байгуулахын тулд үр тариа, малаа сайн ойлгох хэрэгтэй байдаг шиг санхүүгийн мэдлэгтэй байх нь сүлжээн дэх мөнгө, түүний менежментийг ойлгох явдал юм.

Мөнгийг фермдээ тарьсан үр гэж төсөөлөөд үз дээ. Эдгээр үрийг хэрхэн хадгалж, зөв зарцуулж, ургуулж сурах нь маш чухал юм. Санхүүгийн мэдлэг нь сүлжээндээ үүнд хүрэхэд тусална.

Энд таны мэдэж байх ёстой зарим үндсэн талууд байна:

1. **Мөнгө хэмнэх.** Үр тарианыхаа зарим хэсгийг дараагийн улиралдаа зориулахтай адил ирээдүйд мөнгө хэмнэх нь маш чухал юм. Сүлжээнүүд өөрсдийн санхүү/нөөцтэй ижил зүйлийг хийхийг эрмэлздэг.

2. **Ухаалаг зарцуулах:** Үрийг дэмий үрэхгүй байхтай адил чухал хэрэгцээнд болон Сүрьеэд өртсөн олон нийтэд үр өгөөжөө өгөх олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаанд мөнгөө болгоомжтой зарцуул.
3. **Төсөв гаргах:** Төсөв гэдэг нь фермийн ажлыг төлөвлөхтэй адил юм. Мөнгөгүй болохоос зайлсхийхийн тулд зарцуулалтын хэмжээг шийдээрэй. Тиймээс олон нийтийн оролцоог хангах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд төсвийн бүрэлдэхүүн хэсгүүд орно.
4. **Мөнгө олох:** Газар тариалангийн ажилтай адил та ажил хийж эсвэл эд зүйл зарж мөнгө олох боломжтой. Тэр ажил бол сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд олон нийтийн оролцоонд зориулж хандив цуглуулах явдал юм.
5. **Банк:** Банк бол үрээ (мөнгө) хадгалах аюулгүй газар юм. Мөнгөө өсгөхөд тань туслах болно. Сүлжээнүүд өөрийн гэсэн данстай байна.
6. **Зээл ба өр:** Зээл авах нь эргэн төлөлт шаарддаг гэдгийг ойлгох. Хэт их зээл авахаас зайлсхий, жишээлбэл, боломжоос илүү үр тариа тарихгүй байхтай адил гэж ойлгож болох юм. Сүлжээний менежментийн хувьд үйл ажиллагааг төсвийн хуваарилалттай уялдуулах.
7. **Хөрөнгө оруулалт:** Үр тариагаа сайжруулахын нэгэн адил цаг хугацааны явцад ургахын тулд хөрөнгө оруулалт хий. Сүлжээг бий болгоход та олон нийтийн оролцооны зорилгод хүрэхэд

үр дүнтэй нөлөө үзүүлэх түншлэл, хамтын төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийдэг.

8. Тиймээс сүлжээг бий болгох хүрээнд санхүүгийн мэдлэгтэй байх нь мөнгөө хэрхэн үр дүнтэй удирдах талаар суралцах, олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөнд тусгагдсан ажлуудыг хэрэгжүүлэх боломжийг олгодог.
9. Жижиг алхмуудаас эхэлж, үргэлжлүүлэн суралц, тэгвэл цаг хугацаа өнгөрөхөд та сүлжээн дэх санхүүгийнхээ менежер эсвэл илүү чадварлаг фермер болох болно.

“Фермер дээр дебит ба кредитийг тарих” сэдэвт дасгалын жишээ

Алхам: —

1. **Фермер Айша болон түүний бүртгэлтэй танилц:** Бүртгэлийн дэвтэрээ мөнгөө тарьдаг тусгай талбар гэж бод. Энэ нь таны санхүүгийн үйл ажиллагааг хянах хэрэгсэл болдог.
2. **Мөнгөний үрийг тарих (зүйл):** Эдгээр үр нь таны эзэмшиж буй тоног төхөөрөмж, хадгаламж гэх мэт “зүйлс”-ийг төлөөлдөг.
3. **Дебит тал (Үр нэмэх):** Дэвтэрийнхээ зүүн талыг илүү их үр тарьж байна гэж төсөөл. Та нэмэлт зүйл авах үед энэ нь “дебит” болно. Зүүн талд нь тэмдэглэ.
4. **Зээлийн тал (Үр авах):** Одоо баруун талыг ургацаа хурааж байна гэж төсөөлөөд үз дээ. Та эд зүйлээ үрэх эсвэл үгүй болгох үед энэ нь “зээл” болно. Үүнийг баруун талд нь баримтжуулна уу.

5. **Ургац тоолох (тэнцвэржүүлэх):** Эд зүйлсээ хоёр талаас нь тоол. Газар тариалангийн нэгэн адил таны бүртгэлийн дэвтэр тэнцвэртэй байх ёстой - зүүн талд дебит, баруун талд кредит.
6. **Тоогоо цуглуулах нь (баланс):** Таны дебит, кредит хоёрын ялгаа нь таны “үлдэгдэл” юм. Энэ нь ургац хураалтын дараа үлдсэн ургацын тоотой адил юм.
7. **Фермийн өсөлтийг ажиглаж байх (хянаж байна)**
Бид үр тариа ургаж байгааг ажиглаж байгаа шиг дэвтэртээ хяналт тавь. Энэ нь таны эзэмшиж буй хэдэн зүйл байгааг илтгэнэ.
8. **Илүү том ферм байгуулахаар төлөвлөх (Санхүүгийн зорилго):** Бид илүү олон талбайд тайрлан төлөвлөж байгаа тул мөнгөөр зорилгоо тодорхойл. Та дараа нь юу хадгалах эсвэл худалдаж авахыг хүсч байна вэ?
9. **Ургац хураах (Хуваалцах, Хадгалах):** Зарим ургацаа хувааж, дараагийн тариалалтад зориулж хадгалдагтай адил танд байгаа зүйлээ хэрхэн ашиглах талаар шийдвэр гарга.

Жишээ Дебит ба Зээлийн бүртгэлийн дэвтэр

(сүлжээнүүд үүнийг олон нийтийн гишүүдийн санхүүгийн мэдлэгийг хөгжүүлэхэд ашиглаж болно):

Огноо	Барааны тайлбар	Дебит (+) бэлэн мөнгө	Кредит (-) Бэлэн мөнгө гаргах	Үлдэгдэл дебит хасах кредит
01/01/23	Эхлэх үлдэгдэл			+100.00
02/15/23	Зарсан өндөг	+ 20.00		+ 120.00
03/05/23	Худалдаж авсан үр		- 10.00	+ 110.00
04/10/23	Хураасан ургац	+ 40.00		+ 150.00
05/10/23	Худалдаж авсан тахианы мах		- 15.00	+ 135.00
06/30/23	Худалдаж авсан хүнсний ногоо	+ 30.00		+ 165.00
07/12/23	Худалдаж авсан бордоо		- 5.00	+ 160.00
08/28/23	Зарагдсан хулуу	+ 25		+ 185.00
09/10/23	Худалдаж авсан хэрэгсэл		- 20.00	+ 165.00
	Жилийн эцсийн үлдэгдэл			165.00

Зааварчилгаа —

1. Газар тариалангийн зардал, орлогоо хянахын тулд энэ дэвтрийг ашиглаарай.
2. 1-р сарын 1-нд (эсвэл таны сонгосон огноо) “Эхлэх үлдэгдэл”-ээр эхэл.
3. Гүйлгээ бүрийн хувьд огноог оруулж, тухайн зүйлийн товч тайлбарыг өгч, энэ нь дебит (+) эсвэл кредит (-) эсэхийг зааж өгнө.
4. Дебит нь мөнгө орж ирэхийг (жишээ нь, үр тариа зарах) бэлгэддэг бол кредит нь гадагш гарч байгаа (жишээ нь, үр, багаж хэрэгсэл худалдаж авах) илэрхийлдэг.
5. Гүйлгээ бүрийн дараа өмнөх үлдэгдлээсээ Дебит нэмж, Кредит хасаж үлдэгдэлээ тооцоол.
6. Жилийн туршид фермийнхээ санхүүгийн ахиц дэвшлийг хянахын тулд энэ бүртгэлийн дэвтрийг ашигла.

Таны бүртгэлийн дэвтэр нь санхүүгийн ургацаа тарьж, хурааж авдаг талбайтай харьцуулж болохыг санаарай. Үүнийг тэнцвэртэй байлга.

Хэрэгсэл D Концепцийн Тэмдэглэл Бэлтгэх

Глобал сангийн санал ирүүлэхэд зориулсан Олон нийтийн системийг бэхжүүлэх (CSS)-тэй холбоотой концепцийн тэмдэглэл боловсруулах суурь чадвар.

Концепцын тэмдэглэл нь олон нийтийг дайчлах эсвэл олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) төслийн талаар дэлгэрэнгүй тайлбарласан, ихэвчлэн 2-3 хуудас бүхий товч тойм юм. Үүнд ихэвчлэн танилцуулга, суурь мэдээлэл, санал болгож буй зорилго, үр дүн, төсвийн тойм зэргийг багтаадаг. Байгууллагын танилцуулга, бүртгэлийн гэрчилгээ гэх мэт нэмэлт мэдээллийг хавсралт баримт бичигт оруулж болно.

Глобал сангийн саналд хэрэгжих боломжтой олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх (CSS) төслүүдийг боловсруулахын тулд Сүрьеэд өртсөн олон нийтийн сүлжээнд CSS-тэй холбоотой үйл ажиллагаа, хэрэгжүүлэх арга, зардлыг тодорхойлох ур чадвар хэрэгтэй. Концепцын тэмдэглэл бэлтгэх үндсэн ур чадвар нь Глобал сангийн саналд үр дүнтэй оролцоход маш чухал юм.

Зорилго — Олон нийтийн удирдагчид болон гишүүдийг хөрөнгө босгох эсвэл нөөцийг дайчлах концепцийг боловсруулах үндсэн ур чадвараар хангана.

Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

Шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт). Концепцийн тэмдэглэл бэлтгэх флипчарт гарын ашиглах.

Зааварчилгаа —

1. Концепцын тэмдэглэл бэлтгэхэд хамаарах зорилго, журмыг тодорхой болгох. чиглүүлэгч нь концепцийн тэмдэглэл боловсруулах талаар товч тоймыг санал болгож, үйл явцыг холбогдох жишээн дээр харуулах болно.

2. Гишүүдийг 4 бүлэг болгон зохион байгуулж, бүлэг бүрийг тусгай чиглүүлэгч, илтгэгчтэй байлгах.
3. Бүлэг бүр өөрсдийн концепцын сэдвийг хамтран шийдэж, 30 минутын дотор агуулгыг нь (2-3 өгүүлбэр эсвэл сум хэлбэрээр) товч тоймлон бичнэ. Эцсийн үр дүнг том бүлэг/бүлэглэлийн хуралдаанд танилцуулахын тулд флип чарт дээр буулгана.
4. Бүлгүүд концепцийг зохион байгуулах, зохиохдоо өгсөн доорх загварыг ашиглана:

1. Байгууллагын нэр:
2. Санал болгож буй төслийн нэр:
3. Хандивлагч агентлагийн нэр:
4. Контекст (санал болгож буй төслийн суурь, ихэвчлэн 300 үгээс илүүгүй, гэхдээ энэ дасгалын гол санааг сум хэлбэрээр оруулах):
5. Санал болгож буй төслийн үндэслэл (сум хэлбэрээр):
6. Төслийн зорилго, зорилтууд (сум хэлбэрээр):
7. Төслийн стратеги/үйл ажиллагааны жагсаалт (сум хэлбэрээр):
8. Хүлээгдэж буй үр дүн (сум хэлбэрээр):
9. Инноваци (төсөл нь хэрэгжиж буй бусад төслөөс хэр ялгаатай вэ; сум хэлбэрээр):
10. Байгууллагын мэдээлэл, туршлага (сум хэлбэрээр):
11. Төсвийн тооцоо
Байгууллагын холбоо барих мэдээллийг Холбоо барих хүний нэрийн хамт бөглөнө үү.

5. Бүлэг тус бүр 5 минутын хугацаатай байж, урьдчилсан концепцийг танилцуулах болно гэдгийг гишүүдэд мэдэгд.
6. Ахлах чиглүүлэгч эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, концепцийн тэмдэглэл боловсруулах туршлагын талаарх санал, сэтгэгдлээ хуваалцахад олон нийтийн гишүүдийг урамшуулна.

7. Бодлогын хуралдааны дараа нэгтгэл хийгдэж, Олон нийтийн системийг бэхжүүлэх (CSS) оролцоонд зориулан тусгайлан боловсруулсан концепцийн тэмдэглэл бэлтгэх талаар цаашдын хэлэлцүүлэг дагалдана.

4.3.3 Эрхээ хамгаалах

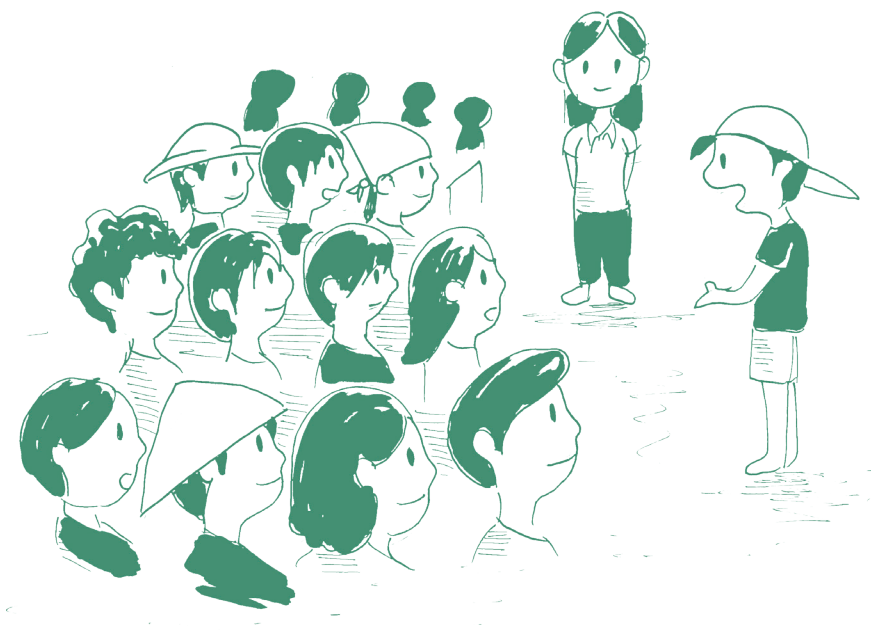
Хэрэгсэл А “Өнгө/Дэвш” түүх өгүүлэх

Түүх өгүүлэх нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн бодит амьдралын туршлагын талаарх олон нийтийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн нөлөөллийн хүчирхэг хэрэгсэл болж үйлчилдэг.⁸² Энэхүү түүх өгүүлэх дасгалд гишүүд өөрсдийн түүхийн нарийн ширийн зүйлийн тухай асууж ярилцах юм.

Зорилго: — Гишүүдийн ярих ур чадварыг сайжруулж, туулсан түүхээ өгүүлэхдээ хэрхэн илүү амьдралтай болгохыг зааж сургаснаар эрхээ хамгаалах нөлөөлөх хүчин чармайлтыг идэвхжүүлнэ.

Үргэлжлэх хугацаа — 30 минут

Шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгийн харандаа, цахилгааны лент гэх мэт), мөн үлгэр ярих дасгалын удирдамж бүхий флип чарт.

Зааварчилгаа —

1. Өнгөт/Дэвшилтэт Түүх өгүүлэхийн зорилго болон механикийг тайлбарла.
2. Гишүүдийг хос хосоор нь хуваа: Цэнхэр баг болон ногоон баг.
3. Гишүүн бүрт түүх зохиохыг сануулан, санал болгож буй санаануудыг хялбар болго. Жишээлбэл, “Сүрьеэгийн оношилгооны үеийн хамгийн аймшигтай мөч юу вэ? Сүрьеэгийн эмчилгээний туршлага танд юу хамгийн их таалагдсан бэ?”
4. 2 минут эргэцүүлсний дараа Цэнхэр багаас түүхээ хуваалцахыг даалга.
5. Цэнхэр баг түүхээ ярьж байх үед Ногоон баг тэднийг хүссэн үедээ түр зогсоож, “Будаарай!” гэж хэлнэ. Эдгээр мөчүүдэд Цэнхэр баг нөхцөл байдлын талаар нэмэлт мэдээлэл өгөх ёстой. “Өнгө” нь түүхийн эргэн тойрон дахь аливаа талыг илэрхийлдэг: эмнэлгийн уур амьсгал, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ үзүүлэгчийн зан байдал, сэтгэл хөдлөл гэх мэт.
6. Цэнхэр багт дэлгэрэнгүй ярих хугацаа өгсний дараа Ногоонтнууд “Дэвш!” гэж хэлэхэд Цэнхэр багийнхан түүхийг үргэлжлүүлнэ ярих болно.
7. Ногоон баг энэхүү үйл явцыг хэд хэдэн удаа давтаж болно.
8. Түүх дуусах эсвэл цаг дуусахад (5 минут санал болгож байна) дараагийн багийн ээлж болно. Ногоон баг түүхийг хуваалцаж байхад Цэнхэр баг сонсож, шаардлагатай үед өгүүлэгчийг түр зогсооно.

9. Чиглүүлэгч үйл явцыг оновчтой болгохын тулд эхлээд хоёр хүнийг гаргаж ирж жишээ болгон бусад яаж энэ “Өнгө/дэвш” түүх өгүүлэх дасгалыг хэрхэн явагдахыг харуулж болно.
10. Ахлах чиглүүлэгч эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, гишүүдийг түүхээ ярих, туршлага, сэтгэгдлээ хуваалцахад урамшуулж зоригжуулна.
11. Бодлогын үр дүнтэй хэрэглүүр болох түүх өгүүлэх тухай цаашдын хэлэлцүүлгийг эргэцүүлэн бодох хэсгийн дараа нэгтгэх болно.

Хэрэгсэл В Өгүүлэх шоо шоглоом

Сүрьеэтэй эсвэл сүрьеэгээр өвдөөд эдгэсэн хүний амьдралын туршлагыг дүрслэн харуулахын тулд шоо ашиглан олон талын уулзалт, лобби, мэдлэгийг дээшлүүлэх үйл ажиллагаа, нөлөөллийн үйл ажиллагаанд зориулан түүх өгүүлэх бүтээлч хандлага
(83)

Зорилго — Түүх өгүүлэх шоо ашиглан олон нийтийн гишүүдийн бүтээлч түүх ярих чадварыг хөгжүүлэх явдал юм. Эдгээр шоо нь тэдний түүхийн талаар янз бүрийн нарийн ширийн зүйлийг харуулахад үйлчилж, нөлөөллийн хүчин чармайлтад ашиглаж болох эх сурвалжийг өгдөг.

Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

Шаардлагууд — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, өнгөт үзэг, өнгийн харандаа, өнгийн цаас, хайч, хуучин сэтгүүл, цавуу гэх мэт).

Зааварчилгаа —

1. Өгүүлэх шоо тоглоомын зорилго, механизмыг тайлбарла.
2. Гишүүдийг 5-7 хүний бүрэлдэхүүнтэй бүлэг болгон зохион байгуулж, бүлгийн чиглүүлэгч, илтгэгчийг томилохыг санал болго.
3. Бүлэг тус бүрд өгүүлэх түүх сонгохыг даалга. Үүнийг хөнгөвчлөхийн тулд та тэдэнд тодорхой асуултууд өгч болно. Жишээ нь: “Та өрх, ажлын байранд ямар төрлийн ялгаварлан гадуурхалттай тулгарч байсан бэ?” эсвэл “Сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн олон нийтийн удирдагчийн хувьд утга учиртай оролцох туршлага тань юу вэ?”
4. 5 минут санал бодолоо уралдуулсаны дараа баг бүрт 15 минутын дотор түүхийнхээ нарийн ширийн зүйлийг дүрсэлсэн зургаар чимэглэсэн шоо бүтээх даалгавар өг. Шоогийн тоо нь түүхийн нарийн ширийн зүйлээс хамаарч өөр өөр байх болно.
5. Түүх өгүүлэх шоо бүтээж дууссаны дараа эсвэл цаг дуусахад танилцуулах дарааллыг тодорхойлохын тулд бүлгүүд сугалаа сугална.
6. Бүлгийн бүх илтгэлийн дараа ахлах чиглүүлэгч эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, олон нийтийн гишүүдийг үлгэр ярих шооны туршлагын талаарх санал, сэтгэгдлээ хуваалцахад урамшуулан дэмжинэ.
7. Сурталчилгааны үр дүнтэй хэрэгсэл болох түүх өгүүлэх талаар нэмэлт хэлэлцүүлгийг багтаасан эргэцүүлэн бодох хэсэг мөн дараа нь нэгтгэх хэсэг явагдана. Чиглүүлэгч багш нь олон нийтийн гишүүдэд түүх өгүүлэх шоонуудыг нөлөөллийн арга хэмжээнд ашиглахыг санал болгож, тэдний амьдралын туршлагаас хуваалцах платформоор хангаж болно.

Хэрэгсэл С   **Тойргийн иргэдийн зөвлөлдөх уулзалтын хэлэлцэх асуудлын бэлтгэл**

Үр дүнтэй бэлтгэл сурталчлах ажлыг амжилттай явуулах түлхүүр юм.

Зорилго — Олон нийтийн удирдагчид, гишүүд болон тэдний сүлжээний нөлөөлөл, сурталчилгааны үйл ажиллагаанд бэлтгэх ур чадварыг дээшлүүлэх.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минут – 1 цаг

Шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, хаягдал материал, өнгөт үзэг, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт).

Зааварчилгаа —

1. Хэлэлцэх асуудал бэлтгэх дасгалын зорилго, механизмыг тайлбарлана.
2. Олон нийтийн гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд хувааж, бүлэг бүрээс чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгчөө сонгохыг хүс. Бүлэг бүрийг багц хэрэгслээр ханга.
3. 15 минутын хугацаанд санал бодлоо солилцож, дараах хувилбараар тойргийн зөвлөлдөх уулзалтаар хэлэлцэх асуудлын дарааллыг бэлтгэхийг олон нийтийн гишүүдэд мэдэгдсүгэй.

Танай баг Техникийн Стратегийн Бүлэгт элсэхээр сонгогдсон. Таны үүрэг бол төлөөлөгч сонгоход чиглэсэн тойргийн зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулах явдал юм. Хурал 2 цаг үргэлжилнэ. Таны даалгавар бол дараагийн хуудсанд өгөгдсөн загварыг ашиглан хурлын хөтөлбөрийг боловсруулах явдал юм.

Хэлэлцэх асуудлын гарчиг: _____

Огноо: _____

Байршил: _____

Хурлын зорилго (сум хэлбэрээр):

Цаг (Үргэлжлэх хугацаа)	Үйл ажиллагаа (Хэлэлцэх асудал)	Хүлээгдэж буй үр дүн	Чиглүүлэгч

4. Бүлэг бүр 3 минутын хугацаанд хэлэлцэх асуудлаа флип чарт ашиглан танилцуулах боломжтой.
5. Ахлах чиглүүлэгч эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан чиглүүлж, хурлын хэлэлцэх асуудлыг бэлтгэх туршлагаасаа санал хүсэлт, сэтгэгдлээ хуваалцахад олон нийтийн гишүүдийг урина.
6. Бодлогын эргэцүүлэлтийн дараагаар нөлөөлийн болон сурталчилгааны үйл ажиллагаанд хурлын хэлэлцэх асуудлыг бэлтгэхийн ач холбогдлын талаар цаашдын хэлэлцүүлэгтэй нэгтгэх болно.

Хэрэгсэл D Ярилцах Гол Санаануудыг Боловсруулж, Хүргэх Олон талт уулзалтад тохиромжтой

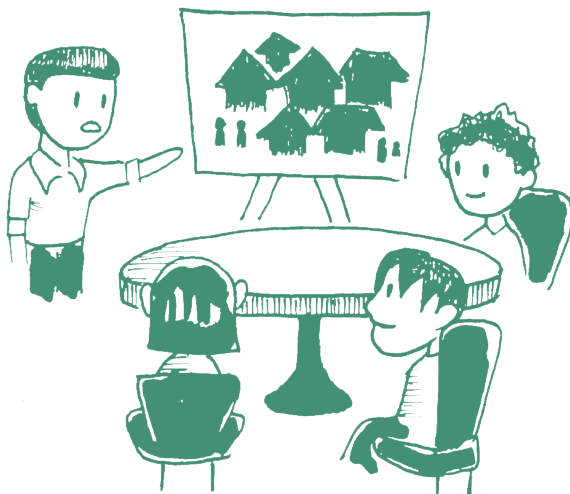
Зорилго — Олон нийтийн удирдагчид, гишүүд болон тэдний сүлжээний улс орнуудын зохицуулах уулзалт зэрэг олон талт уулзалтанд зориулсан хэлэлцүүлэг эсвэл харилцан ярианы гол санаануудыг боловсруулах, хүргэх ур чадварыг нэмэгдүүлэх.

Үргэлжлэх хугацаа — 45 минутаас 1 цаг

Тавигдах шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, туслах чиглүүлэгч, хэрлэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, үзэг, цахилгааны лент гэх мэт гэх мэт), дасгалын удирдамжийг дэлгэрэнгүй харуулсан флип чарт

Зааварчилгаа —

1. Ярианы гол санаануудыг бэлтгэх дасгалын зорилго, болон механизмыг тодорхой болгох.
2. Олон нийтийн гишүүдийг 6-7 хүнээс бүрдсэн төрөл бүрийн бүлэг болгон зохион байгуул. Бүлэг бүрийг чиглүүлэгч, тэмдэглэл хөтлөгч сонгоход чиглүүл. Бүлэг бүрийг шаардлагатай хангамжийн багцаар ханга.

3. Бүлэг тус бүр 15 минутын дотор тулгамдсан хоёр асуудлыг тодруулах ёстойг олон нийтийн гишүүдэд мэдэгд. Эдгээр тодорхойлсон асуудлууд нь олон талт уулзалтын үеэр тэдний төлөөлөгчийн тавих гол ярианы санаанууд байх болно. Өгөгдсөн загварыг эдгээр ярианы санаа оноог боловсруулахдаа лавлагаа болгон ашиглаарай:

Бүлэг/Тойрог: _____

Огноо: _____

Уулзалтын төрөл/мөн чанар: _____

Байршил: _____

**Ярилцах санаанууд/Танилцуулгын зорилго
(сум хэлбэрээр)**

Асуудал	Энэ яагаад тулгамдсан асуудал болоод байна вэ (Асуудлын үр нөлөө)?	Асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд юу хийх хэрэгтэй вэ (Үйл ажиллагааны алхамууд)
1.		
2.		

4. Олон талт бүлгээс (олон нийтийн болон үндэсний хэмжээнд) анхаарал хандуулах шаардлагатай чухал асуудлуудыг танилцуулахад бүлгийн төлөөлөгчдөд 5 минут хуваарилна.
5. Дараа нь чиглүүлэгч ярианы сэдэв болон илтгэлүүдийн талаархи гол ажиглалтуудыг нэгтгэнэ.

Е хэрэгсэл *Нөлөөллийн төлөвлөлтийн жишээ лавлагаа*

Нөлөөллийн ажлыг үр дүнтэй төлөвлөхөд санал болгож буй алхмууд:

1. Асуудал эсвэл нөлөөллийн санаачилгатай холбоотой суурь мэдээлэл болон орон нутгийн нөхцөл байдлын дэлгэрэнгүй мэдээллийг цуглуул.
2. Өмгөөллийн ажлын үндсэн зорилго, тодорхой зорилтуудыг тодорхой тусгана.
3. Хэрэгжүүлэх нөлөөллийн тактикийг тодорхойл.
4. Сонгосон нөлөөллийн тактикууд нь бүлгийн хэв маяг, боломжит нөөц, эвсэл, болзошгүй эсэргүүцэл, уян хатан байдал, амжилтанд хүрэх магадлал зэргийг харгалзан бүлгийн нөхцөл байдал, зорилгод нийцэж байгаа эсэхийг үнэл.
5. Нөлөөллийн ажилд ашиглах нөөц, хөрөнгийг тодорхойлж, дайчлах.
6. Нөлөөллийн кампанит ажилд боломжит холбоотнуудаа тогтоож, татан оролцуулах.
7. Гарч болзошгүй аливаа эсэргүүцлийг тодорхойлж, идэвхтэй шийдвэрлэх.
8. Өмгөөллийн хүчин чармайлтын үр нөлөөг үнэлэх үнэлгээний үйл явцыг тодорхой болгох.
9. Өмгөөллийн санаачилгыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны нарийвчилсан төлөвлөгөө гаргах. Тодорхойлох:

Юу хийх вэ?	Хэн хийх вэ?	Хэзээ гэхэд	Ямар нөөц бололцоог ашиглах вэ?	Харилцаа холбоо (хэн юу мэдэх ёстой вэ, гол мессежүүд юу вэ)

4.3.4 Олон нийт удирдсан хяналт

А хэрэгсэл Олон нийт удирдсан хяналтын үзэл баримтлалын тухай үлгэрчилсэн лавлагаа

Олон нийт удирдсан хяналтын үзэл баримтлал, түүний хэрэглээг ойлгох нь олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд маш чухал юм. АПКАСО -ийн удахгүй гарах олон нийт удирдсан хяналт ном нь үйл явц, арга хэрэгслийн талаар гүнзгий ойлголт өгөх болно.

Олон нийт удирдсан хяналтыг үзэл баримтлалын талаархи жишээ тараах материал:

COMMUNITY-LED MONITORING	
	<p>UNAIDS. нь ХДХВ-ийн халдвартай холбоотой олон нийт удирдсан хяналтыг ХДХВ-ийн халдвартай хүмүүс, гол хүн амын сүлжээ, сүрьеэд өртсөн бусад бүлгүүд эсвэл янз бүрийн түвшний олон нийтийн нэмэлт байгууллагуудаас бүрдсэн орон нутгийн олон нийтийн тэргүүлсэн байгууллагууд удирдаж, хэрэгжүүлдэг ХДХВ-ийн халдвартай тэмцэх хариуцлагын механизм гэж тодорхойлсон.</p> <p>Глобал сан. Үйлчилгээний хүртээмж, чанар, үр нөлөөг сайжруулах, үйлчилгээ үзүүлэгч болон шийдвэр гаргагчдын хариуцлагыг баталгаажуулахын тулд үйлчилгээний хэрэглэгчид болон/эсвэл орон нутгийн иргэд мэдээллийг тогтмол цуглуулж, дүн шинжилгээ хийж, ашигладаг систем.</p> <p>PEPFAR. Олон нийт удирдсан хяналт гэдэг нь гол хүн ам (ХН), ХДХВ-ийн халдвартай хүмүүс (ХДХВ), нөлөөлөлд өртсөн бусад бүлгүүд, олон нийтийн байгууллагууд зэрэг орон нутгийн олон нийтэд түшиглэсэн байгууллагууд болон иргэний нийгмийн янз бүрийн бүлгүүдийн санаачилж хэрэгжүүлдэг журам юм. Энэ үйл явц нь ХДХВ-ийн үйлчилгээтэй холбоотой тоон болон чанарын мэдээллийг цуглуулах явдал юм.</p>
Зарчмууд	<p>UNAIDS</p> <ul style="list-style-type: none"> • Олон нийт удирдаж, эзэмшдэг • Арга хэмжээ авч, хариуцлагыг хангахад анхаарна • Бие даасан • Хамтын ажиллагаатай • Тогтмол, системтэй • Хэмжих боломжтой үр дүнг харуулдаг <p>GLOBAL FUND.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Олон нийт удирдсан хяналт нь нийтэд төвлөрдөг. • Олон нийт удирдсан хяналтыг үндэсний хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний (ХШУ) системээс хараат бусаар ажилладаг. • Нөлөөлөлд өртсөн олон нийтийн байгууллагуудад олон нийт удирдсан хяналтын хэрэгжилтийг хариуцдаг. • Олон нийт удирдсан хяналт нь тоон болон чанарын үзүүлэлтүүдийг ашигладаг. • Олон нийт удирдсан хяналтын мэдээллийн үнэ цэнэ нь түүнийг ашиглах, байгууламжийн менежерүүд, хөтөлбөрийн менежерүүд, шийдвэр гаргагчид, бодлого боловсруулагчидтай санал солилцоход оршино. Тодорхойлсон асуудлыг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлж, хэрэгжүүлэхээр ярилцдаг. • Олон нийт удирдсан хяналтыг нэг удаагийн арга хэмжээ гэхээсээ илүү тасралтгүй үйл ажиллагаа юм. • Олон нийт удирдсан хяналтын гол зорилго нь зөвхөн мэдээлэл цуглуулах биш харин асуудлыг шийдвэрлэхэд өгөгдлийг ашиглах явдал юм.

Зарчмууд	<p>PEPFAR.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Олон нийтийг дэмжсэн, хамтран ажиллах чадвартай, үр бүтээлтэй, хүндэтгэлтэй, мөн шийдэлд чиглэсэн. • Хяналтын өгөгдөл нь PEPFAR-д аль хэдийн бэлэн болсон ердийн мэдээллийн цуглуулгыг хуулбарлахгүйгээр нэмэлт ойлголт, мэдээллийг өгөх ёстой. • Олон нийт удирдсан хяналт (CLM) механизмууд нь хэрэгжүүлэх боломжтой алхмуудыг эрэмбэлэх ёстой. • PEPFAR-ын одоогийн Мэдээллийн засаглалын бодлоготой уялдуулан бүх оролцогч талуудад ашиглахын тулд олон нийт удирдсан хяналтын үр дүнг аль болох хүртээмжтэй байлгах, аюулгүй байдал, нууцлалыг тэнцвэржүүлэх. • Хөтөлбөрийг тасралтгүй боловсронгуй болгоход бодитой хувь нэмэр оруулдаг, тогтвортой, тууштай, олон нийтээр удирдуулсан хяналтын хөтөлбөрийг бий болгох.
	<p>APCASO болон CLM SI TA консорциум</p> <ul style="list-style-type: none"> • ХДХВ, сүрьеэ, хумхаа өвчнөөр өвчилсөн хүмүүс болон гол хүн ам зэрэг шууд өртсөн олон нийтийн удирдлага дор байх. • Орон нутгийн удирдлага, бие даасан байдлыг хадгалах; хандивлагчид, үндэсний засгийн газар болон бусад хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний систем зэрэг гадны байгууллагуудын хөндлөнгийн хөтөлбөрийн оролцооноос хамгаалах. • Тэргүүлэх асуудлуудыг тодорхойлох, шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлох, түншүүдтэй харилцах давуу эрх бүхий сувгийг бий болгох, өгөгдлийг хэрхэн хадгалах, ашиглах талаар шийдвэр гаргах зэрэг бүхий л үе шат бүрт олон нийтийн эзэмшилд байдаг • Нийгмийн хариуцлагын арга хэрэгсэл болох олон нийтийн удирдсан хяналтыг үндсэн үүргийг хүлээн зөвшөөрч, улс төрийн хүсэл зоригийг төлөвшүүлэх, тэгш байдлыг дэмжихэд чиглэсэн нөлөөллийн үйл ажиллагааг нэгтгэх. • Мэдээлэл цуглуулах, зөвшөөрөл авах, нууцлал, мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангахад ёс зүйн хэм хэмжээг баримтална. Цуглуулга нь баталгаажуулах боломжтой, найдвартай, байнгын/тасралтгүй мөчлөгийн нэг хэсэг бөгөөд “Бүү хор хөнөөл учруула” зарчмын дагуу явагдах ёстой. • Олон нийтийн ажиглагчид үйлчилгээ хэрэглэгчдийг төлөөлж, зохих сургалт, дэмжлэг авч, тэдний хүчин чармайлтын төлөө шударгаар нөхөн олговор авахын зэрэгцээ хандивлагчдаас хараат бус байдлыг хадгалах. • Хөтөлбөр, санхүү, хүний нөөцийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг үр дүнтэй удирдах чадвартай, төвлөрсөн, олон нийтийн өмчит бүтцээр зохицуулагдана.
Олон нийт удирдсан хяналтын үйл явц ба хэрэгсэл	<p>Эдгээр байгууллагуудын үйл явцын дунд нийтлэг байдаг:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Орон нутгийн нөхцөл байдалд дүн шинжилгээ хийх ✓ Холбогдох мэдээллийг цуглуулж, дүн шинжилгээ хийх ✓ Гол оролцогч талуудыг татан оролцуулахын тулд цуглуулсан өгөгдлийг ашиглах ✓ Үйлчилгээг сайжруулах, олон нийт удирдсан хяналт (CLM) -ийг нэгтгэх, ХДХВ-ийн эсрэг үндэсний хариу арга хэмжээний талаар эрүүл мэндийн тогтолцооны бодлогын өөрчлөлтийг сурталчлах. ✓ Өөрчлөлтөд хяналт тавьж, хариуцлага тооцох <p>Олон нийт удирдсан хяналтыг хэрэгслүүд нь ажиглалтын төвүүд, онооны картууд, фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг, гол мэдээлэгчийн ярилцлага, дижитал шийдлүүд болон бусад олон шинэлэг арга барилуудыг хамардаг.</p>

4.3.5 Оролцооны үнэлгээ

А хэрэгсэл *Оролцооны үнэлгээний үр чадварыг бий болгох Олон нийтийн оролцоог үр дүнтэй явуулахад оролцооны арга барил, хэрэгслийг ашиглах нь маш чухал*⁸⁶

Зорилго — Олон нийтийн удирдагчид болон гишүүдэд оролцооны үйл явц, санаачлагын үнэлгээг хийх суурь мэдлэг, үр чадварыг олгох.

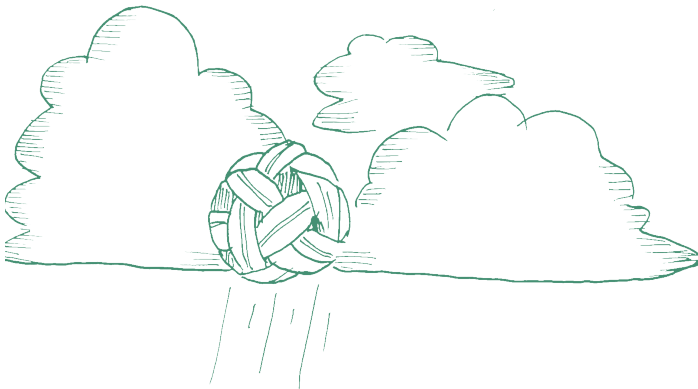
Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

Шаардлага — Ахлах сургагч багш, сургагч багш, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, будгийн соронзон хальс, өнгөт үзэг гэх мэт)

Зааварчилгаа —

1. Оролцооны үнэлгээний дасгалын зорилго болон механизмыг тайлбарлана уу.
2. Олон нийтийн гишүүдийг жижиг бүлгүүдэд хувааж, бүлгийн чиглүүлэгч, илтгэгчийг сонгох.
3. Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд тусгагдсан зорилт, үйл ажиллагааг бүлгүүдээр хянан үзэх. Үнэлгээг хэн удирдахыг тэд өөрсдөө шийдэх болно.
4. Бүлгүүдэд үнэлгээ хийх болсон шалтгаануудын талаар санал бодлоо солилцож, үнэлгээний асуулт, шалгуур үзүүлэлтийг боловсруулахыг даалга.
5. Мэдээллийн эх сурвалжийг тодорхойлох, мэдээлэл цуглуулах хуваарь гаргах, мэдээлэл боловсруулах үйл явцыг тодорхойлох боломжийг бүлгүүдэд олгоно. Тэд мэдээлэл цуглуулах болон холбогдох ажлыг хэн хийхээ шийднэ.

6. Бүлгийн төлөөлөгч бүрээс дүгнэлтээ 5 минутын дотор танилцуулахыг хүс.
7. Бүлгийн илтгэлүүдийн дараа ахлах чиглүүлэгч олон нийтийн гишүүдийн оролцооны үнэлгээний туршлагын талаарх санал хүсэлт, сэтгэгдлийг цуглуулах эргэцүүлэн бодох хичээлийг удирдан явуулна.
8. Бүлгийн үр дүнг оролцооны үнэлгээний үзэл баримтлал, үйл явцтай холбосон нэмэлт хэлэлцүүлгийг багтаасан эргэцүүлэн тунгасны дараа нэгтгэх хуралдааныг зохион байгуулж болон үүнийг олон нийтийн оролцооны зорилгод нийцүүлэх.

В хэрэгсэл *Олон Нийтийн Оролцооны Үнэлгээ*
*Энэ хэрэгсэл нь олон нийтийн оролцооны үйл явцад өөрсдийн байр суурийг тодорхойлохын тулд олон нийтийн гишүүдийн өөрсдийн үнэлгээ юм*⁸⁷

Зорилго — Олон нийтийн удирдагчид, гишүүд болон тэдгээрийн байгууллага/сүлжээнд олон нийтийн оролцооны түвшинд өөрийн үнэлгээ хийх суурь мэдлэг, ур чадвар олгох.

Үргэлжлэх хугацаа — 1 цаг

Шаардлага — Ахлах чиглүүлэгч, сургагч чиглүүлэгч, хэрэглэгдэхүүн (флип чарт, тэмдэглэлийн наадаг цаас, цахилгааны лент, өнгөт үзэг гэх мэт). Олон нийтийн оролцооны түвшний талаархи дараах зургийн үзүүлэн.

Зураг 1. Олон нийтийн оролцооны түвшин

Эх сурвалж: ДЭМБ-аас дасан зохицсон (2)

Зааварчилгаа —

1. Олон Нийтийн Оролцооны Үнэлгээний Дасгалын зорилго болон механизмыг тайлбарлана уу.
2. Олон нийтийн гишүүдийн дунд жижиг бүлгүүдийг байгуулж, бүлэг бүр чиглүүлэгч, илтгэгчийг сонгоно.
3. 1-р зургийг олон нийтийн оролцооны өөрийн үнэлгээг удирдан чиглүүлэх хүрээ болгон ашигла. Бүлэг санал бодлоо солилцож, олон нийтийн оролцоонд ямар түвшинд байгааг тодорхойлох даалгавар өг.
4. Санал бодлоо солилцсоны дараа бүлэг бүр дараах асуудлаар нэгдсэн ойлголтод хүрэх шаардлагатай:
  - Тэдний олон нийтийн оролцооны өнөөгийн түвшин.
  - Тодорхойлсон оролцооны түвшинг сонгох үндэслэл.
  - Тэднийг олон нийтийн оролцооны өнөөгийн түвшинд хүрэхэд ямар хүчин зүйл нөлөөлсөн бэ?
  - Тэдний олон нийтийн оролцооны түвшинд ямар цоорхой байна гэж үзэж байна вэ?
  - Тэд оролцооны ямар түвшинд хүрэхийг хүсч байна вэ?
  - Тэдний хүрэхийг хүсч буй оролцооны түвшин.
  - Алсын хараагаа хэрэгжүүлэх эсвэл олон нийтийн оролцооны хүссэн түвшинд хүрэх төлөвлөгөө юу вэ?
5. Бүлгийн төлөөлөгч дүгнэлтээ танилцуулахад 5 минут хуваарил.
6. Бүх бүлгүүд илтгэлээ дуусгасны дараа Ахлах чиглүүлэгч эргэцүүлэн бодох дасгалыг удирдан чиглүүлж, олон нийтийн оролцоог бие даан үнэлэх туршлагаасаа санал, сэтгэгдлээ хуваалцахад олон нийтийн гишүүдийг урамшуулна.

7. Тусгал бодлогын дасгалын дараа олон нийтийн оролцооны үнэлгээний ач холбогдлыг онцлон харуулахын тулд бүлгийн үр дүнг холбосон нэмэлт хэлэлцүүлгийг багтаасан синтез хийх болно.

Олон нийтийн оролцоонд зориулсан 4-р хэсэг дэх хэрэгслүүдийн жагсаалт

Но.	Хэрэгслүүд	Зорилго	Хуудас
1	Концепцийн Зураглал	<i>Утга, зарчим, зорилго, үндсэн үнэт зүйлс</i>	83
2	Үүргийн Хүлээлтийн Матриц	<i>Олон нийтийн оролцооны үүрэг, хариуцлага60</i>	86
3	Венн Диаграм	<i>Олон нийтийн оролцоонд хүлээх хариуцлагын тодорхойлолт61</i>	88
4	Чанар Сонгох Дасгал	<i>Олон нийтийн сайн оролцоотой тоглогчийн чанарууд</i>	90
5	Хүн Зангилаа Тоглоом	<i>Олон нийтийн оролцоог дэмжих хамтын тоглоом62</i>	93
6	Надад Зориулж Зур	<i>Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулахад олон нийтийн чиг баримжаа олгох</i>	95
7	Сүрьеэгийн Талаар Оролцооны Нөөцийн Зураглал	<i>Мэдээлэл цуглуулах</i>	97
8	Хэн + Хийх Тоглоом	<i>Олон нийтийн оролцооны зорилгод оролцогч талуудыг тодорхойлох</i>	99
9	Олон Нийтийн Мэдээллийн Дүн Шинжилгээ	<i>Олон нийтийн мэдээллийн дүн шинжилгээ</i>	101
10	Онц Ноцтой Асуудалын Шинжилгээ	<i>Олон нийтийн шинжилгээ, асуудлыг шийдвэрлэх67</i>	104
11	Олон Нийтийн Мэдээллийн Хуудас	<i>Бүлгүүдийн талаар цуглуулсан мэдээллийн өгөгдлийн үр дүнг оруулах</i>	105
12	Ойр Дотно Байдлын Зураглал	<i>Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөний чиг үүргийн талаарх олон нийтийн чиг баримжаа</i>	106
13	Дүрд Тоглох ба Олон Нийтийн Алсын Хараа	<i>Алсын харааг бий болгоход олон нийтийн оролцоо</i>	108
14	Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюул Заналын Шинжилгээ (SWOT)	<i>Олон нийтийн оролцоог төлөвлөлтийн давуу тал, сул тал, боломж болон аюул занал</i>	110
15	Найз эсвэл Дайсан Тоглоом	<i>Оролцогч талуудын шинжилгээ</i>	113
16	Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөө	<i>Олон нийтийн хөдөлгөөнийг төлөвлөх болон олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх</i>	116
17	Олон Нийтийн Оролцооны Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөөний Жишээ	<i>Олон нийтийг дайчлах болон олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх төлөвлөлт</i>	117
18	Нөөцийг Дайчлах тухай Эвлүүлэг	<i>Нөөц бололцоог дайчлахын утга болон ач холбогдол</i>	119
19	Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөө	<i>Нөөцийг дайчлах төлөвлөгөө</i>	121

20	Нөөцийг Дайчлах Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөөний Жишээ	<i>Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний маягт</i>	123
21	Нөөцийг Дайчлах Жишээ Маягт	<i>Нөөц, нөөцийн тэргүүлэх хэрэгцээ, нөөцийн хэрэгцээ, дутагдлыг тодорхойлох</i>	123
22	Санааны самбар	<i>Чадварлаг харилцаа холбооны зарим шинж чанарууд</i>	124
23	Харилцаа холбооны төлөвлөгөөний загвар	<i>Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах</i>	125
24	Үүнийг Эргүүл Тоглоом	<i>Олон нийтийг дайчлах асуудлыг шийдвэрлэх</i>	126
25	Зүгээр л Сонс Тоглоом Дасгал	<i>Сонсох чадварыг сайжруулах</i>	129
26	Үгээр Илэрхийлэх Сорилт Тоглоом	<i>Илтгэх чадварыг сайжруулах</i>	130
27	Хүчтэй ярих дасгал	<i>Илтгэх чадварыг сайжруулах</i>	132
28	Сүлжээний тухай ойлголтыг ойлгох жишээ	<i>Эвсэл ба түншлэлийн талаарх олон нийтийн чиг баримжаа</i>	134
29	Стратегийн сэтгэлгээний дасгал	<i>Стратеги боловсруулах чадавхийг сайжруулах</i>	136
30	Санхүүгийн мэдлэгийн тухай ойлголтын хэрэгслийн жишээ	<i>Санхүүгийн удирдлагын чадавхийг сайжруулах</i>	138
31	“Фермер дээр дебит ба кредит тарих” сэдэвт дасгалын жишээ	<i>Санхүүгийн мэдлэгийн ур чадвар</i>	140
32	Дебит ба зээлийн бүртгэлийн дэвтэрийн жишээ	<i>Санхүүгийн мэдлэгийн ур чадвар</i>	141
33	Концепцийн тэмдэглэл бэлтгэх	<i>Глобал сангийн саналд зориулсан концепцийн тэмдэглэл бичих үндсэн ур чадвар</i>	143
34	“Өнгө/Дэвш” түүх өгүүлэх	<i>Эрхээ хамгаалахад зориулсан түүх өгүүлэх</i>	146
35	Өгүүлэх шоо тоглоом	<i>Эрхээ хамгаалахад зориулсан түүх өгүүлэх</i>	149
36	Хэлэлцэх асуудал Зөвлөлдөх уулзалтад бэлтгэх	<i>Эрхээ хамгаалах уулзалтын бэлтгэл</i>	151
37	Ярилцах гол санаануудыг боловсруулж, хүргэх	<i>Олон талт уулзалтад зориулсан нөлөөллийн хэрэгсэл</i>	153

38	Өмгөөллийн ажлын төлөвлөлтийн жишээ	<i>Нөлөөллийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө</i>	155
39	Олон нийт удирдсан хяналтын үзэл баримтлалын талаархи жишээ	<i>Олон нийтэд зориулсан чиг баримжаа</i>	156
40	Оролцооны үнэлгээний ур чадварыг хөгжүүлэх	<i>Оролцооны үнэлгээг хэрхэн хийх талаар дасгал</i>	158
41	Олон нийтийн оролцооны үнэлгээний дасгал	<i>Олон нийтийн оролцооны байдлын өөрийн үнэлгээ</i>	160

Тэмдэглэл

1. Үндсэн бүлэг, Сүрьеэгийн ажлын хэсэг, “Олон нийтэд түшиглэсэн сүрьеэ өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, тусламж үйлчилгээ: Яагаад, яаж оролцох вэ. Төрийн бус байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагуудад зориулсан олон улсын гарын авлага” (2013 оны 1-р сар), 14. Вашингтон, ДС: Гол бүлэг. [Эх сурвалж](<https://npin.cdc.gov/publication/communitybased-tuberculosis-prevention-and-care-why-and-how-getinvolved>). Энэ материал дахь Олон нийтийн тодорхойлолт нь энэ тоглоомын номонд хэрхэн тодорхойлогдсон талаар нэмэлт ойлголт болж өгнө.
2. Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл, “Олон нийтийн Тогтолцоог Бэхжүүлэх ба Сүрьеэ,” Зааварчилгаа (2014): 2. [Эх сурвалж](<https://stoptb.org/assets/documents/global/fund/COMMUNITY%20SYSTEM%20STRENGTHENING%20AND%20>).
3. Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, “Дэлхийн Сүрьеэгийн Тайлан 2022”: [Эх сурвалж](<https://www.who.int/teams/global-tuberculosis-programme/tb-reports/global-tuberculosis-report-2022>).
4. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Тогтвортой хөгжлийн бүлэг, “Түгээмэл үнэт зүйлсийн хоёр дахь зарчим: Хэнийг ч бүү орхи”. [Эх сурвалж](<https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/leave-no-one-behind>).
5. Википедиа, “Сепак такрав”. [Эх сурвалж](https://en.wikipedia.org/wiki/Sepak_takraw).
6. Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл, “Олон нийтийн Тогтолцоог Бэхжүүлэх ба Сүрьеэ,” Зааварчилгаа (2014): 2. [Эх сурвалж](<https://stoptb.org/assets/documents/global/fund/COMMUNITY%20SYSTEM%20STRENGTHENING%20AND%20>).

7. Ачут Ситаула, “Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага, Балба дахь сургамжийг баримтжуулах гол мэдээлэгчийн ярилцлага” (2023 оны 10-р сарын 25). Сүрьеэтэй өвчтөн болон “Тришули Плюс” Олон нийтийн байгууллагын гишүүний ярилцлага.
8. Эрүүл Мэндийн Төлөөх Санаачилга (ACHIEVE), Inc., “Их Манила дахь сүрьеэ устгах хөтөлбөрийн нөхцөл байдлын шинжилгээ нь Нийгэмлэг, Эрх, Жендэр (CRG) хэрэгслийг ашиглан” (2019 оны 10-р сарын 15): 51. [Эх сурвалж](<https://stoptb.org/assets/documents/communities/CRG/TB%20CRG%20Assessment%20Philippines.pdf>)
9. Форнг Чанторн, “Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага, сурсан сургамжийг баримтжуулах гол мэдээлэгчийн ярилцлага, Камбож” (2023 оны 10-р сарын 19). “КНААНА” Олон нийтийн байгууллагын гишүүн болон сүрьеэ өвчнөөр өвчилсөн хүний ярилцлага, Камбож.
10. Brian Citro, Viorel Soltan, James Malar, Thandi Kattholo, Caoimhe Smyth, Ani Herna Sari, Olya Klymenko, and Maxime Lunga, “Эрх дээр суурилсан, хүн төвтэй, сүрьеэгийн хариу арга хэмжээний нотлох баримтыг бүрдүүлэх нь: Шинжилгээ. Сүрьеэтэй тэмцэх түншлэлийн нийгэмлэг, эрх, хүйсийн сүрьеэгийн үнэлгээ, “Эрүүл мэнд ба хүний эрхийн сэтгүүлийн 23/2-р боть (2021 оны 12-р сар): 261-262. [Эх сурвалж](<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34966240/>).
11. Глобал сан, “Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний хуваарилалтын хугацаа 2023-2025 он хүртэлх хүний эрхтэй холбоотой саад тотгорыг арилгах техникийн товч мэдээлэл” (2023 оны 1-р сарын 20): 7-8. [Эх сурвалж](https://www.theglobalfund.org/media/12729/core_removing-barriers-to-tb-services_technicalbrief_en.pdf).
12. Сүрьеэгийн эсрэг түншлэл, “Сүрьеэгийн үйлчилгээний хөрөнгө оруулалтын багцад тулгарч буй саад тотгорыг үнэлэх нь Нийгэм, Эрх, Жендэр,” Ажлын баримт бичиг (2020): 3. [Эх сурвалж](https://stoptb.org/assets/documents/communities/Investment%20Package_TB%20CRG%20Үнэлгээ_10.02.2).
13. Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, “Сүрьеэ өвчнийг зогсооход өртсөн олон нийт, иргэний нийгмийг татан оролцуулах заавар” (2023 оны 10-р сарын 10): 1. [Эх сурвалж](<https://www.who.int/publications/detail/redirect/9789240080294>).
- 14–15. Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, “Сүрьеэ өвчнийг таслан зогсооход олон нийт, иргэний нийгмийн оролцооны удирдамж” 1.

16. Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл, “Сүрьеэгээр Өвчилсөн Хүмүүсийн Эрхийн Тунхаглал, (2019 оны 5-р сар): 21-22. [Эх сурвалж] (<https://www.stoptb.org/tb-human-rights/declaration-of-neloolold-ertson-humuisin-erh-tb>).
17. Sport.com сайтын дүрэм. “Сепак Такрау Дүрэм”, (2022). [Эх сурвалж](<https://www.rulesofsport.com/sports/sepak-takraw.html>).
18. Дарси Ашман Чаня Чарльз, Ана Мария Куэнка, Кармен Лука, Барни Сингер, Марти Смит нарын хамт, “Олон улсын хөгжлийн хөтөлбөрүүдэд иргэний нийгмийн сүлжээг дэмжих нь”, Боловсролын Хөгжлийн Академи (2005 оны 12-р сар): 8.
19. АПКАСО, “Камбож, Индонез, Балба, Пакистан, Вьетнам дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CESI) төслийг хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн гол мэдээлэгчтэй хийсэн ярилцлагаас” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
20. Колин Бертон, “Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаанууд,” (2022 оны 4-р сарын 1). [Эх сурвалж](<https://www.thinkific.com/blog/community-engagementstrategy/>). Олон нийтийн оролцооны зарчмуудын талаархи санаа бодлыг нэгтгэхэд лавлагаа болгон ашигласан.
21. Пенн Стэйтийн Хөдөө Аж Ахуйн Шинжлэх Ухааны Коллеж, Хөдөө Аж Ахуйн Эдийн Засаг, Социологи, Боловсролын Тэнхим, “Үр дүнтэй Олон нийтийн оролцооны удирдамж”, Пенсильвани Мужийн Их Сургууль (2023). [Эх сурвалж] (<https://aese.psu.edu/research/centers/cecd/engagement-toolbox/engagement/guiding-principles-of-effective-comm>). Олон нийтийн оролцооны зарчмуудын талаархи санаа бодлыг нэгтгэх лавлагаа болгон ашигладаг.
22. Глобал Сан, “Сүрьеэ, Жендэр, Хүний Эрхийн Талаарх Техникийн Товч Мэдээлэл”, Женев, Швейцарь (2020 оны 2-р сар): 7. [Эх сурвалж](https://www.theglobalfund.org/media/6349/core_tbhumanrightsgenderequality_technicalbrief_en).
24. АПКАСО, “Улс Орны Зохицуулах Механизмд Олон Нийт, Иргэний Нийгэмд Зориулсан Олон Нийт, Эрх, Жендэрийн Үзэл Баримтлалыг Бэхжүүлэх нь: Удирдамжийн Хэрэгсэл”, Тайланд (2017): 20. [Эх сурвалж](<https://apcaso.org/apcrg/wp-content/uploads/2017/09/CRGGuidance-Tool-layout-FINAL.pdf>).

25. Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл, “Олон нийтийн Тогтолцоог Бэхжүүлэх, Сүрьеэтэй Тэмцэх Удирдамж” (2014): 1. [Эх сурвалж](<https://stoptb.org/assets/documents/global/fund/COMMUNITY%20SYSTEM%20STRENGTHENING%20AND%20>).
26. АПКАСО, “Камбож, Индонез, Балба, Пакистан, Вьетнам дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төслийг хэрэгжүүлэгч болон гол мэдээлэгчтэй хийсэн ярилцлагаас авсан ойлголтууд” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
27. Maria Leny E. Felix, “Хамт Манлайлах: Олон Нийтэд Түшиглэсэн Санаачлага Дахь Манлайллын Гарын Авлага” (1998): 17-20. Идэвхтэй удирдагчийн талаархи санаа бодлыг нэгтгэх, хөгжүүлэхэд лавлагаа болгон ашигласан.
28. Мария Лени Э.Феликс, “Хамт Манлайлах Нь: Нийгэмлэгт Түшиглэсэн Манлайллын Гарын Авлага,” 17-20.
29. Шарон Лав Жой, “Бахын адислал: Байгальтай амьдрах цэцэрлэгчийн гарын авлага,” Hearst номууд. Sterling Publishing Co., Inc-ийн хэлтэс Нью Йорк. (2007): 39.
30. Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл, “Сүрьеэд өртсөн нийгэмлэгүүд”. [Эх сурвалж](<https://www.stoptb.org/communities-rights-and-gender-crg/tb-affectedcommunities>).
31. АПКАСО, “Камбож, Индонез, Балба, Пакистан, Вьетнам дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төслийг хэрэгжүүлэгч болон гол мэдээлэгчтэй хийсэн ярилцлагаас авсан ойлголтууд” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
32. Элиуд Вандвало, “Сүрьеэгийн Эсрэг Тэмцэхэд Хувийн Хэвшлийн Гүйцэтгэх Гол Үүрэг” Глобал Сан (2022 оны 3-р сарын 24). [Эх сурвалж](<https://www.theglobalfund.org/en/opinion/2022/2022-03-24-the-pivotal-role-the-private-sector-can-play-in-fight-against>).
33. Maria Leny E. Felix, “Хамт Манлайлах Нь: Олон нийтэд Түшиглэсэн Манлайллын Гарын Авлага” (1998): 23-29. Олон нийтийн оролцоотой сайн тоглогчийн чанаруудын талаархи санаа бодлыг нэгтгэх, хөгжүүлэхэд лавлагаа болгон ашигласан.
34. Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, “Сүрьеэ өвчнийг зогсооход нийгэмлэг, иргэний нийгмийн оролцооны удирдамж” (2023 оны 10-р сарын 10): 11. [Эх сурвалж](<https://www.who.int/publications-detail-дахин-чиглүүлэх/9789240080294>).
35. АПКАСО, “2021-2030 он Хүртэлх Стратеги Төлөвлөгөө” (2021): 30. [Эх сурвалж](<https://apcaso.org/wp-content/uploads/2022/01/apcaso-strategic-plan.pdf>).

36. АКТ! АП & АПКАСО , “Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн санаачлагыг (CRG SI) дэмжих зорилгоор сүрьеэгийн өвчнөөр өвчилсөн хүмүүсийн Олон нийтийн сүлжээ, байгууллагуудын урт хугацааны чадавхийг бэхжүүлэх нь” (2021-2023): 1. Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага тухай баримт бичиг. Нийтлээгүй.
37. АПКАСО , “Камбож, Индонез, Балба, Пакистан, Вьетнам дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төслийг хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн ярилцлагаас авсан мэдээлэл” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
38. Maria Leny E. Felix, “Хамт манлайлах нь: Нийгэмлэгт түшиглэсэн санаачилгын манлайллын гарын авлага” (1998): 54. Олон нийтийн танилцуулгатай холбоотой ойлголтуудыг нэгтгэх, боловсруулахад гол эх сурвалж болгон өргөнөөр ашигласан.
39. Ухаалаг хөдөө 21 төсөл, “Орон нутгийн хэмжээнд бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах тухай” (2020 оны 12-р сарын 17). <https://www.smartrural21.eu/roadmaptoolbox/local-community-profiling/>. Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах талаархи санааг нэгтгэх, хөгжүүлэхэд ашигладаг нэмэлт лавлагаа.
40. Хамтын нийгэмлэг, “Олон нийтийн төлөвлөлтийн хэрэгсэл – Олон нийтийн оролцоо” (2014). <http://www.communitycommons.org/entities/c99aece3-4159-4fd1-a504-2155d69f3605>. Олон нийтийн оролцооны төлөвлөгөөг бий болгох санааг боловсруулахад зориулж иш татсан.
41. Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, “Сүрьеэ өвчнийг зогсооход нийгэмлэг, иргэний нийгмийг татан оролцуулах заавар” (2023 оны 10-р сарын 10): 11. <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789240080294>.
42. Хөрөнгө босгох үйл үйл ажиллагаа, “Нөөцийг дайчлах: Судалгаа ба Нийгэмлэгт түшиглэсэн байгууллагуудад зориулсан практик гарын авлага”, 2 дахь хэвлэл (2010 оны 10-р сар). <http://videa.ca/wp-content/uploads/2015/08/Resource-mobilization-guide-for-communitybased-organizations1.pdf> Энэ материал нь Олон нийтийн оролцоонд зориулж нөөцийг дайчлах алхмуудыг томъёолох үндсэн лавлагаа байсан. Техник, зааврыг сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээний хүрээнд тохируулсан.
43. АПКАСО , “Камбож, Индонез, Балба, Пакистан, Вьетнам дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төслийг хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн ярилцлагаас авсан мэдээлэл” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.

44. Лиза Ховард-Грабман, Гэйл Снетро, “Эрүүл мэнд, Өөрчлөлтийн төлөө Олон нийтийн Дайчлах: Талбайн гарын авлага,” Эрүүл мэндийн харилцааны түншлэл (2015): 2-3. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/mobilize-communities-health-and-social-change-field-guide/>.
45. АПКАСО, “Олон нийтийн Хүч Чадал”: Глобал Сангийн Буцалтгүй Тусламжийн Циклийг Татан Оролцуулах 7” (2023 оны 10-р сар): 9. Нийтлэгдээгүй.
46. Дарси Ашман Чанья Чарльз, Ана Мария Куэнка, Кармен Лука, Барни Сингер, Марти Смит нарын хамт, “Олон Улсын Хөгжлийн Хөтөлбөрүүдэд Иргэний Нийгмийн Сүлжээг Дэмжих нь” Боловсролын Хөгжлийн Академи (2005 оны 12-р сар): 7.
47. Дарси Ашман, “Олон Улсын Хөгжлийн Хөтөлбөрүүдэд Иргэний Нийгмийн Сүлжээг Дэмжих нь” 7.
48. Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл, “Шинэ Улс Орнуудад Сүлжээ Байгуулах нь” 2. https://stoptb.org/assets/documents/getinvolved/resmob/tool2_3page_guide.pdf.
49. АПКАСО, “Камбож, Балба дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төсөл хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн гол мэдээлэгчтэй хийсэн ярилцлагаас” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
50. АПКАСО, “Вьетнам, Пакистан дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төсөл хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн гол мэдээлэгчийн ярилцлагаас” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
51. АПКАСО, “Индонез дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төсөл хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн гол мэдээлэгчийн ярилцлагаас” (2023 оны 10-р сар). Нийтлэгдээгүй.
52. Глобал сан, “Олон нийтийн Тогтолцоог Бэхжүүлэх Хүрээ” шинэчилсэн хэвлэл (2014 оны 2-р сар): 1. https://www.theglobalfund.org/media/6428/core_css_framework_en.pdf.
- 53–54. Глобал сан, “Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх тогтолцоо” 10.
- 55–56. Глобал сан, “Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх тогтолцоо” 9.
57. Глобал сан, “Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх тогтолцоо” 30-32.
58. Глобал сан, “Олон нийтийн тогтолцоог бэхжүүлэх тогтолцоо” 11-12. https://procurement-notices.undp.org/view_file.cfm?doc_id=24587.

59. Корнеллийн Их Сургууль, Сургалтын Стратегийн Төв, “Үзэл Баримтлалын Зураглал”. <https://lsc.cornell.edu/how-to-study/conceptmaps/>. Сүрьеэд өртсөн Олон нийтийн оролцооны талаарх ойлголтыг хөнгөвчлөх үүднээс энэхүү хэрэгслийг тохируулж, өөрчилсөн.
60. FUNRETROSPECTIVES, “Үүрэг Хүлээлтийн Матриц”. Энэ дасгалыг сүрьеэгийн нөхцөл байдалд тохируулан Олон нийтийн оролцоонд гүйцэтгэх үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлоход ашигласан. <https://www.funretrospectives.com/role-expectations-matrix/>.
61. Lucidchart, “Венн диаграм гэж юу вэ?”. <https://www.lucidchart.com/pages/tutorial/venn-diagram>. Энэхүү эх сурвалж нь энэхүү тоглоомын номонд багтсан Олон нийтийн оролцоонд гүйцэтгэх үүрэг, хариуцлагын талаархи дасгалын гарын авлага болсон.
62. Линдсей Прайс, “Хүний зангилаа тоглоом”, Театрын фолк. <https://www.theatrefolk.com/blog/collaboration-games-the-humanknot/>. Бүлгүүдийн талаар мэдээллийг цуглуулах, тодорхойлоход ашиглахаар тохируулсан энэ тоглоомыг сүрьеэгийн нөхцөл байдалд тохируулан өөрчилсөн.
63. Мария Лени Э.Феликс, “Хамт манлайлах нь”, нийгэмлэгт түшиглэсэн манлайллын гарын авлага (1998):32. Олон нийтийн оролцоог төлөвлөхөд чиг баримжаа олгох санааг боловсруулахдаа энэхүү нийтлэлийг ашигласан болно.
64. Мария Лени Э.Феликс, “Хамт манлайлах” 37.
65. Gamestorming, “Хэн, Хийх тоглоом”, (2023). <https://gamestorming.com/whodo/>. Олон нийтийн оролцооны талаарх энэхүү гарын авлагад оролцогч талуудын шинжилгээний хэрэглүүрийг боловсруулахад лавлагаа болгон ашигласан.
66. Мария Лени Э.Феликс, “Хамт манлайлах нь”, Нийгэмлэгт түшиглэсэн манлайллын гарын авлага (1998): 50. Нийгэмлэгт төлөвлөлтөд мэдээлэл цуглуулах талаар санаа авахын тулд энэхүү хэвлэлээс зөвлөгөө авсан.
67. Мария Лени Э.Феликс, “Хамт манлайлах нь” 54.
68. Жонни Грасс, “Афинитын газрын зураг гэж юу вэ? (Бас яаж хийх вэ)”, CareerFoundry, (2021 оны 8-р сарын 5). <https://careerfoundry.com/en/blog/ux-design/affinity-map/>. Олон нийтийн төлөвлөлтийн багийн чиг үүрэгт чиг баримжаа олгох санааг боловсруулахад лавлагаа болгон ашигладаг.
69. FUNRETROSPECTIVES, “SWOT – Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюул Заналхийллийн Шинжилгээ”. <https://www.funretrospectives.com/swot-strengths-weaknesses-opportunities-threats/>.

- 70–71. Дэвид Мастронарди, Gamestorming, “Найз эсвэл дайсан”, (2018 оны 6-р сарын 8). <https://gamestorming.com/fof/>. Сүрьеэтэй тэмцэх Олон нийтийн оролцооны хүрээнд оролцогч талуудын шинжилгээний арга хэрэгслийг боловсруулахад ашигласан. Нэмж дурдахад 3-р алхам – Гол оролцогч талуудыг тодорхойлох – Сүрьеэ өвчнийг зогсоох матрицыг оролцогч талуудад дүн шинжилгээ хийх зорилгоор энэ хэсэгт оруулсан болно. <https://stoptb-strategicinitiative.org/elearning/courses/community-based-screening/lessons/step-3-identify-key-stakeholders/>.
- 72–73. КУ Нийгмийн Эрүүл Мэнд, Хөгжлийн Төв, “Олон нийтийн Хэрэгслийн Хайрцаг: Стратеги болон Үйл Ажиллагааны Төлөвлөгөө Боловсруулах”. <http://www.communitycommons.org/entities/d7c850c7-ee3c-4372-a393-8aab02d5722>. Сүрьеэгийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний маягтыг боловсруулахад шинэчилсэн.
- 74–75. Шинэ Түншүүдийн Санаачлага Техникийн Тусламжийн (NuPITA) Төсөл, “Нөөцийг дайчлах модулийн чиглүүлэгчдийн гарын авлага”, Жон Сноу, Inc. (2010). https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAJ194.pdf. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад Олон нийтийн оролцооны хүрээнд үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний маягтуудыг шинэчилсэн.
76. Ойлгомжтой Контентын Баг, “Хэрхэн виртуал санааны самбар үүсгэх вэ”, Lucidchart. <https://www.lucidchart.com/blog/how-to-create-virtual-idea-boards>. Чадварлаг харилцаа холбооны шинж чанарыг тодорхойлох санааг боловсруулахад зориулагдсан.
77. Дэйв Грей, “Үүнийг эргүүл” тоглоом, Gamestorming, (2011 оны 4-р сарын 5). <https://gamestorming.com/flip-it/>.
78. Оюун ухааны хэрэгслийн контент, “Баг бүрдүүлэх дасгалууд – Харилцаа холбоо. <https://www.mindtools.com/a064870/teambuilding-exercises-communication>. Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд Олон нийтийн оролцооны хүрээнд ашиглахад шинэчилсэн.
79. [teambuilding.com](https://www.teambuilding.com), “Хэдхэн үгээр тоглоом”, Багуудад Зориулсан 21 Хөгжилтэй Харилцааны Тоглоом, 2023. <https://www.teambuilding.com/blog/communication-games>. Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд Олон нийтийн оролцооны хүрээнд ашиглахад тохируулсан.
80. зохиогч: Робин Калда, Пегги Шульц, Сюзанна Швенгер, Эрүүл мэндийн Nexus, “Сүлжээний зураглал” (2011). https://en.healthnexus.ca/sites/en.healthnexus.ca/files/resources/atagance_networkmapping.pdf.
81. Хелен Паано, “Санхүүгийн мэдлэг”. Нийтлэгдээгүй. Лавлагаа болгон ашиглаж, сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд Олон нийтийн оролцооны нөхцөл байдалд тохируулсан.

82. Уильям Холл, “Өнгөний дэвшил”. <https://improvgames.com/coloradvance/>. Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд Олон нийтийн оролцооны хүрээнд ашиглахад тохируулсан.
83. Өнгөлөг алим, “Өгүүллэгийн шоо”, Анги танхимын үлгэр ярих үйл ажиллагаа, (2023). <https://thecolorfulapple.com/2021/01/storytelling-activities-for-the-classroom/>. Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд Олон нийтийн оролцооны хүрээнд ашиглахад тохируулсан.
84. КУ Нийгмийн Эрүүл Мэнд, Хөгжлийн Төв, “Олон нийтийн хэрэгслийн хайрцаг: Хэсэг 7. Нөлөөллийн төлөвлөгөө боловсруулах”. <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/advocacy/advocacy-principles/advocacy-plan/main>. Сүрьеэгийн эсрэг тэмцэхэд Олон нийтийн оролцооны хүрээнд ашиглахад тохируулсан.
85. НҮБ-ын ДЭМБ, Дэлхийн Сан PEPFAR, АПКАСО-аас баталсан олон нийтээр удирдуулсан оролцооны талаархи АПКАСО тоглоомын номонд зориулж нэгтгэсэн.
- 86–87. Мария Лени Э.Феликс, “Хамт манлайлах нь, Нийгэмлэгт түшиглэсэн манлайллын гарын авлага”, (1998): 90-91. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад Олон нийтийн оролцоог үнэлэх санааг боловсруулахад лавлагаа болгон ашигладаг.
87. Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага, “Сүрьеэтэй тэмцэхэд нийгэмлэгүүд, иргэний нийгмийн оролцоог хангах заавар”. (2023 оны 10-р сарын 10): 11. <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789240080294>. Сүрьеэгийн эсрэг хариу арга хэмжээ авахад Олон нийтийн оролцоог үнэлэх санааг боловсруулахад лавлагаа болгон ашигладаг.

Ишлэл

Эрүүл Мэндийн Төлөөх Санаачилга Inc. (2019). Нийгэмлэг, Эрх, Жендэр (CRG) хэрэгслийг ашиглан Их Манила дахь сүрьеэ устгах хөтөлбөрийн нөхцөл байдлын шинжилгээ. <https://stoptb.org/assets/documents/communities/CRG/TB%20CRG%20Assessment%20Philippines.pdf>-аас авсан.

АПКАСО. (2017). Улс орны зохицуулалтын механизмын талаар нийгэмлэг, иргэний нийгмийн олон нийт, эрх, жендэрийн үзэл баримтлалыг бэхжүүлэх нь: Удирдах хэрэгсэл. Тайланд. <https://apcaso.org/apcrg/wp-content/uploads/2017/09/CRG-Guidance-Tool-layoutFINAL.pdf> дээрээс авах боломжтой.

АПКАСО. (2023). Камбож, Индонез, Балба, Пакистан, Вьетнам дахь АПКАСО Олон нийтийн Оролцооны Стратегийн Санаачлага (CE SI) төслийг хэрэгжүүлэгчидтэй хийсэн гол мэдээлэгчтэй хийсэн ярилцлагаас хэвлэгдээгүй үр дүн. Тайланд.

АПКАСО. (2021). 2021-2030 он хүртэлх стратеги төлөвлөгөө. <https://apcaso.org/wp-content/uploads/2022/01/apcaso-strategic-plan.pdf> дээрээс авах боломжтой.

АПКАСО. (2019). Амьсгалах эрх. Тайланд. <https://stoptb.org/assets/documents/communities/The%20Right%20To%20Breathe%20-%20Human%20rights%20> дээрээс авах боломжтой.

АПКАСО. (2023). “Олон нийтийн Хүч” гарчигтай хэвлэгдээгүй баримт бичиг, Дэлхийн сангийн буцалтгүй тусламжийн мөчлөг 7.

АКТ! АП & АПКАСО. (2021). Олон нийтийн, эрх, жендэрийн стратегийн санаачлагыг (2021-2023) дэмжих зорилгоор сүрьеэгийн халдварт өртсөн хүмүүсийн Олон нийтийн сүлжээ, байгууллагуудын урт хугацааны чадавхийг бэхжүүлэх төслийн хэвлэгдээгүй баримт бичиг.

Эшман, Дарси, Чанья, Чарльз нартай хамт. (2005). Олон улсын хөгжлийн хөтөлбөрүүдэд иргэний нийгмийн сүлжээг дэмжих. Боловсролын Хөгжлийн Академи. <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/Supporting%20Civil%20Society%20Networks%20.pdf> дээрээс авах боломжтой.

Бертон, Колин. (2022). Олон нийтийн оролцооны стратегийн санаанууд. <https://www.thinkific.com/blog/community-engagement-strategy/> сайтаас авсан.

Citro, Brian, Soltan, Viorel, et.al." (2021). Эрхэд суурилсан, хүн төвтэй, жендэрийг өөрчилсөн сүрьеэгийн хариу арга хэмжээний нотлох баримтыг бүрдүүлэх нь: Сүрьеэтэй тэмцэх хамтын нийгэмлэг, эрх, хүйсийн сүрьеэгийн үнэлгээний шалгалт. Эрүүл мэнд ба хүний эрхийн сэтгүүл, боть 23/2. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34966240/> сайтаас авав.

Олон нийтийн нийгэмлэг. (2014). Олон нийтийн төлөвлөлтийн хэрэгсэл – Олон нийтийн оролцоо. <http://www.communitycommons.org/entities/c99aece3-4159-4fd1--aас авсан.a504-2155d69f3605>.

Үндсэн бүлэг Сүрьеэгийн ажлын хэсэг. (2013). Нийгэмлэгт түшиглэсэн сүрьеэ өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, арчлах: Яагаад, яаж хамрагдах вэ. Төрийн бус байгууллагуудад зориулсан олон улсын гарын авлага

Байгууллага, Иргэний нийгмийн байгууллагууд. Вашингтон, ДС: Үндсэн бүлэг. <https://npin.cdc.gov/publication/community-based-tuberculosis-prevention-andcare-why-and-how-get-involved-ээс авав>.

Феликс, Мария Лени Э. (1998). Хамт Манлайлах нь: Олон Нийтэд түшиглэсэн манлайллын гарын авлага.

ФУНРЕТРОСПЕКТИВ. Үүргийн хүлээлтийн матриц. <https://www.funretrospectives.com/roleexpectations-matrix/> сайтаас авсан.

АПКАСО. Давуу Тал, Сул Тал, Боломж, Аюул Заналхийллийн Шинжилгээ (SWOT) - <https://www.funretrospectives.com/swot-strengths-weaknessesopportunities-threats/>.

Тоглоомын шуурга. (2023). Хэн, хийх тоглоом. <https://gamestorming.com/whodo/> сайтаас авсан.

Өвс, Жонни. (2021). Ойр Дотно Байдал Газрын Зургийг Гэж Юу Вэ? гарын авлага. CareerFoundry. <https://careerfoundry.com/en/blog/ux-design/affinity-map/> сайтаас авсан.

Грэй, Дэйв. (2011). Үүнийг Эргүүл. Тоглоомын шуурга. <https://gamestorming.com/flip-it/> сайтаас авсан.

Холл, Уильям. Өнгөний Дэвшилт. <https://improvgames.com/color-advance/> сайтаас авсан.

Эрүүл Мэндийн Зөрүүтэй Байдал. (2022). Олон нийтээр Удирдуулсан Мониторингийн Хөтөлбөрүүдэд Ашиг Сонирхлын Зөрчлийг Шийдвэрлэх. хуудас 5-6. <https://healthgap.org/wp-content/uploads/2022/03/CLAWConflict-of-Interest-Feb-2022.pdf>-аас авсан.

Ховард Грабман, Лиза, Снетро, Гэйл (2015). Эрүүл мэнд, Нийгмийн өөрчлөлтөд олон нийтийг дайчлах нь: Талбайн гарын авлага, Эрүүл мэндийн харилцааны түншлэл. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/how-mobilize-communities-health-and-socialchange-field-guide/> сайтаас татаж авсан.

Калда, Робин, Пегги Шульц, Пегги, Эрүүл мэндийн Nexus. (2011). Сүлжээний зураглал. https://en.healthnexus.ca/sites/en.healthnexus.ca/files/resources/ataglance_networkmapping.pdf-аас авсан.

КУ Нийгмийн Эрүүл Мэнд, Хөгжлийн Төв. Олон нийтийн хэрэгслийн хайрцаг: Стратегийн болон үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулах. Канзасын их сургууль. <http://www.communitycommons.org/entities/>

d7c850c7-ee3c-4372-a393-8aabd02d5722-аас авсан.

АПКАСО. Олон нийтийн хэрэгслийн хайрцаг: Хэсэг 7. Нөлөөллийн төлөвлөгөө боловсруулах. <https://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/advocacy/advocacy-principles/advocacyplan/main>-аас авсан.

Линдси Прайс. Хүний зангилаа тоглоом. Театрын ард түмэн. <https://www.theatrefolk.com/blog/collaboration-games-the-human-knot/> сайтаас авсан.

Жойд, Шарон. (2007). Бахын адислал: Байгальтай хамт амьдрах цэцэрлэгчийн гарын авлага. Hearst Books, Sterling Publishing Co., Inc-ийн хэлтэс Нью Йорк.

Ойлгомжтой Контентын Баг. Венн диаграмыг ойлгох. <https://www.lucidchart.com/pages/tutorial/venn-diagram>-аас авсан.

Ойлгомжтой Контентын Баг. Ажлын виртуал санааны самбар үүсгэх. Lucid Chart. <https://www.lucidchart.com/blog/how-to-create-virtual-idea-boards>-аас авсан.

Мастронарди, Дэвид. (2018). Найз эсвэл дайсан. Тоглоомын шуурга. <https://gamestorming.com/fof/> сайтаас авсан.

Оюуны Хэрэгсэл контентын баг. Баг Бүрдүүлэх Дасгалууд - Харилцаа Холбоо. <https://www.mindtools.com/a064870/team-building-exercises-communication>-аас авсан.

Шинэ Түншүүдийн Санаачлага техникийн туслалцаа (NuPITA) төсөл. (2010). Нөөцийг дайчлах модулийг хөнгөвчлөх гарын авлага. John Snow, Inc. (https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAJ194.pdf) -аас авав.

Паано, Хелен. (2023). Санхүүгийн мэдлэгийн талаарх хэвлэгдээгүй баримт бичиг.

Пенн Мужийн Хөдөө Аж Ахуйн Шинжлэх Ухааны Коллеж, Хөдөө Аж Ахуйн Эдийн Засаг, Социологи, Боловсролын Тэнхим. (2023). Олон нийтийн Оролцоог Амжилттай Хэрэгжүүлэх Үндсэн Зарчмууд. Пенсильвани Мужийн Их Сургууль. <https://aese.psu.edu/research/centers/cecd/engagement-toolbox/engagement/guiding-principles-of-effective-comm-aас> авсан. Олон нийтийн оролцооны зарчимтай холбоотой ойлголтуудыг нэгтгэх эх сурвалж болгон ашигладаг.

Sport.com сайтын дүрэм. “Сепак Такрау дүрэм”, (2022). <https://www.rulesofsport.com/sports/sepak-takraw.html> сайтаас авсан.

Сүрьеэгийн Эсрэг Түншлэл. (2014). Олон нийтийн тогтолцоо, сүрьеэ өвчнийг бэхжүүлэх нь: Зааварчилгаа. <https://stoptb.org/assets/documents/global/fund/COMMUNITY%20SYSTEM%20STRENGTHENING%20AND%20c> авсан.

АПКАСО. (2020). Сүрьеэгийн үйлчилгээнд учирч буй саад тотгорыг үнэлэх нь: Олон нийт, эрх, жендэрт зориулсан хөрөнгө оруулалтын багц, Ажлын баримт бичиг. https://stoptb.org/assets/documents/communities/Investment%20Package_TB%20CRG%20Assessment_10.02.2-оос авсан.

АПКАСО. (2019). Сүрьеэ өвчнөөр өвчилсөн хүмүүсийн эрхийн тунхаглал. <https://www.stoptb.org/tb-human-rights/declaration-of-rights-of-people-affected-tb> сайтаас авав.

АПКАСО. Судлаагүй нутаг дэвсгэрт сүлжээ байгуулах.

https://stoptb.org/assets/documents/getinvolved/resmob/tool2_3page_guide.pdf-ээс авсан.

APCASO. (2023). Сүрьеэгийн асуудлаарх НҮБ-ын дээд түвшний уулзалтын үеэр гишүүн орнуудаас баталсан 2023 оны Сүрьеэгийн тухай улс төрийн тунхаглал. Мэдээллийн товхимол. <https://www.stoptb.org/2023-tb-political-declaration-adopted-member-states-united-nations-high-levelmeeting-tube> сайтаас авав.

АПКАСО. Сүрьеэд өртсөн олон нийт". <https://www.stoptb.org/communities-rights-and-gendercrg/tb-affected-communities-aac> авсан.

teambuilding.com. (2023). Хэд хэдэн хэлхэд тоглоом. Багуудад зориулсан таатай харилцааны 21 тоглоом. <https://teambuilding.com/blog/communication-games-aac> авсан.

Өнгөлөг алим. (2023). Өгүүлэх шоо. Ангийн үлгэр ярих үйл ажиллагаа. <https://thecolorfulapple.com/2021/01/storytelling-activities-forthe-classroom/> сайтаас авсан.

Глобал сан. (2023). Техникийн товч танилцуулга: Сүрьеэгийн тусламж үйлчилгээний хуваарилалтад хүний эрхээс үүдэлтэй саад тотгорыг арилгах нь 2023-2025 он. https://www.theglobalfund.org/media/12729/core_removing-barriers-to-tb-services_technicalbrief_en.pdf.

АПКАСО. (2020). Сүрьеэ, Хүйс, Хүний Эрх Тухай Товч Танилцуулга, Женев, Швейцарь. https://www.theglobalfund.org/media/6349/core_tbsiteaac сайтаас авсан. [tbhumanrightsgenderequality_technicalbrief_en.pdf](https://www.theglobalfund.org/media/6349/core_tbsiteaac/tbhumanrightsgenderequality_technicalbrief_en.pdf).

АПКАСО. (2014). Олон нийтийн системийг бэхжүүлэх

тогтолцоо, шинэчилсэн хувилбар, https://www.theglobalfund.org/media/6428/core_css_framework_en.pdf.

АПКАСО. “Олон нийтийн Тогтолцоог Бэхжүүлэх Хүрээ. https://procurement-notice.undp.org/view_file.cfm?doc_id=24587-аас авав.

АПКАСО. (2020). Олон нийтэд Түшиглэсэн Хяналтын Тойм. https://www.theglobalfund.org/media/9622/core_css_overview_en.pdf сайтаас авсан.

Сургалтын Стратегийн Төв. Концепцийн Зураглал. Корнеллийн Их Сургууль. <https://lsc.cornell.edu/how-tostudy/concept-maps/> сайтаас авсан.

Ухаалаг Хөдөө 21 Төсөл. (2020). Бүлгүүдийн Талаар Мэдээллийг Цуглуулах нь. <https://www.smartrural21.eu/roadmap-toolbox/local-community-profiling/> сайтаас авсан.

НҮБ-ын ДОХ. (2021). Олон нийтийн Оролцоотой Хяналтын Үйлчилгээ, Зарчим, Үйл Явцыг Бий Болгох. (<https://www.unaids.org/en/resources/documents/2021/establishing-community-led-monitoring-hiv-services>) -аас авсан.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Тогтвортой Хөгжлийн Бүлэг, “Түгээмэл үнэт зүйлсийн хоёр дахь зарчим: Хэнийг ч бүү орхиорой”. <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/> сайтаас авсан.

Сангийн Сан Босгох Үйл Ажиллагаа. (2010). Нөөцийг дайчлах: Судалгаа, Нийгэмлэгт Түшиглэсэн Байгууллагуудад Зориулсан Практик Гарын Авлага, 2 дахь хэвлэл. <http://video>-аас авсан.

Вандвало, Элиуд. (2022). Сүрьеэгийн Эсрэг Тэмцэхэд Хувийн Хэвшлийн Гүйцэтгэх Чухал Үүрэг” Глобал Сан. <https://www.theglobalfund.org/en/> сайтаас авсан.

Википедиа. Сепак такрав. https://en.wikipedia.org/wiki/Sepak_takraw дээрээс авах боломжтой.

Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага. (2023). Сүрьеэ өвчнийг устгахад олон нийт, иргэний нийгмийг татан оролцуулах удирдамж. <https://www.who.int/publications-detailredirect/9789240080294> хаягаар хандах боломжтой.

АПКАСО. (2022). Дэлхийн Сүрьеэгийн Тайлан 2022. <https://www.who.int/teams/globaltuberculosis-programme/tb-reports/global-tuberculosisreport-2022> сайтаас авах боломжтой.

ACT!
ACTIVISTS' COALITION ON TB
ASIA-PACIFIC

Хаяг: **АПКАСО**
66/5, 33 ЦАМХАГ,
Сой Сүхумвит 33
Сүхумвит зам,
Клонгтон Нуа, Ваттана
Бангкок 10110 Тайланд

Утас: +66 (0)2 044 8800
Имэйл: secretariat@apcaso.org
Вэбсайт: www.apcaso.org

Энэхүү удирдамжийг үндсэндээ сүрьеэд өртсөн олон нийтийн удирдагчид болон гишүүдэд зориулан сүлжээнийхээ тогтвортой хөдөлгөөнийг бий болгоход тэдний оролцоо санаачилгад туслэх зорилготой юм. Олон нийтийн оролцооны үзэл баримтлал, үйл явц нь сүрьеэд өртсөн хүмүүсийн харах өнцөг юм. Тэдний дуу хоолой энэ удирдамжид орсон.

Иргэний нийгмийн байгууллага, засгийн газар, хувийн хэвшил, хөгжлийн түншүүдтэй хүчтэй хамтын ажиллагаа бий болгох үзэл баримтлалыг энэхүү удирдамжид онцлон тэмдэглэсэн бөгөөд, учир нь утга учиртай оролцоо нь харилцан яриа, бүтээлч оролцооны үйл ажиллагаан дээр суурилдаг гэдгийг ойлгож, бат итгэдэг. Иймээс энэхүү удирдамж нь сүрьеэгийн халдвартай хүмүүсийг сүрьеэтэй тэмцэх ажилд хэрхэн илүү сайн дэмжих талаар хамтрагчиддаа чиглүүлэхэд зориулагдсан болно.